

VEIKSMŲ PROGRAMŲ
LIETUVOS 2007–2013 M.
EUROPOS SAJUNGOS
STRUKTŪRINĖS PARAMOS
PANAUDOJIMO
STRATEGIJAI ĮGYVENDINTI
IŠANKSTINIS (EX-ANTE)
VERTINIMAS

VP STRATEGINIO PASEKMIŲ
APLINKAI VERTINIMO
ATASKAITA

Centre for
**Strategy & Evaluation
Services LLP**

UAB "Ekonominės konsultacijos ir tyrimai"

2006 m. spalio

TURINYS

1.	Įvadas	3
2.	Ekonomikos augimo VP ir Sanglaudos skatinimo VP sąsajos su kitomis programomis ir planais. Veiksmų programų turinys ir tikslai	4
3.	Esamos aplinkos būklės apžvalga ir jos pokyčiai, jeigu programos nebus įgyvendintos	16
4.	Aplinkos apsaugos problemos, susijusios su veiksmų programų įgyvendinimu	30
5.	Tarptautiniu, EB arba nacionaliniu lygmeniu nustatyti aplinkos apsaugos tikslai	35
6.	Veiksmų programų prioritetų ir uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas pagal poveikio objektus bei pagal pasekmių rūšį. Alternatyvos veiksmų programose	41
7.	Priemonės veiksmų programų įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti.....	58
8.	Sunkumai, atliekant veiksmų programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą. Rekomendacijos	64
9.	Veiksmų programos įgyvendinimo stebėsenos (monitoringo) priemonės.....	67
10.	SPAV ataskaitos santrauka	81
11.	Santrumpos.....	86

1. Įvadas

„Europa turi atnaujinti savo konkurencingumo pagrindus, padidinti augimo potencialą ir našumą bei sustiprinti socialinę sanglaudą, daugiausia dėmesio skirdama žinioms, inovacijoms ir žmogiškojo kapitalo optimizavimui. Siekdama šių tikslų sąjunga turi sutelkti visus atitinkamus nacionalinius ir bendrijos išteklius – įskaitant sanglaudos politiką – vystydama tris Lisabonos strategijos aspektus (ekonominį, socialinį ir aplinkosaugos), kad būtų geriau pasinaudota jų sąveika bendrame vystymosi kontekste“ – tokios yra 2005 m. Europos Vadovų Tarybos priimtose išvados.

2001m. Geteborgo Europos Vadovų Taryba į Lisabonos strategijos tikslus įtraukė aplinkosaugos klausimus tam, kad paversti Europos Sąjungą „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje“, stiprinant technologinę pažangą, kuriant žinių visuomenę, atliekant reformas ir sumažinant socialinę atskirtį.

Lisabonos strategijos tikslai pilnai atitinka pagrindinį Lietuvos darnaus vystymosi siekį – pagal socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius, iki 2020 metų pasiekti esamą ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų. Sanglaudos politika yra vienintelė politika, galinti suteikti stabilią septynerių metų investavimo struktūrą.

2007-2013 metų sanglaudos politikos programavimo sistema yra supaprastinta ir susideda iš dviejų planavimo etapų: Nacionalinės strategijos, kurioje pateikiama šalies plėtros strategija, parengimo ir veiksmų programų, kuriose detalizuotos sanglaudos politikos finansuojamos sritys prioritetu lygmenyje, akcentuojant svarbiausias priemones. Kadangi Nacionalinė strategija nėra valdymo instrumentas, o veiksmų programos detalizuoja finansavimo sritis vadovaujantis prioritetais, Lietuva pasirinko strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV) atlikti Sanglaudos skatinimo (3 VP) ir Ekonomikos augimo (2 VP) veiksmų programoms.

Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos siekiai (pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje, skatinti aktyvesnį mokymąsi visą gyvenimą, plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą ir tobulinti viešąjį administravimą) nesusiję su galimomis pasekmėmis aplinkai, todėl šiai programai nebus atliekamas strateginis pasekmių aplinkai vertinimas.

SPAV yra veiksmų programų įgyvendinimo galimų pasekmių aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas, per kurį rengiami strateginio pasekmių aplinkai vertinimo dokumentai (SPAV apimties nustatymo dokumentas ir SPAV ataskaita), konsultuojamasi, atsižvelgiama į vertinimo ir konsultacijų rezultatus prieš priimant arba tvirtinant programas, teikiama informacija, susijusi su sprendimu dėl programų priėmimo ir/ar tvirtinimo. Vertinimu siekiama nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas veiksmų programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai bei užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su valstybės ir savivaldybių institucijomis, visuomene. SPAV pasekoje veiksmų programų rengimo organizatorius turės išsamią ir patikimą informaciją apie galimas jų įgyvendinimo pasekmes aplinkai. Atliekant nacionalinio lygmens (programavimo) dokumentų vertinimą, labai svarbu buvo nesikoncentruoti detalėse ir vertinimui taikyti strateginį požiūrį.

Visais atvejais, kai atliekamas SPAV, teisės aktų nustatyta tvarka, rengiamas strateginio pasekmių aplinkai vertinimo apimties nustatymo dokumentas, kuriame SPAV ekspertai nustato strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos turinį, joje nagrinėjamus klausimus, pateiktinos informacijos apimtį ir išsamumą. Šiame dokumente apibūdinamos programų koncepcijų kryptys ir atliekamas alternatyvų įvertinimas; pateikiami pagrindiniai tikslai ir sąsajos su kitais strateginiais dokumentais; informacija apie tai kokie komponentai ir kokios pasekmės bus nagrinėjamos

atliekant vertinimą; informacija apie pasekmių aplinkai vertinimo metodus ir kt.

SPAV procesas prašo aprašyti alternatyvas veiksmų programose bei priežastis, dėl kurių pasirinktos svarstybinos programų alternatyvos. Kadangi Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programose nėra alternatyvų, SPAV ekspertai, vertindami jau pasirinktą, nusprendė pasitelkti „nulinės“ alternatyvos metodą, t.y. analizuojama ir vertinama situacija, jei veiksmų programos bus įgyvendintos (kokios pasekmės aplinkai numatomos) ir situacija, jei veiksmų programos nebus įgyvendintos. Vertinimas atliekamas pagal poveikio objektus ir pagal pasekmių tipą, pasinaudojant visa prieinama informacija apie esamą aplinkos būklę, jos pokyčių tendencijas bei veiksmų programose pateiktais SWOT analizės rezultatais, uždavinių kiekybinės išraiškos rodikliais. Informacijos tikslinimui bei detalizavimui naudojamas diskusijų, aptarimų su specialistais (interviu) metodas bei didelis dėmesys skiriamas aprašomajai daliai, kuri gali būti naudinga programos organizatoriui, vertinimo subjektams ir svarbiausia - visuomenei, siekiant suteikti jai įmanomai daugiau informacijos.

Kadangi SPAV programavimo dokumentams Lietuvoje atliekamas pirmą kartą, o ES šalių patirties taip pat yra gana mažai šioje srityje, pasirinkdami vertinimui aplinkos objektus (komponentus) ir pasekmių tipus, vadovavomės LR teisės aktuose nustatytais reikalavimais bei rekomendacijomis, kurios pateiktos 2007-2013 metų Sanglaudos politikos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove (ES - 2006 m.).

Aplinkosauginis vertinimas, o ypač SPAV, yra pagrindinė priemonė „žalinant“ programas bei gerinant bendrą Sanglaudos politikos tikslų logiką, nuoseklumą ir galimybes. Pirmą kartą Sanglaudos politikos istorijoje Europos Parlamento ir tarybos 2001 m. birželio 27 d. direktyvos 2001/42/EK dėl tam tikrų aplinkosauginių planų ir programų pasekmių aplinkai reikalavimai taikomi veiksmų programų finansavimui pagrįsti. Direktyvos nuostatos įsigaliojo tik 2004 m. liepos mėn., todėl, tiek ES šalių, tiek ir Lietuvos patirties stoka sudaro tam tikrų sunkumų SPAV ekspertams atliekant vertinimą.

2. Ekonomikos augimo VP ir Sanglaudos skatinimo VP sąsajos su kitomis programomis ir planais. Veiksmų programų turinys ir tikslai

Lietuvos 2007-2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir jos įgyvendinimo prioritetinės kryptys

Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija remiasi ir pratęsia dar 2004-2006 m. Bendrajame programavimo dokumente suformuluota strategine viziją – 2015 m. Lietuva pasieks kai kurių senųjų ES šalių narių socialinio ir ekonominio išsivystymo lygį. Lietuvos žmonės turi pajusti apčiuopiamai geresnę gyvenimo kokybę, kuri pasireikš augančiomis pajamomis bei visuotiniu užimtumu. Geresnė gyvenimo kokybė kartu reiškia ir labiau integruotą visuomenę, kurioje bus sumažinta skurdo rizika bei socialinė atskirtis. Vizijai pasiekti būtinas spartus Lietuvos ūkio augimas ilguoju laikotarpiu. Realu, kad 2007-2013 m. Lietuvai skiriama ES struktūrinė parama suteiks galimybę prisidėti prie plėtros vizijos pasiekimo ir bus įgyvendintas pagrindinis paramos tikslas – *Sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus.*

Pirmasis plėtros tikslas – spartinti ūkio augimą ilguoju laikotarpiu.

Spartus ūkio augimas turi būti išlaikomas užtikrinant makroekonominį stabilumą ir siekiant pilnateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, kaip numatyta pirmajame nacionalinės

Lisabonos strategijos įgyvendinimo prioritete. Šis plėtros tikslas susijęs su socialinės sanglaudos tikslu, nes prie ūkio plėtros turi prisidėti ne tik išsivystę Lietuvos regionai, bet ir kiti, tinkamai išnaudodami savo vidinį plėtros potencialą.

Antrasis plėtros tikslas – kurti daugiau geresnių darbo vietų.

Ribotus išteklius turinčiai Lietuvai esminiu plėtros ištekliu, užtikrinančiu ilgalaikę ūkio plėtrą, tampa žmonės. Todėl, svarbu Lietuvos ūkyje sukurti kuo daugiau naujų geresnių darbo vietų, o geresnę darbo vietą suvokti kaip aukštesnės kvalifikacijos reikalaujančią, didesnę pridėtinę vertę kuriančią ir didesnę tikimybę išlikti ilgesniuoju laikotarpiu turinčią darbo vietą. Šio tikslo siekimas reiškia poreikį kiek galima greičiau pereiti prie žinių visuomenės, kuri turėtų sudaryti palankesnes sąlygas ūkio augimui ateityje.

Trečiasis plėtros tikslas – plėtoti socialinę sanglaudą.

Lietuvos ūkio augimas ilguoju laikotarpiu gali būti stabilus ir darnus tik esant tvirtam pagrindui, kurį garantuoja ne tik konkretūs gamybos veiksniai ir jų kokybė, bet ir platesnės prielaidos, kurios apima integruotą visuomenę bei deramą dėmesį aplinkai. Sanglauda reiškia poreikį užtikrinti, kad Lietuvos gyventojai jaustųsi vienos bendruomenės dalimi ir atskiros socialinės grupės dalintųsi ekonominės plėtros nauda.

Strategijos prioritetinės kryptys:

1 prioritetinė kryptis – produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei

Žinių visuomenės sukūrimas Lietuvoje yra ilgo laikotarpio prioritetas, kuris nurodo esminį uždavinį investicijoms pagal šią prioritetinę kryptį – sukurti aktyviai darbo rinkoje dalyvaujančią visuomenę, kurios visi nariai nuolat įgyja, atnaujina, plečia savo žinias, gebėjimus bei produktyviai taiko juos šalies ūkyje. Įgyvendinant šią prioritetinę kryptį bus siekiama pagrindinių uždavinių:

- Pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje;
- Siekti aktyvesnio mokymosi visą gyvenimą;
- Plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą;
- Siekti efektyvesnio viešojo administravimo.

2 prioritetinė kryptis – konkurencinga ekonomika

Spartų ūkio augimą ilguoju laikotarpiu įmanoma pasiekti tik kuriant, stiprinant ir išlaikant šalies ekonomikos tarptautinį konkurencingumą, nes Lietuva, būdama maža ir atviros ekonomikos šalis, yra neišvengiamai priklausoma nuo sėkmingų ekonominių santykių su kitomis ES bendrosios rinkos ir trečiosiomis šalimis. Įgyvendinant šią prioritetinę kryptį bus siekiama pagrindinių uždavinių:

- Didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį;
- Sudaryti palankią aplinką smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei inovacijoms;
- Efektyvinti ekonominę infrastruktūrą.

3 prioritetinė kryptis – gyvenimo kokybė ir sanglauda

Siekiant aukštesnės gyvenimo kokybės ir didesnės sanglaudos, kurios sudarytų pagrindą stabiliam ir darniam ūkio augimui ilguoju laikotarpiu, siekiama sudaryti visas reikalingas prielaidas vietos plėtros potencialui sustiprėti. Norima užtikrinti aukštos kokybės ir prieinamas viešąsias paslaugas

švietimo, sveikatos priežiūros, darbo rinkos orientavimo srityse. Įgyvendinant šią prioritetinę kryptį bus siekiama pagrindinių uždavinių:

- Geriau išnaudoti vietos potencialą;
- Teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas;
- Siekti geresnės aplinkos kokybės.

Bendrosios sritys – horizontaliosios temos:

1. **Informacinė visuomenė** – siekiant žinių visuomenės, labai svarbus aspektas yra spartus ir pigus žinių sklaidimas visuomenėje, kuriam sąlygas geriausiai sudaro efektyvus informacinių ir ryšių technologijų (IRT) naudojimas. Siekiama, kad Lietuvoje būtų 66 proc. nuolatinių interneto vartotojų (30 proc., 2005 m.);
2. **Darnus vystymasis** – suprantamas kaip ekonomikos, socialinės plėtros ir aplinkos apsaugos tikslų derinimas, atkreipiant dėmesį į daugialypę jų tarpusavio priklausomybę bei numatomas įgyvendinimo pasekmes. Siekiama sumažinti ūkio energijos intensyvumą 10 proc.
3. **Lygios galimybės** – nors Lietuvoje pasiekta pažanga įtvirtinant moterų ir vyrų lygias galimybes, tačiau daugelis darbo rinkos rodiklių rodo, kad praktikoje vyrų ir moterų padėtis skiriasi. Nelygybė gali dar sustiprėti turint omenyje gilėjančią ekonominę integraciją pasaulyje, kuri yra palankesnė lankstesnei ir mobilesnei darbo jėgai. Tai sukelia sunkumų moterims, kurios dažnai verčiamos rinktis tarp vaikų ir karjeros. Siekiama padidinti moterų užimtumo lygį iki 61,5 proc.
4. **Regioninė plėtra** – regioninis plėtros strategijos aspektas yra integruotas į bendrą plėtros viziją ir strategiją, kuri turės stiprų regioninį poveikį jos įgyvendinimo metu. Dėl atskirų apskričių santykinai didelių ir augančių išsivystymo netolygumų Lietuvai būdingas ilgalaikis regionų išsivystymo netolygumų mažinimo poreikis, kuris turėtų būti tenkinamas naudojant ES struktūrinę paramą kompleksiniu būdu. Siekiama, kad nedidėtų skurdžiausių regionų išsivystymo lygio atsilikimas nuo Lietuvos vidurkio.

Šios sritys būdingos visoms trimis prioritetinėms kryptims ir bus aktualios jų įgyvendinimo metu.

Nacionalinę strategiją įgyvendins šios **veiksmų programos**:

1. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa;
2. Ekonomikos augimo veiksmų programa;
3. Sanglaudos skatinimo veiksmų programa;

Ekonomikos augimo veiksmų programa: atitinka antrąjį Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos prioritetą „Konkurencinga ekonomika“. Įgyvendinant šią programą bus siekiama didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį, sudaryti palankią aplinką smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei inovacijoms, efektyvinti ekonominę infrastruktūrą. Veiksmų programoje atlikta dabartinės socialinės ir ekonominės būklės ir plėtros perspektyvų analizė:

- įvertinta bendra situacija Lietuvos ūkyje bei atlikta pagrindinių ūkio sektorių analizė (Lietuvos ūkio tarptautinis konkurencingumas ir tiesioginės užsienio investicijos; mažų ir vidutinių įmonių vaidmuo Lietuvos ekonomikoje bei paslaugos verslui ir jų infrastruktūra; paliestas lygių galimybių versle užtikrinimo klausimas; struktūrinių fondų parama 2004-2006 m. ir atliktas netolygumų palyginimas);
- įvertinti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra bei inovacijos (įvertintas inovacijų taikymas tarptautiniame kontekste; investicijos į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas

- Lietuvoje; viešasis MTTP finansavimas; verslo investicijos į MTTP ir inovacijas; verslo prieinamumas prie finansavimo šaltinių; bendros veiklos skatinimo aspektai);
- išanalizuota informacinės visuomenės plėtra (IRT infrastruktūra ir jos naudojimas; elektroninis turinys, elektroninės paslaugos ir jų naudojimas; gyventojų kompensacija IRT srityje; aptartos ateities tendencijos);
 - paaiškintas/apibūdintas transporto tinklas (kelių transportas; geležinkelių transportas; vandens transportas; oro transportas; logistikos centrai; apibūdinti išsivystymo netolygumai);
 - įvertinti energijos tiekimo tinklai (apibūdinti skirstomieji elektros tinklai ir sistemos; gamtinių dujų tinklai ir sistemos; centralizuoto šilumos tiekimo tinklai ir sistemos; pateikti išsivystymo netolygumai);
 - atlikta stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė (apibendrinta esamos būklės ir ateities tendencijų analizė pagal vidaus veiksnius bei išorės veiksnius).

Veiksmų programoje didelis dėmesys skirtas programos strateginei vizijai ir tikslams apibūdinti; nustatyti ir aprašyti prioritetai; kiekvienam prioritetui pasiekti suformuluoti uždaviniai.

1 prioritetas – ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (uždaviniai – sustiprinti viešą ir privačią mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazę; padidinti viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumą ir prieinamumą įmonėms; padidinti MTTP veiklos aktyvumą privačiame sektoriuje; pagerinti žinių ir technologijų sklaidos terpę, skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą MTTP srityje).

2 prioritetas – verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas (uždaviniai – padidinti įmonių produktyvumą; padidinti veikiančių įmonių gyvybingumą ir paskatinti verslumą; pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių; pritaikyti viešąsias teritorijas investicijoms pritraukti).

3 prioritetas – informacinė visuomenė visiems (uždaviniai – mažinti geografinių ir ekonominių veiksnių nulemtą skaitmeninę atskirtį; plėtoti elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą; sukurti elektroninių tinklų infrastruktūrą; puoselėti ir skleisti Lietuvos kultūrą ir lietuvių kalbą daugiakalbėje Europos erdvėje, panaudojant IRT teikiamas galimybes).

4 prioritetas – esminė ekonominė infrastruktūra (uždaviniai – sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į Europos Sąjungos bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas; didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą).

5 prioritetas – transeuropinių transporto tinklų plėtra (uždaviniai – nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais išplėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui; tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas; transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas).

Veiksmų programoje svarstomas atitikimas horizontalioms temoms ir jų įgyvendinimas.

Pateikta uždavinių išraiškos skaičiais lentelė.

Veiksmų programos vizija iki 2015 metų – nepertraukiamas spartus šalies ūkio augimas ir aukštas tarptautinis konkurencingumas ilguoju laikotarpiu, kurį užtikrina šiuolaikiška šalies ūkio struktūra, kurioje ženklią dalį sudaro aukštą pridėtinę vertę duodantys ūkio sektoriai, pasižymintys aukštu darbo produktyvumu, savo konkurencingumą grindžiantys žiniomis ir inovacijomis, sukurta palanki, inovacijas skatinanti, verslo aplinka bei efektyvi ekonominė infrastruktūra, sudaranti geriausias sąlygas sparčiai ūkio plėtrai.

Pagrindiniai Ekonomikos augimo veiksmų programos tikslai yra:

- Didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį – norint pasiekti užsibrėžtus rodiklius, Lietuvoje būtina stiprinti nacionalinius aukštos kompetencijos centrus ir tinklus, kuriuose jau yra sukaupta santykinai aukšta kompetencija ir kurie veikia prioritetinėse MTTP srityse, kur Lietuva turi aukštą mokslinį ir/ar gamybinį potencialą; siekiant suaktyvinti mokslo rezultatų pritaikymą versle, daugiau dėmesio turi būti skiriama glaudesniai verslo ir mokslo bendradarbiavimui užtikrinti. Investuojant turi būti siekiama, kad bendradarbiavimo problemos būtų sprendžiamos kompleksiskai, įtraukiant visas suinteresuotas puses. Siekiant sustiprinti Lietuvos mokslinį ir inovacijų potencialą, būtina pasinaudoti galimybe perimti pažangesnių šalių patirtį, integruojantis į ES aukštojo mokslo ir mokslininkų tyrimų erdvę. Planuojama remti nacionalinių MTTP programų įgyvendinimą prioritetinėse srityse.
- Didinti verslo produktyvumo lygį, ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiąjam bei vidutiniam verslui – bus siekiama inovacijų sklaidai ir verslumo skatinimui palankios verslo paramos infrastruktūros plėtros, ypatingą dėmesį skiriant ne fizinės infrastruktūros plėtrai, bet specializuotų aukštos kokybės paslaugų plėtrai. Numatoma kompleksiskai skatinti fizinių asmenų, ypač jaunimo ir moterų, bei pradedančiųjų įmonių verslumą. Plėtojant įvairias finansinės paramos verslo subjektams priemones, būtina užtikrinti geresnį įmonių priėjimą prie finansavimo šaltinių, ypač pradedantiems verslą bei inovacijas diegiantiems subjektams. Daug dėmesio bus skiriama bendroms įmonių ir mokslo institucijų iniciatyvoms – veiklai, susijusiai su klasterių bei technologinių platformų (bendradarbiavimo tinklų) kūrimu. Ypatingas dėmesys bus skiriamas šalies įvaizdžio formavimui ir pristatymui įvairiose informacijos priemonėse, turizmo prekės ženklo įtvirtinimui. Lietuvoje labai svarbu pritraukti tiesiogines užsienio investicijas, kurios leistų perimti pažangias technologijas bei šiuolaikines vadybos žinias, svarbias siekiant didinti ūkio produktyvumą. Turi būti sudaromos sąlygos kurtis „plyno lauko“ pramoninėms teritorijoms. Šiuo metu Europoje ypač skatinama kūrybinės pramonės verslų plėtra galėtų sudaryti sąlygas išnaudoti Lietuvos kultūros bei žmonių kūrybinį potencialą kuriant konkurencingus lietuvišką turinį reprezentuojančius produktus ir paslaugas.
- Efektyvinti ekonominę infrastruktūrą – norint išnaudoti palankią geografinę padėtį, išnaudojant šią stiprybę, paskatinti tranzitą, prekybą tarp Rytų ir Vakarų per Lietuvą, pirmiausia būtinos investicijos į vietinės ir valstybinės bei tarptautinės reikšmės transporto infrastruktūros gerinimą. Transporto tinklas yra Europos bendrosios rinkos arterijos ir rinkų konkurencingumo varomoji dalis, o taip pat viena iš svarbiausių prielaidų visuomenės geresnės gyvenimo kokybės užtikrinimui. Viena iš pagrindinių šalies ekonomikos konkurencingumo augimo prielaidų yra efektyvi, saugi ir patikima energetinė infrastruktūra, kurios esminė dalis yra elektros, dujų ir centralizuoto šilumos tiekimo tinklai ir sistemos. SSGG analizė parodė, kad Lietuvoje mažai nuosavų gamtinių išteklių, trūksta galimybių apsirūpinti pigiais ištekliais, o pagrindinė silpnybė – didelė priklausomybė nuo energijos išteklių, gaunamų iš vieno šaltinio. Lietuvoje energijos gamyba, tiekimas ir vartojimas yra nepakankamai efektyvūs, būdingas aukštas energijos intensyvumas, išnaudojamas ne visas atsinaujinančių ir vietinių energijos šaltinių potencialas. Energetinių tinklų modernizacija ir plėtra Lietuvos miesteliuose ir regionuose padidins jų investicinį patrauklumą, skatins ekonominės ir socialinės infrastruktūros plėtrą. Žiniomis besiremiančios, konkurencingos ekonomikos plėtra neatsiejama nuo informacinės visuomenės plėtros. Atlikta SSGG analizė nustatė, kad Lietuvoje gerai išplėta IRT infrastruktūra didžiuosiuose šalies miestuose, daug viešojo judriojo telefono ryšio vartotojų, tačiau viena didžiausių problemų – žemas bendro IRT panaudojimo lygis.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programa - atitinka trečiąjį Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos prioritetą „Gyvenimo kokybė ir sanglauda“. Įgyvendinant šią programą bus siekiama geriau išnaudoti vietos potencialą, teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias

paslaugas, išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę. Veiksmų programoje atlikta dabartinės socialinės ir ekonominės būklės ir plėtros perspektyvų analizė:

- išnagrinėtas vietinės ir urbanistinės plėtros potencialas (socialinė-ekonominė šalies regionų situacija; apibūdinti regioniniai ekonomikos augimo centrai ir probleminės vietovės; analizuota mažesnių šalies miestų urbanistinė infrastruktūra; socialinė-ekonominė kaimo vietovių situacija, kaimo demografinė situacija, užimtumas ir nedarbas; panagrinėta alternatyvi ekonominė veikla šalies kaimo vietovėse; kaimo vietovių viešoji infrastruktūra; kultūros paveldas ir turizmas;
- įvertinta viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas (sveikatos paslaugos; švietimo paslaugos; švietimo paslaugų bei prieinamumui keliami uždaviniai; ikimokyklinio ugdymo įstaigų teikiamų paslaugų prieinamumas; bendrojo lavinimo įstaigų teikiamų paslaugų kokybė ir prieinamumas; bendradarbiavimas naudojant profesinio rengimo išteklius, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę ir prieinamumą; panagrinėta studijų ir mokslo kokybė; profesinio orientavimo sistemos teikiamos paslaugos; bibliotekų tinklo plėtra; profesinio mokymo sistemos kokybė ir prieinamumas; valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių įstaigų infrastruktūra; socialines paslaugas teikiančių nestacionarių įstaigų infrastruktūra; paslaugų neįgaliesiems, įskaitant profesinę reabilitaciją, infrastruktūra);
- įvertinta aplinkos kokybė (apžvelgtas vandens apsaugos ir vandentvarkos priemonių įgyvendinimas; įvertinta atliekų tvarkymo situacija; aptartas oro kokybės klausimas; biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga; aplinkos kokybės institucinis valdymas; visuomenės informavimas, dalyvavimas priimančiais sprendimais ir švietimas).

Veiksmų programoje pateikta stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė, apibendrinama esamos būklės ir ateities tendencijų analizė pagal vidaus veiksnius bei išorės veiksnius. Veiksmų programoje didelis dėmesys skirtas programos strateginei vizijai ir tikslams apibūdinti; nustatyti ir aprašyti prioritetai; kiekvienam prioritetui pasiekti suformuluoti uždaviniai.

1 prioritetas – vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai (uždaviniai – sumažinti gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietovėse; sudaryti prielaidas spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse; skatinti atvykstamąjį ir vietos turizmą, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui; paskatinti gamtos išteklių, visų pirma vandens išteklių bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms).

2 prioritetas – viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra (uždaviniai - teikti kokybiškas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas; užtikrinti aukštesnę švietimo ir mokslo sistemos paslaugų kokybę bei prieinamumą, gerinant visų amžiaus grupių asmenų dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą sistemoje; užtikrinti geresnį profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumą, pagerinti darbo jėgos kvalifikaciją ir paskatinti ekonomiškai neaktyvius gyventojus įsitraukti į darbo rinką; paskatinti socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnę integraciją į visuomenę ir darbo rinką).

3 prioritetas – aplinka ir darnus vystymasis (uždaviniai - vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra; šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas; energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas).

Veiksmų programoje svarstomas atitikimas horizontalioms temoms ir jų įgyvendinimas.

Veiksmų programoje pateikta uždavinių išraiškos skaičiais lentelė.

Veiksmų programos vizija iki 2015 metų – labiau integruota Lietuvos visuomenė, kurią,

nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, supa panaši gyvenimo aplinka ir kokybė.

Pagrindiniai Sanglaudos skatinimo veiksmų programos tikslai yra:

- Sudaryti visas reikalingas prielaidas vietos plėtros potencialui stiprėti ir atsiskleisti – šis tikslas nukreiptas į aukšto gyvenimo aplinkos kokybės standarto sukūrimą tam, kad būtų išlaikyta esama ir pritraukta nauja kvalifikuota darbo jėga, kuri yra vietos ekonominės plėtros katalizatorius; siekiama sumažinti gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų, todėl paramą numatoma skirti mažesnių šalies miestų viešosios infrastruktūros plėtrai, kuri užtikrintų bent minimalią gyvenimo aplinką ir kokybę šiose teritorijose; ypatingas dėmesys bus skiriamas būsto sąlygų gerinimui kaip svarbiam socialinę ir ekonominę sanglaudą skatinančiam veiksmui, investavimo į būsto sąlygų gerinimą priemonės papildys kitos šios veiksmų programos priemonės, nukreiptos į gyvenamojo būsto energijos vartojimo efektyvumą; svarbu sudaryti sąlygas naujų darbo vietų kūrimui ne žemės ūkio veiklose kaimo vietovėse ir vietos gyvenimo aplinkos bei kokybės gerinimui, siekiama plėtoti kaimo vietovių viešąją infrastruktūrą, skirtą gyventojų verslumo skatinimui, užimtumo didinimui ir bendruomenės vystymui; kultūros paveldo išnaudojimas bei gamtos išteklių pritaikymas turizmui užtikrins turizmo plėtrą; stiprinant ir visapusiškai išnaudojant vietos plėtros potencialą ypač svarbus vietos ir aplinkinių vietovių valdžios, verslo ir gyventojų bendradarbiavimas.
- *Užtikrinti prieinamas ir aukštos kokybės esmines viešąsias sveikatos priežiūros, švietimo, valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų teikiamas paslaugas, nestacionarias socialines paslaugas ir paslaugas neįgaliesiems* – užtikrinant viešųjų paslaugų prieinamumą ir aukštą kokybę numatomos investicijos į jų teikimui reikiamos infrastruktūros plėtrą; sveikatos priežiūros srityje – pradėti išlaikyti sveiką darbo jėgą pirmiausia kreipiant dėmesį į rizikos sveikatai prevenciją bei sveikatos priežiūros infrastruktūros trūkumų šalinimą, tobulinti sveikatingumo veiklą, užtikrinti kuo didesnę gyventojų darbingumą, siekti sveikatos apsaugos efektyvumo ir finansinio stabilumo, toliau restruktūrizuoti sveikatos priežiūros įstaigas; socialinės-ekonominės sanglaudos didinimui ypač svarbios kokybiškos ir prieinamos švietimo paslaugos, kurios apima nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo institucijų teikiamų paslaugų; siekiant pagerinti švietimo paslaugų kokybę, atitiktį naujiems kompetencijos reikalavimams bei šių paslaugų prieinamumą visoms socialinėms grupėms, svarbu vykdyti švietimo sistemos reformą bei ją sudarančių įstaigų infrastruktūros ir priemonių optimalią plėtrą; profesinio mokymo, valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų teikiamų paslaugų, nestacionarių socialinių paslaugų ir paslaugų neįgaliesiems kokybės ir prieinamumo plėtra yra ypač reikšminga didinant mažiau išsivysčiusių šalies regionų gyventojų užimtumo lygį ir socialinę apsaugą.
- *Siekti geresnės aplinkos kokybės, ypatingą dėmesį skiriant energijos panaudojimo efektyvumui didinti* – aplinkosaugos investicijos Lietuvoje vis dar nėra pakankamos, ypač ryškus infrastruktūros trūkumas tiek vandens tiekimo ir nuotekų valymo, tiek atliekų tvarkymo, tiek oro kokybės gerinimo srityse; infrastruktūros trūkumas jaučiamas ir aplinkos monitoringo, ir taršos kontrolės srityse; energija yra vartojama neefektyviai, eksploatuojant neekonomiškus visuomeninės paskirties pastatus, nepakankamai išnaudojamas šalyje esantis atsinaujinančių energijos išteklių potencialas; numatoma siekti geresnės aplinkos kokybės, ypatingą dėmesį skiriant energijos panaudojimo efektyvumui didinti, užtikrinti, kad ES investicijomis skatinamas ūkio augimas atitiktų darnaus vystymosi principus.

Sąsajos su kitomis programomis, strategijomis, planais:

Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo programos nuosekliai suderintos su įvairiais ES ir Lietuvos strateginiais dokumentais. Visų pirma, su atnaujinta Lisabonos strategija, kurioje siekiama

paversti Europą dinamiška ir konkurencinga erdve, patrauklia investuoti ir dirbti, dėmesį taip pat telkiant ūkio augimui ir darbo vietų kūrimui. Kuriant ūkio plėtrą skatinančią žinių ekonomiką ir visuomenę, žinias reikia paversti pridėtine verte, todėl Lisabonos strategijoje identifikuoti veiksniai, apimantys žinias ir išsilavinimą bei inovacijas ir technologijų plėtrą, kurioms programose skiriamas esminis dėmesys. Pabrėžiama būtinybė daugiau dėmesio skirti gamtos apsaugai. Siekiant socialinės sanglaudos, skatinamas užimtumas, darbo vietų kūrimas ir jų kokybės gerinimas, investicijų į žmogiškuosius išteklius didinimas, socialinės apsaugos modernizavimas, socialinės atskirties mažinimas, tolygus IRT tinklo kūrimas. Visi šie Lisabonos strategijos tikslai išdėstyti Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje, jos prioritetuose bei perkelti į veiksmų programas.

Lisabonos strategijos tikslų Lietuvoje siekiama įgyvendinant Valstybės ilgalaikės raidos strategiją iki 2015 metų bei Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikę strategiją. Valstybės ilgalaikės raidos strategijos prioritetai yra: *žinių visuomenė* – apima mokslo ir švietimo, gyventojų kompetencijos, valstybės valdymo ir savivaldos bei kultūros kryptis; *konkurencinga ekonomika* – apima pramonės ir verslo, energetikos, transporto ir tranzito, žinių ekonomikos ir elektroninio verslo, kaimo ir žemės ūkio plėtros, finansų politikos, regionų plėtros ir turizmo kryptis; *saugi visuomenė* – apima aplinkos apsaugos, krašto apsaugos, viešojo saugumo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, užsienio politikos ir teisėkūros kryptis. Taigi, Lisabonos strategijos prioritetai visiškai atitinka valstybinės ilgalaikės raidos strategijos prioritetus. Be to, Lisabonos strategijos principais remiasi Lietuvos Respublikos bendrasis planas, Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, Regioninės politikos iki 2013 m. strategija ir įvairių sektorių strategijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad įgyvendinant Sanglaudos skatinimo veiksmų programos pirmąjį prioritetą numatoma atsižvelgti į Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos nuostatas – prioriteto investavimo kryptyje numatomos įgyvendinti dvejopo pobūdžio priemonės: regioninių ekonomikos augimo centrų gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimas plėtojant miesto aplinkos, transporto ir bendruomeninę infrastruktūrą bei naujų inovatyvių vietos gyventojų bendruomenės iniciatyvų, nukreiptų į gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimą, skatinimas.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos pirmojo prioriteto siekis sumažinti energijos sąnaudas leis apriboti CO₂ išmetimus į atmosferą ir tai būtų svarus žingsnis įgyvendinant Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. ratifikuoto Kioto protokolo reikalavimus, o siekis sudaryti sąlygas naujų darbo vietų kūrimui ne žemės ūkio veiklose kaimo vietovėse atitinka Kaimo plėtros plane numatytas priemones.

Efektyviausias būdas biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui išsaugoti – saugomų teritorijų steigimas vertingiausiose teritorijose ir tinkamas veiklos jose organizavimas. Vystant saugomų teritorijų sistemą, per finansinį laikotarpį numatoma ją išplėsti iki Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytų 17 proc. šalies teritorijos. Atkurtose teritorijose bus sudarytos galimybės kaimo turizmui vystyti, dalį šių teritorijų bus galima panaudoti greitos apyvartos energetinio miško plantacijoms kurti, padidės atsinaujinančių energijos išteklių potencialas. Tai prisidės prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo. Svarbiausioms biologinės įvairovės požiūriu teritorijoms išsaugoti bus formuojamas ir plečiamas „Natura 2000“ teritorijų tinklas. Per finansinį laikotarpį saugomose teritorijose, pirmiausia valstybiniuose parkuose ir biosferos rezervate, numatoma parengti trūkstantus planavimo dokumentus, plėtoti saugomų teritorijų būklės monitoringą, įgyvendinant gamtinių buveinių ir rūšių apsaugos ir tvarkymo priemones, numatoma pritaikyti jas visuomenės reikmėms, eksploatuojant lankomus objektus bus sudaromos sąlygos ekologiniam švietimui gamtoje ir lankytojų centruose, numatoma stiprinti institucijas, organizuojančias veiklą saugomose teritorijose ir kt.

Siekiant užtikrinti gerą požeminių ir paviršinių vandenių kokybę, numatoma įgyvendinti naujai

rengiamos ES Dirvožemio strategijos pagrindines nuostatas – sutvarkyti praeityje pažeistas ir užterštas teritorijas.

Siekiant užtikrinti veiksmingą visuomenės informavimą ir švietimą apie aplinkos būklę ir kitus su aplinka susijusius klausimus, siekiama sudaryti palankias sąlygas visuomenei dalyvauti sprendimų priėmimo procese bei formuoti aplinkos apsaugos bei darnaus vystymosi politiką, numatoma investuoti į institucinių visuomenės informavimo pajėgumų stiprinimą, aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi švietimą, visuomenės dalyvavimo priimančias sprendimus skatinimą bei aplinkai palankaus gyvenimo stiliaus propagavimą. Tai sudarys sąlygas Orhuso konvencijos, dėl teisių gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančias sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos apsaugos klausimais, įgyvendinimui ir platesnei informacijos sklaidai visoje Lietuvos teritorijoje, padės į sprendimų priėmimo procesus plačiau įsitraukti besikuriančias vietas bendruomenes. Aplinkai palankus gyvenimo būdas – viena pagrindinių sąlygų siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos antrojo prioriteto siekiai ir investicijos šiose srityse atitinka Lietuvos sveikatos programą, Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo strategiją, Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą ir kitus strateginius dokumentus.

Sanglaudos skatinimo veiksmų programos trečiojo prioriteto siekiai orientuoti į tai, kad ES investicijomis skatinamas ūkio augimas atitiktų darnaus vystymosi principus. Bus sugriežtinta transporto priemonių taršos kontrolė ir, kaip numatyta Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, transporto sektoriuje bus diegiamas „teršėjas moka“ principas. Įgyvendinant transporto plėtros strateginių dokumentų nuostatas, iki 2013 m. bus kuriama ekonomiškai efektyvi viešojo transporto sistema, derinama visų transporto rūšių plėtra, teikiant pirmenybę mažesnei neigiamai poveikiui aplinkai darančiam viešajam transportui. Vadovaujantis nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytomis užduotimis, bus siekiama, kad maždaug 15 procentų transportui skiriamų degalų poreikio būtų tenkinama naudojant biodyzeliną ir bioetanolį.

Kraštovaizdžio savasties išsaugojimas, jo tvarkymas ir formavimas tenkinant ekonominius, socialinius, kultūrinius, ekologinius ir estetinius visuomenės poreikius yra vienas svarbiausių valstybės tikslų, nurodytų Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje ir nuosekliai visuose programavimo dokumentuose.

Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa nustatė pagrindinius uždavinius 2005-2008 metams – toliau išlaikyti spartų ekonomikos augimą ir makroekonominį stabilumą; skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą; didinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą bei sudaryti palankias sąlygas kuo greičiau pasiekti ES išsivystymo ir gerovės lygį. Stabiliai gerėjantys Lietuvos ekonominiai rodikliai suteikia galimybes toliau tęsti reformas mokslo, švietimo, sveikatos, socialinėje bei aplinkos apsaugos srityse.

Pagrindiniai Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai – nuosaikus ir darnus ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymasis; socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir viduje mažinimas išsaugant jų savitumą; pagrindinių ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, būsto, turizmo) poveikio aplinkai mažinimas; efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas; pavojaus žmonių sveikatai mažinimas; pasaulio klimato kaitos ir jos padarinių švelninimas; geresnė biologinės įvairovės apsauga; geresnė kraštovaizdžio apsauga ir racionalus tvarkymas; užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas; švietimo ir mokslo vaidmens didinimas; Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų ilgalaikės strategijos pagrindinis strateginis tikslas – sukurti aplinką šalies materialinei ir dvasinei gerovei plėtoti, kurią apibendrintai nusako: stabili ekonominė plėtra; sveika gamtinė aplinka dabar ir ateities kartoms;

asmens saugumas fizine, teisine ir socialine prasmėmis, žmogaus kapitalo plėtra, pilietinės visuomenės plėtra.

Lietuvos regioninės politikos strateginis tikslas plėtros laikotarpiu iki 2013 metų – padidinti teritorinę socialinę sanglaudą, t. y. pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 procentais aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį; vidutinis gyvenimo standartas nebūtų žemesnis nei 75 procentai samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje. Lietuvos regioninės politikos prioritetinė kryptis yra tolygi Lietuvos teritorinė ekonominė plėtra, t.y. kryptingas ir koordinuotas ilgalaikės ekonominės plėtros skatinimas ir konkurencingumo didinimas žemo gyvenimo lygio teritorijų apsuptuose regioniniuose centruose, kurie, turėdami ekonominį potencialą ir infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas ir jų plėtra gali užtikrinti didesnę socialinę sanglaudą regione, o kartu ir Lietuvoje.

LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos ekonomikos ir verslo politikos prioritetai - skatinti Lietuvos ekonomikos augimą ir artinti jos lygį prie pirmaujančių ES valstybių lygio, atnaujinti ilgalaikę ūkio plėtros strategiją, užtikrinant tolygų ir planingą ES struktūrinių lėšų paskirstymą teritoriniu principu; užtikrinti racionalų ES struktūrinių fondų ir kitos paramos lėšų planavimą ir administravimą, skaidrų ir veiksmingą jų naudojimą, pirmiausia skirti jas prioritetiniams valstybės ir visuomenės poreikiams tenkinti. *Aplinkos apsaugos politikos tikslai:* plačiai diegti ir ekonomiškai skatinti švarius, moderniomis technologijomis pagrįstus gamybos būdus; sukurti efektyvią pavojingų atliekų tvarkymo sistemą ir pajėgumus, parengti asbesto šalinimo programą ir numatyti jos laipsnišką įgyvendinimą; įrengti naujus sąvartynus, uždaryti daugelį senųjų sąvartynų ir sutvarkyti pažeistas teritorijas; gerinti atliekų surinkimą, rūšiavimą, antrinių žaliavų naudojimą įgyvendinant ES nustatytas užduotis dėl pakuočių perdirbimo, skatinti atliekų rūšiavimą, surinkimą, perdirbimą ir naudojimą energijai gauti; modernizuoti vandentvarkos ūkį, sukurti veiksmingą valdymo institucijų sistemą regioniniu pagrindu, siekiant užtikrinti tinkamą geriamojo vandens kokybę, parengti ir pradėti įgyvendinti požeminio vandens išteklių įvertinimo ir naudojimo geriamajam vandeniui tiekti programą, užbaigti inventorizuoti potencialius geologinės aplinkos taršos židinius, nustatyti požeminio vandens telkinių vandensaugos tikslus; rengti atmosferos taršos mažinimo programas, kurios užtikrintų ES reikalavimų dėl oro kokybės įgyvendinimą, leistų sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą; ekonominėmis priemonėmis skatinti ekologiškai švaresnių degalų ir biokuro gamybą ir naudojimą ir kt.

Vandentvarkos ūkio (vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo) plėtros strategijos tikslas – nustatyti tokias veiklos kryptis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio valstybinio reguliavimo srityje, kad būtų sudarytos prielaidos reikalavimus ir poreikius atitinkančiai vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio raidai. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkis privalo funkcionuoti taip, kad visoje šalies teritorijoje centralizuotai (viešai) tiekiamas geriamasis vanduo ir teikiamos nuotekų tvarkymo paslaugos atitiktų sveikatos apsaugos, aplinkos apsaugos ir abonentų aptarnavimo kokybei nustatytus reikalavimus bei kad būtų sudarytos palankios sąlygos kuo didesniai gyventojų ir kitų potencialių abonentų skaičiui optimaliomis sąlygomis ir kainomis gauti viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir teikiamas nuotekų tvarkymo paslaugas. Vandentvarkos ūkio raidos vizija – siekti, kad vandentvarkos ūkis taptų pažangia, savarankiška, visuomenės poreikius ir interesus tenkinančia, visaverte Lietuvos ūkio dalimi, užtikrinančia nepertraukiamą gyvybiškai būtiną vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimą.

Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano tikslai - apsaugoti gamtą ir žmonių sveikatą nuo taršos atliekomis poveikio, maksimaliai, tačiau racionaliai naudojant atliekų medžiaginius ir energetikos išteklius; sukuriant racionalią atliekų tvarkymo sistemą, tenkinančią visuomenės poreikius, užtikrinančią gerą aplinkos kokybę ir nepažeidžiančią rinkos ekonomikos principų; nustatant atliekų tvarkymo užduotis, priemones ir veiksmus, sudarančius sąlygas per artimiausią

dešimtmetį įgyvendinti Europos Sąjungos atliekų tvarkymo direktyvas.

Lietuvos būsto strategijos įgyvendinimo programos prioritinės kryptys - nuomojamo būsto sektoriaus plėtra; efektyvi tikslinė finansinė parama būstui įsigyti ar išsinuomoti, daugiabučių gyvenamųjų namų priežiūros administravimo gerinimas; parama būstui išlaikyti mažas pajamas turintiems namų ūkiams; darnios būsto sektoriaus valdymo sistemos sukūrimas, visuomenės informavimas ir švietimas. Strategijos tikslai – išplėsti būsto pasirinkimo galimybes visoms socialinėms gyventojų grupėms; užtikrinti efektyvų esamo būsto naudojimą, priežiūrą, atnaujinimą ir modernizavimą; stiprinti būsto sektoriaus subjektų gebėjimus dalyvauti būsto rinkoje. Vyriausybės prioritetas šioje srityje – siekti darnaus vystymosi ir tolygesnės ekonominės plėtros.

Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (BP) – įvertina patvirtintų nacionalinio lygmens strateginio planavimo dokumentų nuostatas ir į jas atsižvelgia. Bendruoju planu remiasi ūkio šakų (sektorių) plėtros programos, o plano kompleksiskumas ir privalomumas užtikrina visų veiklos rūšių plėtros teritorijoje tvarumą ir pusiausvyrą, suteikia jai erdvės raiškos kryptingumą bei pagrįstumą. Todėl, rengiant programavimo dokumentus, atsižvelgta į BP nuostatas. BP sprendiniai galioja iki 2020 metų ir gali būti koreguojami ar papildomi Teritorijų planavimo įstatymo nustatyta tvarka operatyvinio planavimo priemonėmis. Bendrasis teritorijos planas yra pagrindinis planavimo dokumentas, reglamentuojantis šalies teritorijos naudojimo ir tvarkymo ilgalaikę strategiją.

Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas – pagrindinės kraštovaizdžio politikos kryptys: užtikrinti Lietuvos kraštovaizdžio formavimo socialines, ekonomines ir ekologines funkcijas; užtikrinti kraštovaizdžio apsaugą, naudojimą, tvarkymą, planavimą ir krašto saviraiškos bruožus; palaikyti ir didinti turimą šalies biologinę įvairovę, kraštovaizdžio teritorinę erdvinę struktūrą ir jo potencialą; optimizuoti kultūrinio kraštovaizdžio architektūrinę erdvinę kompoziciją. Pagrindinis politikos tikslas – sudaryti sąlygas išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus, užtikrinti tinkamą jų tvarkymą, naudojimą, planavimą ir darnią plėtrą. Svarbiausi politikos uždaviniai: nustatyti ir įvertinti įvairių istorinių laikotarpių požymius, išlaikiusius kraštovaizdžio arealus šalies darnios plėtros kontekste, turinčius skirtingą vertę ir plėtros potencialą; įgyvendinant šalies teritorijos bendrojo plano sprendinius, nustatyti šalies kraštovaizdžio struktūrinę įvairovę, saugoti gamtinį kraštovaizdį ir gamtinius rekreacinius išteklius, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinį stabilumą, užtikrinti biologinės įvairovės apsaugą ir optimalų kraštovaizdžio tvarkymą, numatyti priemones istoriškai susiklosčiusioms kultūrinio kraštovaizdžio erdvinėms struktūroms išsaugoti; optimizuoti kraštovaizdžio urbanizacijos, technogenizacijos ir žemės ūkio plėtrą.

Valstybinės aplinkos monitoringo ir upių baseinų valdymo programos tikslai – aprūpinti patikima informacija valstybės institucijas ir visuomenę apie aplinkos būklę ir antropogeninio poveikio sąlygotus aplinkos būklės pokyčius; užtikrinti vandensaugos tikslų pasiekimą Lietuvos vandens telkiniuose; įdiegiant stambių pramonės ir žemės ūkio įmonių keliamos taršos integruotą prevenciją ir kontrolę.

Energetikos plėtotės strategijos pagrindiniai Lietuvos energetikos tikslai - patikimas, saugus energijos tiekimas su mažiausiomis išlaidomis; energijos vartojimo efektyvumo didinimas; energetikos valdymo tobulinimas ir rinkos ekonomikos principų diegimas energetikoje; neigiamo poveikio aplinkai mažinimas; Lietuvos energetikos integracija į Europos Sąjungą; regioninis bendradarbiavimas ir kooperacija; centralizuoto šilumos tiekimo sistemų pertvarkymas.

Sveikatos apsaugos ministerijos 2006-2008 metų strateginis veiklos planas – strateginiai tikslai – tobulinti visuomenės sveikatos priežiūros veiklą, atitinkančią Europos sąjungos teisės aktų reikalavimus; užtikrinti veiksmingą ligų prevenciją, mažinti gyventojų sergamumą ir mirtingumą, ypatingą dėmesį skirti nėščių moterų ir kūdikių sveikatos priežiūrai, vaikų ir jaunimo sveikatos išsaugojimui ir gerinimui; mažinti sergamumą infekcinėmis ir neinfekcinėmis ligomis, šalinant jas

sukeliančius veiksmus; gerinti visuomenės sveikatos stebėseną ir gyventojų informuotumą; sveiką gyvenimą įtvirtinti kaip socialinę normą; tobulinti greito ir veiksmingo reagavimo į grėsmę visuomenės sveikatai priemones ir mažinti pasaulyje įregistruojamų naujų ar suaktyvėjusių pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamų ligų pavojų; stiprinti visuomenės psichikos sveikatą, skatinti palankią individui socialinę aplinką; vykdyti aktyvią narkomanijos ir kitų priklausomybės ligų prevenciją; apjungti pirminę asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą; tobulinti poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodus, plėtoti visuomenės sveikatos stebėseną; teisinėmis ir finansinėmis priemonėmis įtvirtinti visuomenės sveikatos prioritetą.

Išvados/paaiškinimai:

Pateikėme strateginius dokumentus, kurių pagrindiniai uždaviniai, prioritetai ir tikslai tarpusavyje susiję ir atitinka šalies plėtros viziją. Pasirinkti ir aprašyti strateginiai Lietuvos Respublikos dokumentai, kurie tamptariai susiję su ES vykdoma politika (Lisabonos strategija, Darnaus vystymosi strategija). Parodėme, kad Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai atitinka šakinių strategijų tiek ūkio (ekonomikos) srityje, tiek ir aplinkos apsaugos srityje prioritetus. Kadangi strateginis pasekmių aplinkai vertinimas atliekamas Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programoms, pateikiame Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 metų pagrindinius strateginius tikslus ir matome, kad veiksmų programų tikslai turi sąsajas su ūkio plėtros tikslais. Naujai suformuota LR Vyriausybė parengė ir patvirtino savo veiklos programą iki 2008 metų, kurioje šalia kitų klausimų, nustatyti ekonomikos ir verslo politikos prioritetai, aplinkos apsaugos politikos tikslai bei svarbiausių socialinių problemų sprendimo žingsniai. Šis dokumentas patvirtina, kad savo veiklą Vyriausybė derina su ES/LR darnaus vystymosi prioritetais ir matomas nuoseklumas/tęstinumas veiksmų programų strateginėse nuostatose.

Šakinės strategijos ir planai pasirinkti atsižvelgiant į tai, kad veiksmų programose labai svarbūs aplinkos apsaugai vandentvarkos ūkio plėtros, atliekų tvarkymo, energetikos plėtros strateginiai tikslai. Parodome, kad Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptys pilnai atitinka Europos kraštovaizdžio konvencijos nuostatas ir veiksmų programose numatytus plėtros prioritetus. Kadangi visuomenės sveikatai didelės įtakos turi aplinkos kokybė, pasirinkome nagrinėjimui Sveikatos apsaugos ministerijos strateginių veiklos kryptių planą iki 2008 metų, nes atliekama sveikatos sistemos reforma gali pakoreguoti strateginius ilgojo laikotarpio dokumentus. SAM veiklos plane konstatuojama, kad visuomenės sveikatos priežiūros veiklos prioritetai atitinka ES teisės aktų reikalavimus, todėl ir veiksmų programose numatytos plėtros kryptys yra sąsajose su kitais ES/LR strateginiais dokumentais. Tam, kad parodyti, kad LR vykdo aplinkos monitoringą, siekdama stiprinti Lietuvos įtaką formuojant ES ekonominę politiką ir siekdama darnaus vystymosi bei toligesnės regioninės socialinės ekonominės plėtros, pateikime valstybinės aplinkos monitoringo ir upių baseinų valdymo programos tikslus. Šiame dokumente vienas pagrindinių tikslų yra aprūpinti visuomenę ir valstybės institucijas patikima informacija apie aplinkos būklę ir jos pokyčius. **SPAV ekspertai apsiribojo šiais strateginiais dokumentais pasinaudodami kai kurių ES šalių patirtimi ir ES institucijų parengtomis rekomendacijomis - pasirinkti optimalų skaičių strateginių dokumentų sąsajoms su veiksmų programomis pagrįsti.**

Kadangi Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija nuosekliai suderinta su įvairiais ES ir Lietuvos strateginiais dokumentais, galima užtikrinti, kad parengtų veiksmų programų prioritetai, tikslai ir uždaviniai atitinka šalies ūkio (ekonomikos) plėtros nuostatas.

3. Esamos aplinkos būklės apžvalga ir jos pokyčiai, jeigu programos nebus įgyvendintos

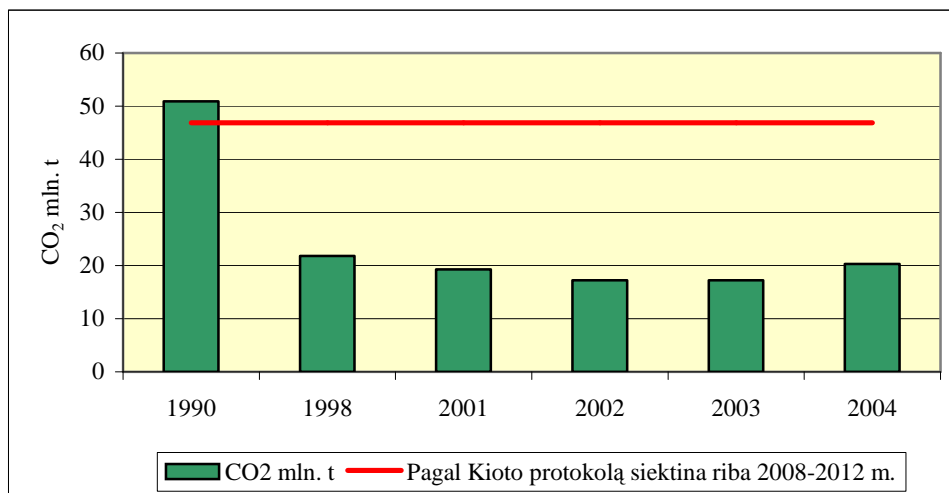
Esamos aplinkos būklės apžvalga:

Oras

Pagrindiniai rodikliai, kurių pagalba apibūdinama esama oro būklė:

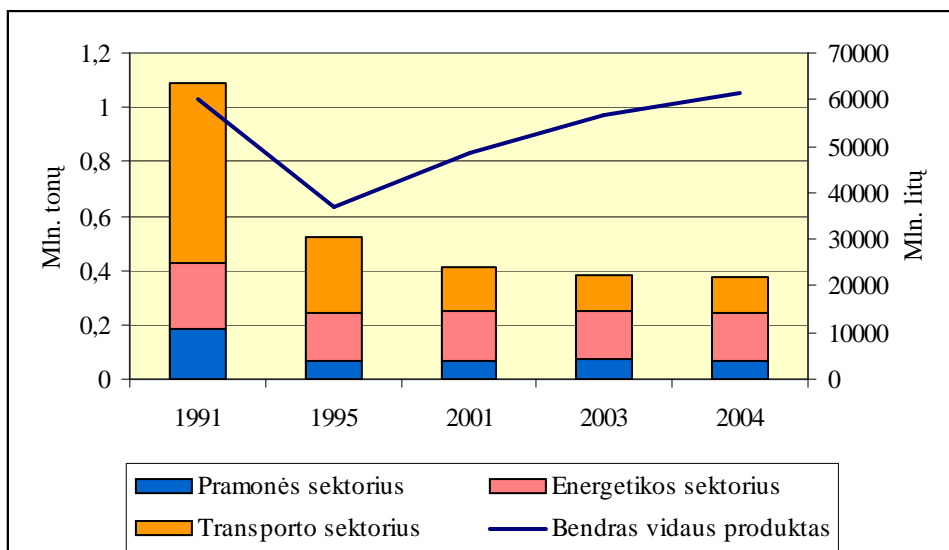
- šiltnamio reiškinių sukeliančių dujų emisija CO₂ ekvivalentu (bendras kiekis ir kiekis BVP vienetai);
- aplinką teršiančių medžiagų emisija į orą (bendras kiekis ir kiekis BVP vienetai);
- miestų oro kokybė (dienų skaičius per metus, kai azoto dioksido, kietųjų dalelių ir pažemio ozono koncentracija viršija leistinus normatyvus).

Nuo 1990 m. iki 2001 m. į orą išmestų šiltnamio dujų kiekis mažėjo ir 2001 m. sudarė mažiau nei trečdalį 1990 m. kiekio, tačiau nuo 2002 m., dėl augančio energijos poreikio, 2003 m. šių išmetamų į atmosferą teršalų kiekis pradėjo didėti, tačiau perėjimas prie rinkos ekonomikos, pabrangę energijos ir kiti gamtos išteklių paskatino veiksmingiau juos naudoti. Todėl, toks didėjimas kol kas nekelia grėsmės Lietuvos įsipareigojimams pagal Kioto protokolą. Šiuo metu į orą išmestų šiltnamio dujų kiekis (CO₂ ekvivalentu) šalyje sudaro tik apie 4 t/gyventojui ir yra vienas mažiausių tarp Europos valstybių (3-15 t/gyventojui.).

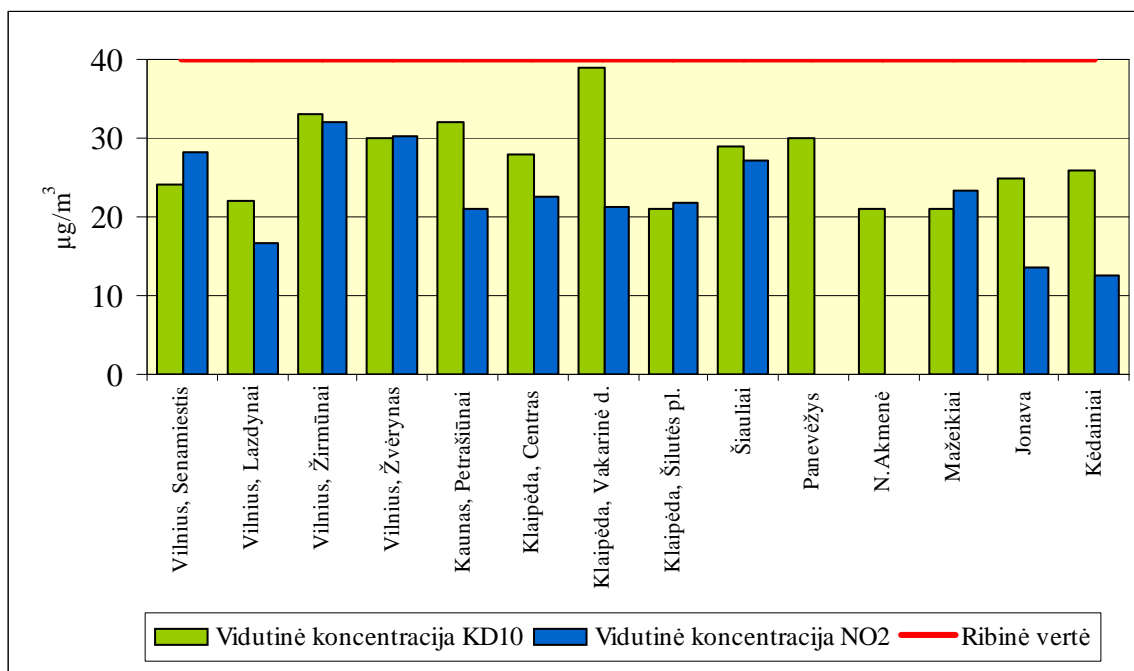
1 pav. Į atmosferą išmetamo šiltnamio dujų kiekio dinamika Lietuvoje (CO₂ ekvivalentu)

Lietuvoje į atmosferą išmestų šiltnamio dujų kiekis padidėjo nuo 14,5 mln. t 2001 m. iki 20,3 mln. t 2004 metais. Šalies bendrasis vidaus produktas per tuos metus išaugo 26,2 proc. palyginamosiomis 2000 metų kainomis. Nors išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų kiekis didėja palyginti lėtai (dvigubai lėtesnis nei BVP augimas), tačiau ne taip lėtai, kaip reikalauja darnaus vystymosi strategijos numatyti tikslai, nors dar ir nekelia grėsmės mūsų įsipareigojimams pagal Kioto protokolą. Tam tikrų sunkumų įgyvendinant Kioto protokolo reikalavimus gali kilti nuo 2010 metų, kai uždarius Ignalinos AE antrąjį bloką teks padidinti elektros gamybą deginant organinį kurą, todėl svarbu neatidėlioti adekvačių aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimo rezervinėse šiluminėse elektrinėse.

2 pav. Pagrindinių pramonės, energetikos ir transporto išmetamų į atmosferą teršalų kiekis

Nuo 2002 m., pradėjus sparčiai augti ekonomikai, po truputį pradėjo didėti ir teršalų emisija į orą. Tačiau šis didėjimas kol kas yra palyginti lėtas. Labiausiai mažėja teršalų išmetimai transporto ir pramonės sektoriuose. Mažinti oro taršą, didinant gamybos apimtis – vienas iš svarbiausių aplinkosaugos uždavinių, kuris yra nurodytas ir nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje.

3 pav. Pagrindinių teršalų vidutinės metinės koncentracijos labiausiai teršiamose miestų vietose metinės KD10 ir NO2 koncentracijos labiausiai užterštose Lietuvos miestų vietose

2005 m. tyrimų duomenimis, pagrindinių teršalų – kietųjų dalelių (KD10), azoto dioksido (NO₂), švino ir benzeno – vidutinės metinės koncentracijos neviršijo ribinių verčių. Net ir labiausiai teršiamose miestų vietose, t.y. prie intensyvaus eismo gatvių, tankiai užstatytuose, prastai

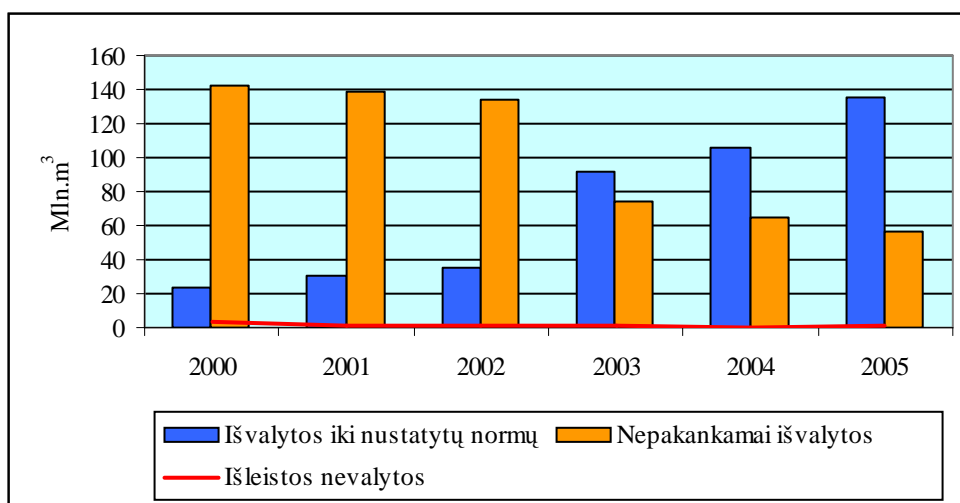
vėdinamuose bei individualiai šildomų namų rajonuose, KD10 ir NO₂ koncentracijų metinis vidurkis sudarė apie 80 proc. ribinės vertės, o benzeno ir švino koncentracijos buvo dar mažesnės. Palyginti su 2004 m., vidutinės metinės teršalų koncentracijos labiausiai teršiamose miestų vietose šiek tiek sumažėjo. Miestų savivaldybės, kaip atsakingos institucijos už oro kokybę, jau pradėjo rengti oro kokybės gerinimo priemonių planus, kuriuos įgyvendinus, oro kokybė turėtų atitikti ES standartus, žmonėms būtų užtikrinta teisė į švarų orą ir kartu įgyvendinti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatyti tikslai.

Vanduo

Pagrindiniai rodikliai, kuriais apibūdinama esama vandens būklė:

- užteršto vandens nuotekų kiekis (tūkst. tonų) ir iki ES normatyvų išvaloma nuotekų dalis (procentais);
- gamybai sunaudojamas vandens kiekis;
- paviršinių vandens telkinių kokybė – organinių medžiagų, azoto ir fosforo junginių;
- koncentracija upėse, ežeruose, Kuršių mariose, Baltijos jūros priekrantės zonoje;
- požeminio vandens kokybė – nitratų, amonio koncentracija;
- organinių medžiagų, azoto ir fosforo junginių prietaka į Baltijos jūrą.

Vandens kokybė labiausiai priklauso nuo į vandens telkinius patenkančių teršalų savybių bei jų kiekio. Lietuvoje pagrindiniais vandens teršėjais laikomi šie sektoriai: pramonė, žemės ūkis (žuvininkystė) ir namų ūkis.

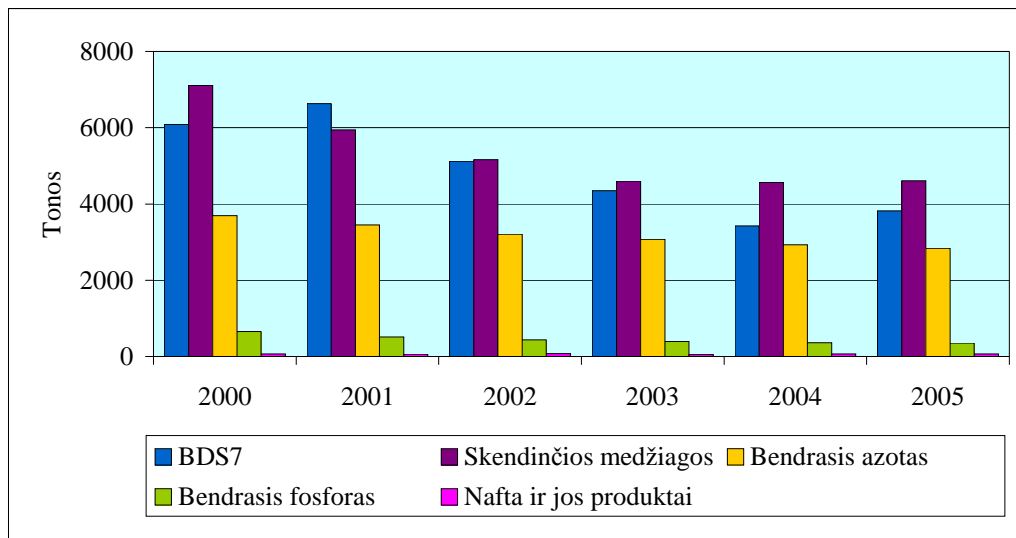
4 pav. Ūkio ir buitines bei gamybinių nuotekų išvalymas

Per pastaruosius šešerius metus dėl naujų nuotekų valymo įrenginių statybų ar senų rekonstrukcijos nevalytų ir nepakankamai išvalytų nuotekų, išleistų į paviršinius vandenį, labai sumažėjo, o išvalytų iki nustatytų normų nuotekų kiekis sparčiai didėja.

2005 m. į paviršinius vandens telkinius buvo išleista 135,5 mln. m³ išvalytų iki nustatytų normų ūkio ir buitines bei gamybinių nuotekų, t. y. 29,1 mln. m³ (27 proc.) daugiau nei 2004 m., o nepakankamai išvalytų – 55,9 mln. m³, t. y. 8,9 mln. m³ (14 proc.) mažiau nei 2004 m., visai nevalytų – 0,7 mln. m³, t. y. 0,3 mln. m³ (75 proc.) daugiau nei 2004 metais.

Pastarasis rodiklis padidėjo dėl avarijų nuotekų surinkimo sistemose, išaugusio nuotekų kiekio

miestuose, kur nuotekos išleidžiamos nevalytos.

5 pav. Tarša iš sutelktosios taršos šaltinių

Palyginus pagrindinių teršalų, patekusių į paviršinius vandens telkinius, kiekius 2005 m. ir 2004 m. matyti, kad padaugėjo BDS7 ir skendinčių medžiagų, sumažėjo bendrojo azoto ir bendrojo fosforo, o naftos produktų kiekis išliko toks pat.

Tai, kad 2005 m. padidėjo BDS7 ir skendinčių medžiagų kiekiai, lėmė kelios priežastys. Visų pirma, avarija Panevėžio mieste, kai į paviršinių nuotekų surinkimo sistemą pateko daug nevalytų nuotekų (su nuotekomis į aplinką pateko 216 t BDS7). Antra, padidėjusi tarša iš miestų, kuriuose nuotekos valomos tik mechanškai arba išleidžiamos nevalytos. Dar viena priežastis, kodėl padidėjo teršalų kiekiai – griežtesnė ir išsamesnė kontroliuojamų teršalų apskaita.

Numatoma, kad beveik visos užteršto vandens nuotekos iki ES normatyvų bus išvalomos jau 2010 m. ir tai yra žymiai anksčiau nei įsipareigota Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2020 m.).

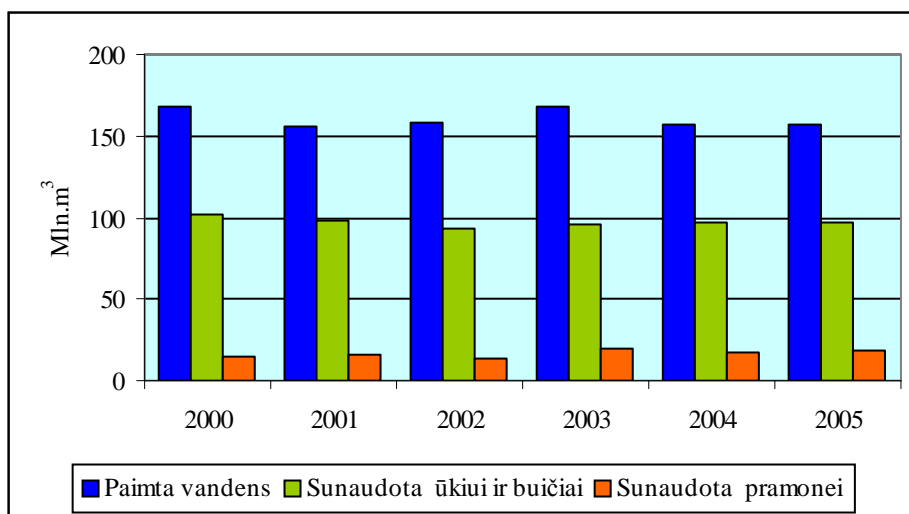
Kadangi visi Lietuvos upių baseinai yra tarptautiniai, iš kitų valstybių atnešami teršalai turi didelės neigiamos įtakos šalies upių kokybei. Situaciją apsunkina tai, kad dalis teršalų į Lietuvos upes patenka iš Rusijos ir Baltarusijos – iš šalių, kurioms Europos Sąjungos direktyvų reikalavimai nėra privalomi.

Nors dalis upių, kuriose jokiems teršalams nebuvo viršytos didžiausios leistinos koncentracijos, šiuo metu yra dar santykinai didelė (23 proc.), tačiau nustatytos normos vis rečiau viršijamos, o įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės turėtų leisti ateityje pagerinti situaciją ir užtikrinti, kad būtų įgyvendintas Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslas – pasiekti, kad iki 2020 m. visų atvirų vandens telkinių kokybė atitiktų ES standartus. Tačiau vertinant dabartinę ir prognozuojant būsimą upių vandens kokybę, būtina atsižvelgti ir į tai, kad net žymiai sumažinus upių taršą, jų vandens kokybės gerėjimą lėtina antrinio vandens teršimo iš dugno nuosėdose susikaupusių teršalų procesai.

Viena pagrindinių vandens apsaugos strategijos krypčių – mažinti Baltijos jūros taršą. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje yra užsibrėžta 20 proc. sumažinti organinių ir biogeninių medžiagų prietaką į Kuršių marias ir Baltijos jūrą lyginant su 2000 metais. Pastaraisiais metais bendrojo bei organinių medžiagų prietaka į Baltijos jūrą stabilizavosi, o bendrojo azoto

prietaka mažėja.

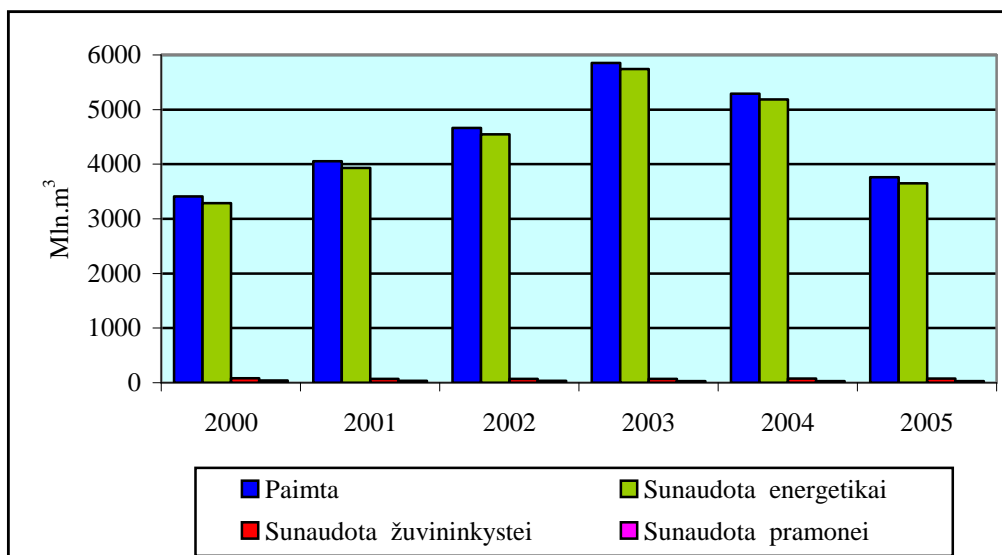
Gamybinės vandens sąnaudos, nežiūrint greito ekonomikos augimo, per paskutinius penketą metų praktiškai nekinta.

6 pav. Požeminio vandens paėmimas ir naudojimas

2005 m. paimto požeminio vandens kiekis, palyginti su ankstesniais metais, stabilizavosi. Nors pagrindiniai šalies ekonominiai rodikliai ir augo, jo iš aplinkos buvo paimta 157,17 mln. m³, t.y. 0,16 mln. m³ mažiau nei 2004 metais. Gamybinis vandens sunaudojimas nepadidėjo iš viso. Darnaus vystymosi požiūriu tai yra labai teigiamas rodiklis. Pagal nacionalinėje strategijoje numatytus įsipareigojimus gamybinės vandens sąnaudos turėtų augti dvigubai lėčiau nei gamyba.

Gruntinio vandens kokybė 2005 m. buvo stebėta 86 monitoringo gręžiniuose. Kokybės normas atitiko 87 proc. gruntinio vandens mėginių, o likusiuose mėginiuose bent vieno iš azoto junginių koncentracija viršijo didžiausią leidžiamą. Vertinant pastarojo dešimtmečio duomenis, matyti gerėjimo tendencija. Tačiau kilimo kreivė nėra tolygi. Pavyzdžiui, 2004 m. kokybės normas atitiko jau tik 79 proc. vandens mėginių, o geriausia padėtis buvo 2002 metais, kai jas atitiko 91 proc. mėginių.

7 pav. Paviršinio vandens paėmimas ir naudojimas

2005 m. iš aplinkos buvo paimta 3759,1 mln. m³ paviršinio vandens, t. y. 1534 mln. m³ mažiau nei 2004 m. paimamo paviršinio vandens kiekis kasmet svyruoja daugiausia dėl kintančių energijos gamybos apimčių elektrinėse, kur jis naudojamas aušinimui ar turbinoms sukurti. Didžiausi paviršinio vandens vartotojai 2005 m. buvo Ignalinos AE, Kruonio HAE ir Lietuvos elektrinė. Jos paėmė 3643,5 mln. m³ vandens, t. y. 97 proc. bendro kiekio.

2005 metais padaugėjo ne tik išleistų išvalytų iki nustatytų normų, bet ir išleistų nevalytų nuotekų. Paviršinių (lietaus kanalizacijos) nuotekų, išvalytų iki nustatytų normų, buvo išleista 8,6 mln. m³, t. y. 3,3 mln. m³ (62 proc.) daugiau nei 2004 m.; nepakankamai išvalytų – 0,2 mln. m³, t. y. 0,3 mln. m³ (60 proc.) mažiau nei 2004 m., visai nevalytų – 47,6 mln. m³, t. y. 3,2 mln. m³ (7 proc.) daugiau nei 2004 m.

Šiuolaikiškos, upių baseinų principu pagrįstos decentralizuotos vandens išteklių valdymo sistemos sukūrimas yra vienas pagrindinių vidutinės trukmės (iki 2010 metų) strateginių tikslų. Kuriant institucinę vandens telkinių valdymo upių baseinų rajonų (UBR) pagrindinę struktūrą, iki 2004 m. pradžios buvo išskirti upių baseinų rajonai. Taip pat buvo paskirstytos Aplinkos ministerijos ir jai pavaldžių institucijų funkcijos baseininio valdymo srityje. Atitinkami teisės aktai užtikrina, kad ne tik Aplinkos ministerijos reguliavimo sferai priklausančios, bet ir kitos valstybės įstaigos bei vietos savivaldos institucijos turi keistis informacija, reikalinga UBR valdymo planams, priemonių programoms ir ataskaitoms Europos Komisijai rengti. Siekiant skatinti institucijas bendradarbiauti ir įtraukti visuomenę rengiant UBR planus ir priemonių programas, yra sudarytos upių baseinų koordinavimo tarybos. Jų uždavinys – suderinti valstybės, savivaldos institucijų ir nevyriausybinių organizacijų interesus, nustatant vandensaugos tikslus, rengiant ir įgyvendinant upių baseinų rajonų priemonių programas ir valdymo planus. Pasirašytas Latvijos ir Lietuvos aplinkos ministerijų techninis protokolai dėl bendradarbiavimo, valdant tarptautinių upių baseinų rajonus, suteikė teisinį pagrindą bendradarbiauti valdant bendrus upių baseinų rajonus.

Šiuo metu viena aktualiausių Kuršių marių vandens kokybės problemų tebėra besitęsianti eutrofikacija. Vandens telkinys praranda estetinę ir rekreacinę vertę. Siekiant jo geros ekologinės būklės, būtina mažinti vandens užterštumą azoto ir fosforo junginiais.

Pastarųjų dešimties metų žiemos sezono vidutinė bendrojo fosforo koncentracija Kuršių mariose siekė 0,1mg/l. Nors ši koncentracija nuo 1996 m. iki 2004 m. sumažėjo keturis kartus (nuo 0,24

mg/l iki 0,059 mg/l), 2005 m. žiemą ji padidėjo iki 0,094 mg/l, nes ties Nida smarkiai buvo viršyta DLK (0,1 mg/l).

Baltijos jūros pakrantėje bendrojo fosforo koncentracija yra nedidelė, apie tris kartus mažesnė nei Kuršių mariose. Čia 2005 m. žiemą ji buvo 0,03 mg/l – kaip ir vidutinė pastarojo dešimtmečio koncentracija.

Pastarųjų devynerių metų žiemos sezono vidutinė bendrojo azoto koncentracija Kuršių mariose siekė 1,8 mg/l. Nuo 1999 m. iki 2003 m. ji sumažėjo (nuo 2,3 mg/l iki 1,4 mg/l). 2003/2005 metais bendrojo azoto vidutinė koncentracija žiemą mariose buvo stabili.

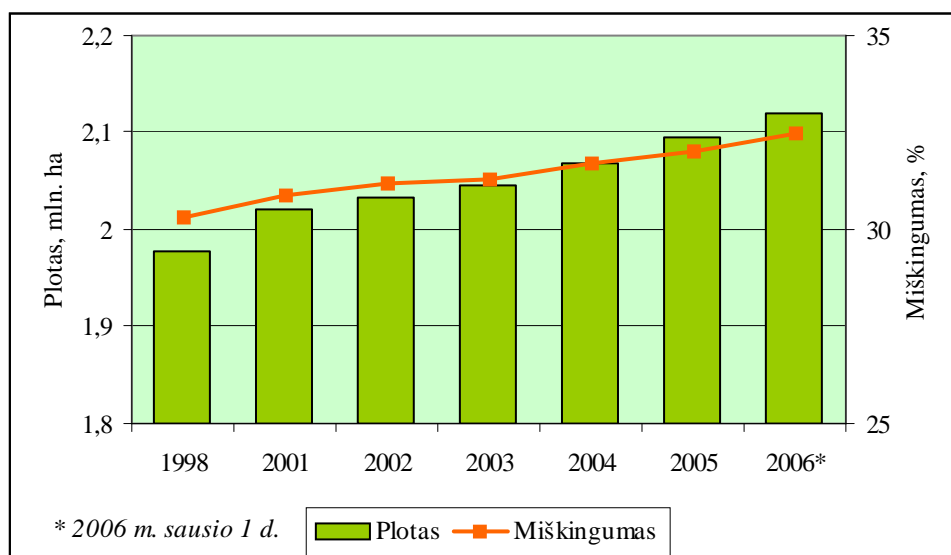
Vertinant bendrojo azoto koncentracijos Baltijos jūros pakrantėje kitimo dinamiką, matyti, kad ji po truputį mažėja, todėl pagal šį rodiklį jūros vandens kokybė gerėja.

Kraštovaizdžio ir biologinė įvairovė

Pagrindiniai rodikliai, kuriais remdamiesi apibūdinsime esamą kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės būklę:

- miškų plotas;
- saugomų teritorijų plotas;
- rekultivuotų teritorijų plotas.

Lietuvos miškų plotas nuolat didėja ir nuo 1990 iki 2002 metų padidėjo 104,0 tūkst. ha, tai yra per šį laikotarpį miškų plotas kasmet vidutiniškai padidėdavo 8,7 tūkst. ha. Rengiant Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (2002 m.) bendras miško žemių plotas siekė 2045,3 tūkst. ha ir tai sudarė 31,3 proc. šalies ploto.

8 pav. Šalies miškingumas ir miškų plotas

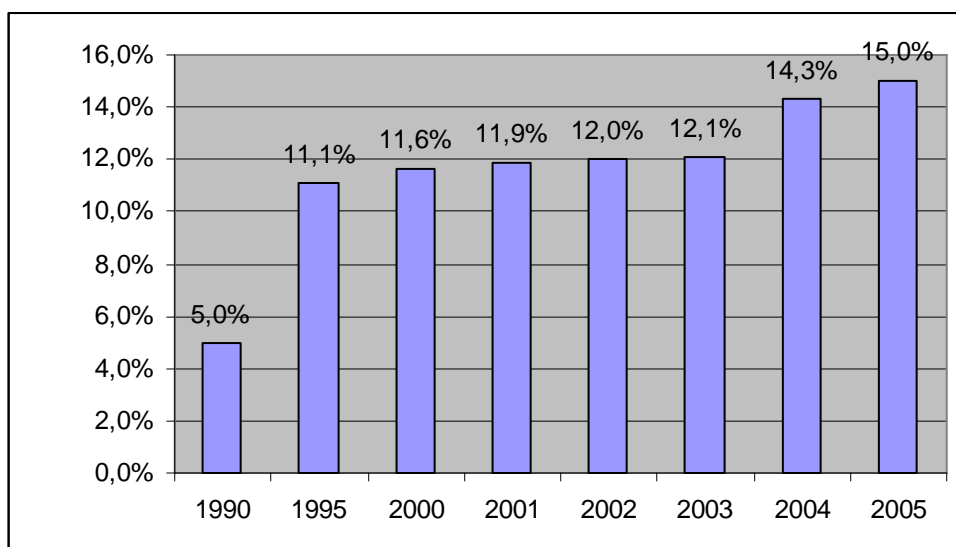
Valstybinės miškų apskaitos duomenimis, miškų plotas Lietuvoje nuolat didėja. Daugiausia naujų miškų įveisiama žemės ūkiui netinkamose ar nenaudojamose žemėse. Dalis šių žemių mišku apauga savaime.

2006 m. sausio 1 d. miško žemės plotas sudarė 2,12 mln. ha. Per 2005 metus miško žemės plotas

išaugo apie 30 tūkst. ha. Miškingumas 2006 m. pradžioje siekė 32,5 proc. ir buvo 2,2 proc. didesnis nei 1998 metais. Nuolat didėjantys miškų plotai ir miškingumas vertinami teigiamai tiek aplinkos apsaugos, tiek ūkiniu požiūriu.

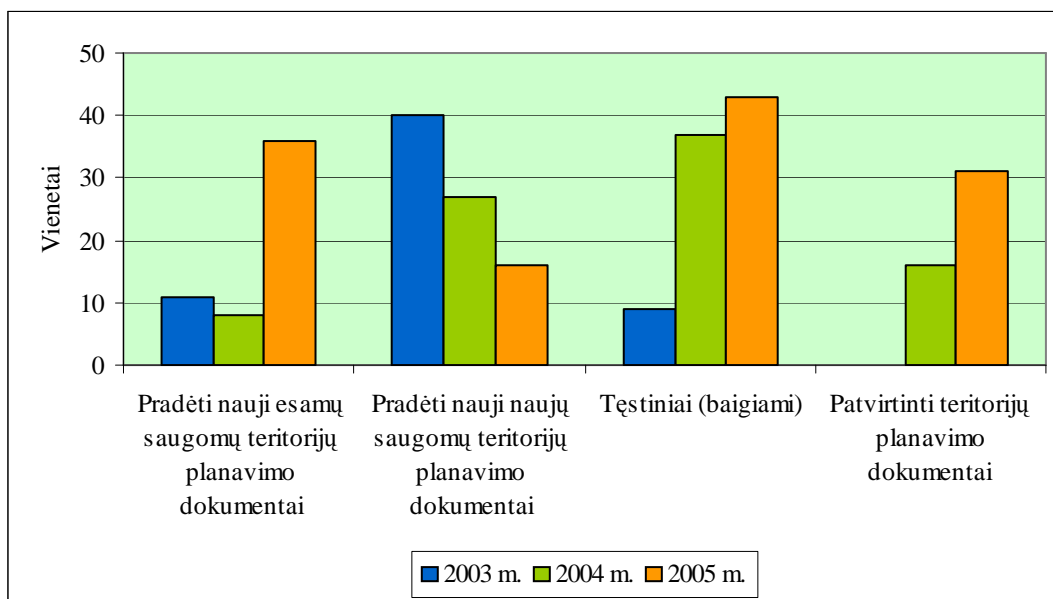
Žemės ūkio paskirties žemių apželdinimas mišku yra svarbi priemonė toliau plėtoti miškų ūkį. Lietuvos miškingumo didinimo programa, patvirtinta 2002 m., numato šalies miškingumą iki 2020 m. padidinti 3 proc. Pastarųjų trejų metų rezultatai rodo, kad šis tikslas gali būti sėkmingai pasiektas. Įgyvendinus šią programą, miškų plotas turėtų padidėti apie 196 tūkst. ha. Šį procesą skatina ir Europos Sąjunga.

Lietuvos saugomų teritorijų plotas po nepriklausomybės atkūrimo labai sparčiai augo ir nuo 1990 iki 1995 metų išaugo daugiau nei du kartus – nuo 327,1 iki 727,8 tūkst. ha - pasiekė 11,1 proc. šalies ploto.

9 pav. Saugomų teritorijų ploto (proc. nuo bendro šalies ploto) pokyčiai

Saugomos teritorijų plotas 2005 m. lyginant su 2004 m. padidėjo 0,7 proc. ir užima apie 15 proc. bendro šalies ploto. Jų planavimo darbų apimtys 2005 m., palyginti su 2004 m., išaugo apie 25 proc. Daug nuveikta tvirtinant valstybinių parkų tvarkymo planus, kurie labai reikalingi veiklai šiose saugomose teritorijose reguliuoti ir organizuoti. 2005-2006 m., pasinaudojus ES struktūrinių fondų parama, įsigyta įranga, reikalinga Europos Bendrijos svarbos gyvūnų rūšių monitoringui vykdyti, parengtos šio monitoringo metodikos bei individualios dalies „Natura 2000“ teritorijų monitoringo programos, pradėtas vykdyti paukščių rūšių ir sankaupų monitoringas. ES struktūrinių fondų lėšomis 2005-2006 m. vykdomi 10 „Natura 2000“ teritorijų tvarkymo darbai. 2005 m. pradėtas planų ir programų, o 2006 m. ir ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio „Natura 2000“ teritorijoms vertinimas pagal 1992 m. gegužės 21 d. Europos Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (Buveinių direktyvos) 6 (3) straipsnio nuostatas. Šiais metais bus pradėtas paskutinis šio finansinio laikotarpio saugomų teritorijų steigimo, planavimo ir tvarkymo darbų etapas. Įgyvendinus šį finansinį laikotarpį pradėtus darbus ir naujo 2007-2013 m. finansinio laikotarpio sanglaudos skatinimo veiksmų programoje numatytus uždavinius, Lietuvos saugomų teritorijų plotas padidės iki Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytų 17 proc. šalies teritorijos ir bus sudarytos prielaidos tinkamam veikos jose organizavimui.

10 pav. Saugomų teritorijų planavimo dokumentų rengimas

Gamtotvarkos planų rengimas intensyvėja. Šie planai Lietuvoje pradėti rengti 2004 m., visų pirma siekiant įvertinti „Natura 2000“ teritorijose esančių Europos Bendrijos svarbos gamtinių buveinių ir saugomų rūšių apsaugos būklę bei nustatyti palankiai apsaugos būklei išlaikyti ar atkurti reikalingas priemones.

2005 m. buvo parengtas 61 gamtotvarkos planas. Visi šie planai skirti „Natura 2000“ teritorijų apsaugai. Taip pat buvo pradėti rengti 35 gamtotvarkos planai, kuriems skirta ES struktūrinių fondų parama, ir 6 gamtotvarkos planai, finansuojami PHARE 2003 m. programos projekto, skirto nykstančių floros ir faunos rūšių bei jų arealų apsaugai, lėšomis. Įgyvendinus šias priemones, Lietuvos saugomų teritorijų plotas artimiausiu metu dar gerokai padidės ir net viršutinės strategijoje numatytos ribos gali būti pasiektos. Pažymėtina, kad plečiant saugomų teritorijų sistemą, vyrauja tendencijos nustatyti mažiau griežtą, lankstesnį apsaugos režimą, kuriuo tik kai kurios veiklos yra iš anksto apribojamos. Dėl kitų veiklų galimybių sprendimai priimami, įvertinus jų galimą poveikį saugomos teritorijos aplinkai.

Pažeistų teritorijų (apleisti karjerai, sąvartynai ir kt.) inventorizacija baigta 1998 m. ir 1999 metais bendru LR aplinkos ir žemės ūkio ministrų įsakymu buvo patvirtinta „Išnaudotų karjerų, durpynų ir kitaip pažeistos žemės naudojimo programa“. 1999-2000 metais rekultivuotuose plotuose buvo pasodinta apie 1000 ha miško, tačiau dėl lėšų stokos šie darbai toliau nebevykdomi.

Kadangi Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos vidutinės trukmės (iki 2010 m.) uždaviniuose numatyta atkurti visus labiausiai pažeistus kraštovaizdžio elementus, pažeistų teritorijų rekultivavimo darbus būtina atnaujinti ir teikti oficialius duomenis apie darbų eigą.

Atliekos

Pagrindiniai rodikliai, kuriais apibūdinama esama atliekų būklė:

- surinktas komunalinių atliekų kiekis, tenkantis vienam gyventojui;
- surinktas gamybinių atliekų kiekis, tenkantis BVP vienetui.

Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas – vienas iš sudėtingiausių dabartinių Lietuvos

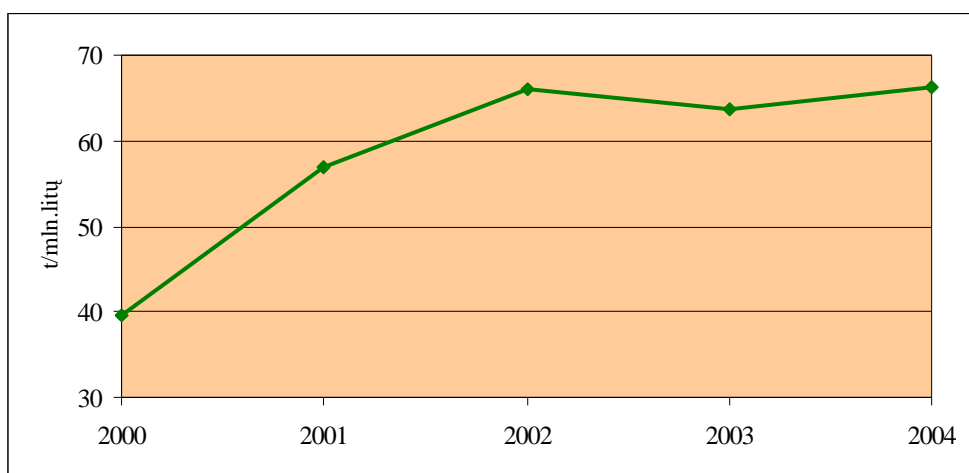
problemų, kuriai Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje skiriama daug dėmesio. Strategijoje numatyta iš esmės pertvarkyti, o daugeliu atveju tai reiškia - iš naujo sukurti visas atliekų tvarkymo grandis, pradedant atliekų apskaita, rūšiavimu ir baigiant jų galutiniu sutvarkymu (perdirbimas, deginimas energijos išgavimui, šalinimas).

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, per jos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 m.) numatyta pasiekti, kad dauguma gamybinių ir buitinių atliekų būtų rūšiuojamos jų susidarymo vietose, o antrinių žaliavų perdirbimas ir naudojimas energetikai pasiektų ES šalių vidurkį. Jau iki 2009 metų pabaigos numatoma sukurti visose Lietuvos apskrityse šiuolaikišką komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūrą, užtikrinti saugų pavojingų atliekų tvarkymą ir sutvarkyti susikaupusias pavojingas atliekas, iki 2010 m. ketvirtadaliu sumažinti biodegraduojamų atliekų patekimą į sąvartynus, užtikrinti atliekų tvarkymo viešųjų paslaugų teikimą visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, iki 2006 m. pabaigos sudaryti organizacines ir technines sąlygas surinkti ir panaudoti ne mažiau kaip 50 proc. pakuočių atliekų.

Kuriant regionų komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūrą, vietoje Lietuvoje egzistavusių aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos saugos reikalavimų neatitinkančių beveik 800 sąvartynų bus įrengta 11 regioninių ES reikalavimus atitinkančių modernių sąvartynų, užtikrinančių klimato atšilimą skatinančių dujų surinkimą ir panaudojimą energetikos reikmėms. Šiuo metu iš ES lėšų įgyvendinami devyni – Šiaulių, Marijampolės, Tauragės, Vilniaus, Klaipėdos, Telšių, Alytaus, Utenos, Panevėžio ir Kauno regionų komunalinių atliekų tvarkymo sistemų investiciniai projektai. Dėl įvairių objektyvių ir subjektyvių priežasčių šie darbai vyksta lėčiau nei reikia veiksmingam ES teikiamos paramos įsisavinimui; šiuos itin svarbius darbus būtina paspartinti.

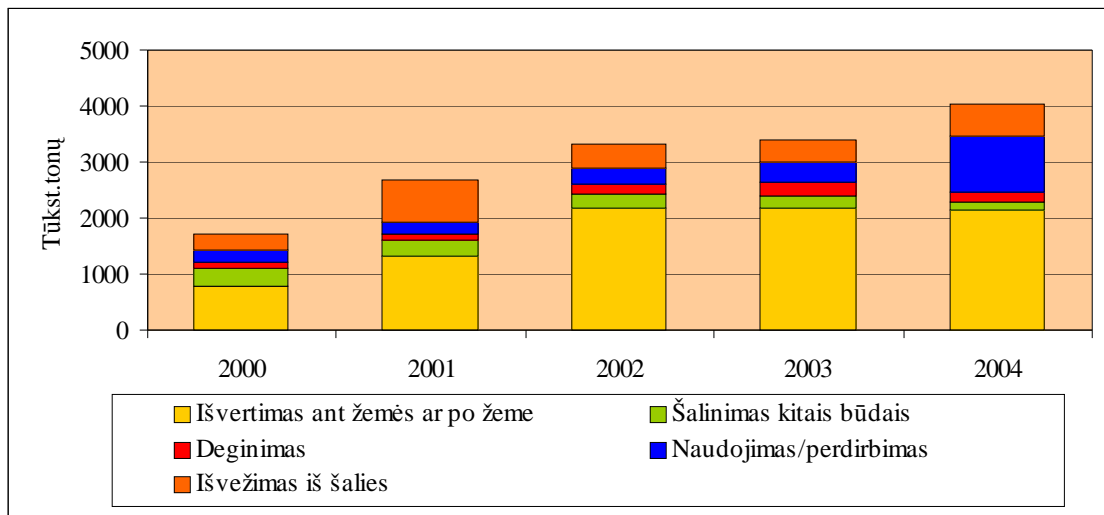
2003 metais Europos Komisijai pateikta paraiška „Pavojingų atliekų tvarkymo Lietuvoje“ projektui finansuoti. Šis projektas patvirtintas ir šiuo metu vyksta projektavimo darbai. Pagrindiniai šio projekto komponentai – pavojingų atliekų deginimo įrenginio statyba ir Aukštrakių odų pramonės skystų atliekų sąvartyno uždarymas. Projektą planuojama įgyvendinti iki 2008 metų pabaigos. 2005 metais šalyje neliko savivaldybių, kurių sandėliuose būtų saugomi seni pesticidai. Pesticidų atliekoms nukenksminti buvo skirta 8,9 mln. litų. Iš dvidešimties įvairioms savivaldybėms priklausančių sandėlių sudeginti į Vokietiją buvo išvežtos 1377 tonos šių pavojingų medžiagų. Tie sandėliai sutvarkyti ir nukenksminti taip, kad nekeltų tiesioginio aplinkos taršos pavojaus..

Vienas iš pagrindinių ilgalaikių uždavinių atliekų tvarkymo srityje – pasiekti, kad atliekų kiekis sukuriama produkcijos vienetui mažėtų ir neviršytų atitinkamų šakų ES vidurkio.

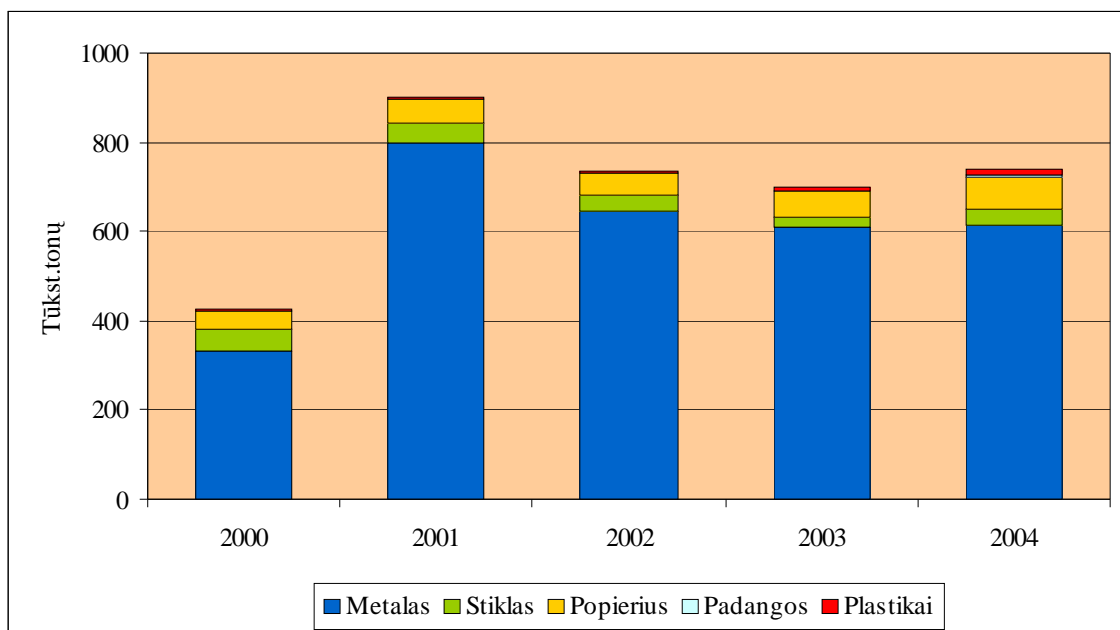
11 pav. Surinktas gamybinių atliekų kiekis, tenkantis BVP vienetui

2003-2004 m. Lietuvoje gamybinių atliekų kiekis padidėjo beveik tiek pat, kiek išaugo bendras vidaus produktas, tačiau tai neatitinka Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos ilgalaikių uždavinių. Strategija numato, kad atliekų turi daugėti gerokai lėčiau, negu auga gamyba. 2004 m. BVP vienetui tenkantis gamybinių atliekų kiekis išaugo labai nežymiai ir sudarė tik 4 proc. Nors situacija pagerėjo, tačiau dar per anksti kalbėti apie teigiamas tendencijas, kadangi apskaitomų atliekų kiekis labai priklauso nuo nuolat kintančios jų apskaitos sistemos. Vis dėlto ateityje gamybinių atliekų kiekio augimas turėtų nuolat mažėti, kadangi įmonės diegia atliekas mažinančias technologijas, atitinkančias Europos Sąjungos reikalavimus mažinti atliekų susidarymą ir plėtoti antrinių jų panaudojimą.

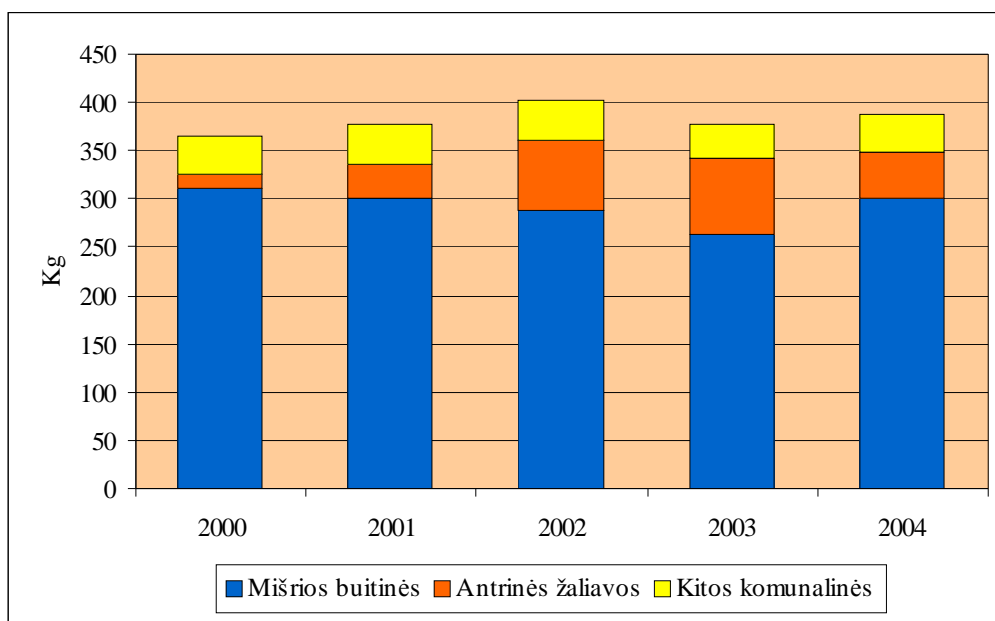
12 pav. Gamybinių atliekų tvarkymas

2004 m. gamybinių atliekų tvarkymo rodikliai padidėjo 18,3 proc. labai išaugo šių atliekų perdirbimas ir eksportas. Iš viso susidarantių gamybinių atliekų srauto daugiausia – 68 proc. – perdirbama žemės ūkio (biologinis perdirbimas) ir statybos bei griovimo (fizinis apdorojimas) – 20 proc. – atliekų. Tai, kad statistiniu požiūriu padidėjo gamybinių atliekų eksportas, nemažos įtakos turėjo atliekų sąrašo pokyčiai. Metalų atliekos priskirtos gamybinėms, nors pagal ankstesnę klasifikaciją jos buvo įrašytos į komunalinių atliekų grupę.

13 pav. Antrinių žaliavų panaudojimas

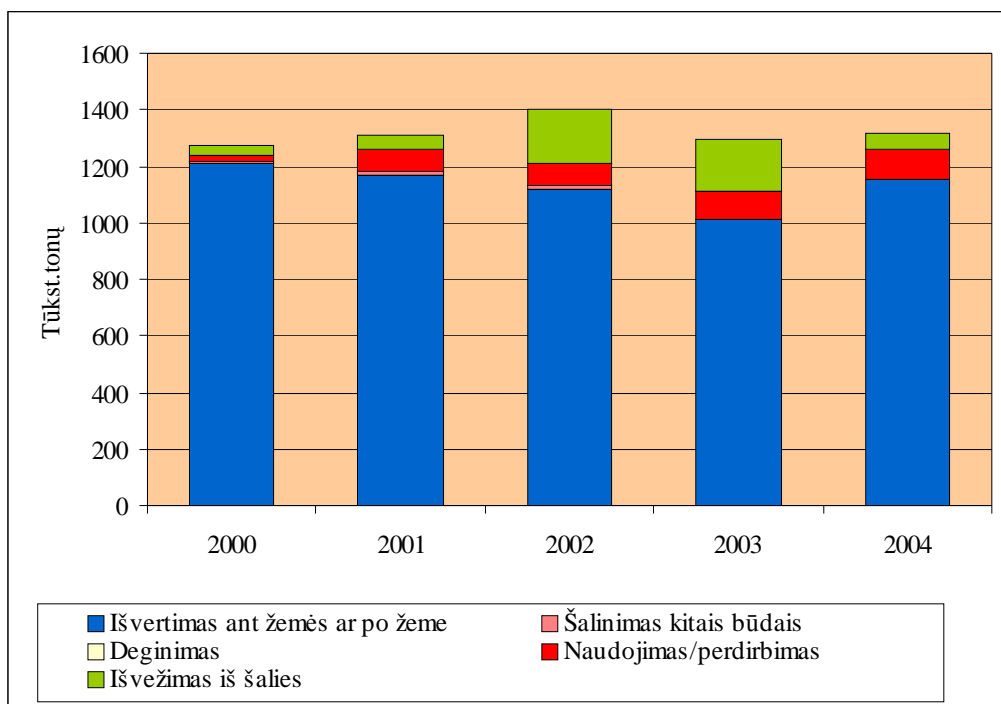
2004 m. buvo perdirbta (panaudota) 5,4 proc. antrinių žaliavų daugiau nei ankstesniais metais. Net 63 proc. išaugo plastiko, 50 proc. – stiklo, 23 proc.– popieriaus atliekų perdirbimas (panaudojimas), o metalo atliekų – tik 2 proc. Kadangi plastikinių, stiklinių ir popierinių pakuočių atliekos sudaro tik apie 10 proc. visų antrinių žaliavų srauto, tai dėl išaugusio šių atliekų surinkimo bendras antrinių žaliavų kiekis nedaug padidėjo. Tačiau reikia sparčiau plėtoti antrinių žaliavų surinkimą, kad būtų išnaudojami visi žaliavas perdirbančių įmonių gamybiniai pajėgumai ir gerokai sumažėtų sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis.

14 pav. Surinktas komunalinių atliekų kiekis, tenkantis vienam gyventojui

Didžiausia surinktų komunalinių atliekų dalis – mišrios buitinės atliekos. Jos 2004 m. sudarė 77

proc. visų komunalinių atliekų. Palyginti su 2003 metais, surinktų komunalinių atliekų kiekis išaugo 2,4 proc. Dėl išaugusio bendro vidaus produkto bei pagerėjusios atliekų apskaitos, padidėjo vienam gyventojui per metus tenkantis komunalinių atliekų kiekis. Jis 2004 m. siekė 389 kg vienam gyventojui. 2003 m. Latvijoje vienam gyventojui teko 311 kg, Estijoje – 449 kg.

15 pav. Komunalinių atliekų tvarkymas

2004 m. išaugo komunalinių atliekų surinkimas ir atliekų šalinimas sąvartynuose padidėjo 13,5 proc., o atliekų perdirbimas – 10 proc. Tačiau, dėl 2004 m. pakeisto atliekų sąrašo, negalima lyginti tų metų ir ankstesnių duomenų apie eksportuotas komunalines atliekas, nes nemaža eksportuojamų metalo atliekų dalis dabar yra priskirta ne komunalinių, o gamybinių atliekų grupei.

Nors perdirbamas atliekų kiekis ir padidėjo, tačiau į sąvartynus patenka net 86 proc. surinktų komunalinių atliekų. Šiai problemai spręsti didinami atliekų rūšiavimo, perdirbimo ir panaudojimo pajėgumai.

Buitinių atliekų rūšiavimas ir jų perdirbimas lieka viena iš sunkiausiai sprendžiamų atliekų tvarkymo problemų. Nors palyginus su 2000 metais atskirai surenkamų antrinių žaliavų kiekis iš komunalinių atliekų srauto padidėjo apie 4 kartus, tačiau didžioji dalis buitinių atliekų nerūšiuojamos ir keliauja į sąvartynus. Šiuo metu Lietuvoje sukurta teisinė bazė ir nustatyti ekonominiai svertai iš esmės yra pakankami, kad būtų pasiekta spartesnė pažanga tvarkant ir perdirbant komunalines atliekas. Pagrindinį dėmesį būtina skirti savivaldybių ir kitų atliekų tvarkytojų bei kontroliuojančių institucijų gebėjimų stiprinimui ir visuomenės švietimui bei mokymui.

Pastaraisiais metais gana sparčiai plėtojamas ir atliekų tvarkymo viešųjų paslaugų teikimas fiziniams ir juridiniams asmenims, tačiau iki šiol nėra oficialių šios paslaugos teikimo statistinių duomenų. Kuriant atliekų apskaitos informacinę sistemą (AAIS), būtina registruoti ir šį svarbų rodiklį. Kol apskaitos sistema nesukurta, neįmanoma veiksmingai kontroliuoti ir kitų svarbių strategijos įgyvendinimo atliekų tvarkymo srityje rodiklių (atliekų rūšiavimas, perdirbimas, biologiškai skaidžių atliekų tvarkymas, pavojingų atliekų srautai).

Dėl augalijos ir gyvūnijos apibendrintos informacijos nėra aplamai, yra tik atskirų rūšių stebėjimai ir pasiruošimas atlikti papildomus atskirų rūšių stebėjimus.

Gyvūnijos ir augmenijos monitoringas vykdomas pagal Valstybinę aplinkos monitoringo programą 1999-2004 m. laikotarpiui: Europos Bendrijos svarbos buveinių monitoringas (numatomas pradėti nuo 2008 m.); Europos Bendrijos svarbos rūšių, kurių apsaugai būtina steigti teritorijas (išskyrus paukščių), monitoringas (numatomas pradėti nuo 2008 m.); Europos Bendrijos svarbos paukščių rūšių, kurių apsaugai būtina steigti teritorijas, monitoringas; Kitų Europos Bendrijos svarbos rūšių monitoringas (vilkas, bebras); Miškų būklės monitoringas; Laukų augmenijos monitoringas; Probleminių invazinių rūšių monitoringas.

Daugumos mikroelementų kiekis Lietuvos dirvožemiuose priklauso nuo jų granulimetrinės sudėties ir didėja priklausomai nuo dirvožemio dispersiškumo. Mažiausiai nuo granulimetrinės sudėties priklauso P, Pb, Ag ir Zn kiekis, t.y. elementų, kurių dalis yra technogeninės-biogeninės kilmės. Daugiausia Pb ir P kaupiasi durpingame dirvožemyje, Ag – priesmėlyje, visi kiti elementai – molio-priemolio dirvožemyje. Miestų dirvožemyje mikroelementų daugiau, ypač pramoninėse zonose. Pagal suminio užterštumo rodiklį tokiose teritorijose dirvožemis būna pavojingai arba itin pavojingai užterštas. Miestų dirvožemyje svarbiausia mikroelementų asociacija yra technogeninė, kurios sudėtis priklauso nuo miesto pramonės specifikos. Dažniausiai į ją įeina Pb, Zn, Cu, Cr, Mo, Ag, kurių kiekis miestų dirvožemyje ir ypač įmonių teritorijose, palyginti su foniniu, padidėja nuo kelių iki kelių šimtų kartų. Kontrastingiausios technogeninės anomalijos nustatytos metalo apdirbimo ir autotransporto įmonių bei katilinių teritorijų dirvožemyje.

Šioje dalyje pateikti aplinkos būklę apibūdinantys duomenys daugiausia siekia 2005 metus. Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, vėluoja pateikti/apdoroti duomenis todėl, kad apskaita pvz. atliekų ir oro srityje vykdoma tik kas 2 metai ir būtina tobulinti ataskaitų formas taip, kad būtų galimybė greitai ir patikimai apdoroti surinktus duomenis.

Esamos aplinkos būklės apžvalgoje pateikti tik oficialūs, patikimi duomenys, kurie šiuo metu yra prieinami. Šių duomenų pakanka, kad galėtumėme patvirtinti, kad aplinkos apsaugos problemos veiksmų programose identifikuotos atsižvelgiant į esamą aplinkos būklę.

Aplinkos būklės pokyčiai, jeigu programos nebus įgyvendintos:

Jeigu veiksmų programos nebus įgyvendintos kyla pavojus, kad sparčiai auganti ekonomika turės neigiamą poveikį aplinkai, didės saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimo pažeidimai, teikiamų viešųjų paslaugų (vandens tiekimas, nuotekų šalinimas, atliekų surinkimas), atsinaujinančių išteklių kainų didėjimas nebus pagrįstas augančia paslaugų kokybe ir aplinkos kokybės gerėjimu.

Aplinkos bei rekreacinių išteklių kokybę/būklę ir toliau blogintų neorganizuotas turizmo srauto didėjimas, o turizmo įvaizdžio esamas trūkumas ir toliau negerins šalies pasiekiamumo, todėl investicijos šioje srityje būtinos.

Visuomenės socialinės, ekonominės, kultūrinės ir informacinės atskirties mažinimas bei ekonominių, socialinių ir teritorinių netolygumų didėjimo valdymas/stabdymas leis įgyvendinti aplinkos apsaugos nuostatas darnaus vystymosi koncepcijoje.

Tolygus miestų išsidėstymas, turizmo rinkai palanki geografinė padėtis, didelis gamtinis ir kultūrinis potencialas, patrauklios turizmo srities paslaugų kainos ir gera jų kokybė padės įgyvendinti veiksmų programų priemones šioje srityje, teisingai paskirstyti investicijas.

Šiuo metu sudarytos teisinės ir ekonominės prielaidos, skatinančios poveikio aplinkai mažinimą, energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo didinimą, padės tikslingai taikyti

veiksmų programose numatytus papildomus įgyvendinimo mechanizmus.

Dabartiniu metu nepakankamai išvystyta miesto ir kaimo viešoji infrastruktūra (įskaitant būstą), ribojanti jų konkurencingumą ir investicinį bei gyvenamosios aplinkos patrauklumą turi įtakos aplinkos kokybei – turi neigiamų pasekmių aplinkai, todėl svarbu, kad veiksmų programų nuostatos, susijusios su gyvenamosios aplinkos gerinimu, būtų įgyvendinamos lygiagrečiai su aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimu.

Didelė kaimo gyventojų priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos blogina aplinkos kokybę, todėl investicijos į ekologinę žemdirbystę, alternatyvius verslus (kaip numatyta veiksmų programose) ne tik pagerintų socialinę būklę, bet ženkliai veiktų aplinkos būklės pagerinimą.

Neišplėtotą turizmo infrastruktūrą ir paslaugas, netolygus jų pasiskirstymas didžiuosiuose šalies miestuose ir regionuose atitinkamai koncentruoja taršą vienoje vietoje ir daro gyvenamą aplinką nebeatraukia. Apgalvotas, aplinkos apsaugos požiūriu pasvertas finansinės paramos panaudojimas į infrastruktūros plėtrą neturėtų neigiamai veikti aplinką. Didelį dėmesį reikia kreipti į Lietuvos pasiekiamumo sprendinius veiksmų programose, nes kelių infrastruktūros plėtra gali turėti negrįžtamų neigiamų pasekmių aplinkai.

Sukurta viešoji verslo paslaugų infrastruktūra, sukauptas mokslinis potencialas tam tikrose srityse, besiformuojantys nacionaliniai aukštos kompetencijos centrai bei inovacijų paramos tinklas turėtų skatinti investicijas aplinkos apsaugos srityje.

Palankios tranzitui geografinė padėtis, neužšalancio Klaipėdos jūrų uosto, turinčio modernius krovinių terminalus, panaudojimas aplinkos apsaugos problemoms spręsti, priemonėms įgyvendinti, pagerins aplinkos būklę visoje šalies teritorijoje, tačiau gali turėti neigiamų pasekmių atskiriems aplinkos komponentams. Pritaikant uostą pvz. pavojingų atliekų eksportui - deginti į ES šalis, kurios turi didelius pajėgumus deginimui; apdorotų/paruoštų gamybai antrinių žaliavų eksportui į kitas šalis, nes Lietuvoje nėra technologijų jas panaudoti ir t.t. Tačiau, atliekant plėtros darbus neigiamos pasekmės atskiriems aplinkos komponentams yra akivaizdžios.

Aplinkkelių trūkumas didžiuosiuose miestuose, gatvės nepritaikytos intensyviai transporto eismui, nepakankami inžinerinių saugaus eismo gerinimo priemonių diegimo tempai šiuo metu veikia aplinkos oro kokybę/blogėjimą. Veiksmų programų tikslai orientuoti į šių problemų sprendimą, todėl galima tikėtis ženklaus oro taršos sumažėjimo.

Todėl, įgyvendinant veiksmų programų tikslus, būtina vadovautis sisteminiu požiūriu į problemų sprendimą, nes auganti šalies ekonomika, gerėjanti šalies gyventojų socialinė padėtis gali didinti neigiamą įtaką aplinkos kokybei, o aplinkos kokybės negrįžtamumas neigiamai paveikti gyvenamąją aplinką ir žmonių sveikatą .

Aplinkos apsaugos problemos ir jų sprendimo tendencijos pateiktos detalčiau sekančiame skyriuje. Apibūdintos problemos ir pateikti galimi strateginiai sprendiniai, paaiškinimai, kaip veiksmų programų įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklės rodiklius. Vadinasi, neįgyvendinus programinių nuostatų susijusių su aplinkos apsauga, pasekmės aplinkai bus ženklios trumpuoju laikotarpiu, o verslui ir šalies ekonomikai – vidutiniu ir ilguoju.

4. Aplinkos apsaugos problemos, susijusios su veiksmų programų įgyvendinimu

Vandens apsauga: Lietuvos Respublikos vartotojams geriamasis vanduo tiekiamas vien iš

požeminių vandens šaltinių, kurių potencialūs išteklių sudaro 3,2 mln. m³/p. Pagrindinės problemos, susijusios su kokybe – **padidinta geležies, mangano ir fluoro koncentracija požeminiame vandenyje**. Šią problemą būtina spręsti artimiausiu metu, ES rekomenduojamos geležies koncentracijos viršijamos 64 - iuose Lietuvos miestuose. Geriamojo vandens kokybei lemiamą įtaką turi **bloga vamzdinių būklė**, būtina kuo skubiau renovuoti apie 21 proc. viso tinklo.

Centralizuotai tiekiamu vandeniu Lietuvoje aprūpinama apie 66 proc. šalies gyventojų, kurių 90-95 proc. didžiųjų miestų ir 20-30 proc. kaimo gyventojai. Apie 1 mln. gyventojų naudoja gruntinį **kastinių šulinių arba individualių gręžinių vandenį, kuris dažnai yra užterštas ir neatitinka reikalavimų geriamajam vandeniui**. Šiuo metu centralizuoto nuotekų surinkimo ir tvarkymo paslauga prieinama tik 62 proc. visų gyventojų, pagal reikalavimus valoma 69 proc. centralizuotomis sistemomis surenkamų nuotekų. **Labai blogai išvystyta paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūra**, todėl didelė jų dalis į paviršinius vandens telkinius patenka nevalytos ir daro neigiamą poveikį vandens telkinių būklei.

Didesniuose miestuose plečiant nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūrą, proporcingai didėja ir nuotekų valymo metu susidarančio dumblo kiekiai. **Didžioji dalis dumblo nėra tinkamai tvarkoma, o tik kaupiama**. Šiuo metu yra apie 80 dumblo laikino saugojimo aikštelių, kurių bendras plotas siekia 180 ha. Dumblo panaudojimo galimybės dėl sumažėjusios žemės ūkio veiklos ir sugriežtėjusių reikalavimų ženkliai sumažėjo. Atsirado poreikis neatidėliotinai diegti modernesnes, našesnes ir aplinkai palankesnes dumblo tvarkymo technologijas, leidžiančia apdorotą dumblą panaudoti kaip atsinaujinantį energijos šaltinį. **Būtina pasirūpinti esamų dumblo saugojimo aikštelių sutvarkymu. Savivaldybės ir vandentvarkos įmonės nepajėgios savarankiškai spręsti dumblo tvarkymo problemų.**

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- pagrindinis vandens būklės valdymo uždavinys yra iki 2015 metų pasiekti, kad visi vandens telkiniai būtų geros kokybės, t. y. pasiekti vandens apsaugos tikslai;
- atsižvelgiant į tai, kad daug Lietuvos vandens telkinių labai jautrūs antropogeniniam poveikiui, kai kada teks taikyti griežtesnius taršos mažinimo reikalavimus nei numatyti direktyvose. Praeities poveikio padarinių pašalinimas ir griežtesnių reikalavimų įgyvendinimas kainuoja labai brangiai, todėl būtina skubiai sukurti efektyvią vandens išteklių valdymo sistemą;
- nors pastaraisiais metais vandens telkinių būklė gerėja, tačiau dėl praeities veiksnių poveikio (praeities taršos: dumblo, šiukšlių, trašų), statinių likučių, hidromorfologinės būklės pažeidimų, dar nėra patenkinama – net 6 proc. vandens telkinių yra ženkliai pažeisti;
- vandentvarkos sektoriaus būklę ateityje veiks pagrindiniai du veiksniai: viešųjų vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų poreikio augimas bei išsipareigojimų ES vykdymas – tai pareikalaus daug investicijų, ir gyventojų, ir kitų naudotojų finansinių galimybių (mokumo) didėjimas – kas leis efektyviai išlaikyti vis didėjantį vandentvarkos ūkį; nėra garantijų, kad numatomas mokumo didėjimas bus pakankamas vandentvarkos ūkio plėtrai užtikrinti ir ES reikalavimams įgyvendinti;
- centralizuoto vandens tiekimo tinklo plėtra bus vykdoma taip, kad vandeniu būtų aprūpinta bent 95 proc. gyventojų;
- vadovaujantis ES direktyva „Dėl miesto nuotekų valymo“ 91/272/EEB, Lietuva išsipareigojo surinkti ir tinkamai išvalyti nuotekas pagal nustatytą grafiką (iki 2009 m. gruodžio 31 d.).

Atliekų tvarkymas: Lietuvoje per metus susidaro beveik 5 mln. tonų nepavojingų atliekų ir apie 120 tūkst. tonų pavojingų atliekų. Kasmet susidaro apie 1 mln. tonų komunalinių atliekų arba apie

310 kg kiekvienam gyventojui tenka per metus. *Didžioji dalis komunalinių atliekų nerūšiuojama, nenaudojamos kaip antrinės žaliavos, todėl sąvartynuose šalinamų atliekų srautai didėja.* Tik 6 proc. atliekų perdirbama, 2,8 proc. sudeginama, o naudojama kitais būdais (statyboje, kelių remontui, dirvai tręšti, gyvuliams šerti ir t.t.) tik 4,6 proc. Registruotų sąvartynų Lietuvoje yra 700, kurių pusė dar eksploatuojama. *Didžiama sąvartynų neatitinka aplinkos apsaugos reikalavimų ir teršia aplinką.* Gamybinių atliekų sraute didžiausias prioritetas skiriamas pavojingų atliekų tvarkymui. *Didelė problema yra praeityje sukauptų pavojingų atliekų bei teritorijų sutvarkymas.* Atlikus užterštų teritorijų įvertinimą, pavojingiausias žmonių sveikatai ir aplinkai teritorijas svarbu kuo skubiau išvalyti. Atliekų kiekio didėjimas, kaip ir kitose ES šalyse tikėtinas ir ateityje.

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- prioritetas turi būti skirtas komunalinių atliekų tvarkymo srityje – antrinių žaliavų surinkimui ir perdirbimui bei biodegraduojančių atliekų tvarkymui. Pakuočių atliekų tvarkymas patenka į šį prioritetą;
- bus siekiama, kad sąvartynuose šalinamų biodegraduojančių atliekų kiekiai iki 2013 metų sudarytų ne daugiau kaip 50 proc. 2000 metų kiekio;
- bus siekiama, kad ir toliau gamybinių atliekų susidarymo augimas būtų mažesnis už BVP augimą;
- bus siekiama, kad susidarančios atliekos būtų perdirbamos bei naudojamos energijai gauti – šalinamos sąvartyne tik išimties atvejais;
- dėmesys bus skiriamas praeityje sukauptų pavojingų atliekų sutvarkymui – iki 2013 metų planuojama visas šias atliekas sutvarkyti;
- didelį dėmesį reikės skirti esamų užterštų teritorijų inventorizavimui, jų pavojaus ir valymo prioritetų nustatymui – atsižvelgiant į tokių teritorijų neigiamo poveikio aplinkai mažinimą, šių teritorijų atkūrimą, panaudojimą ūkiui, rekreacijos ir kt. tikslams;
- nustačius prioritetus, bus vykdomas šių teritorijų monitoringas, būtini sanavimo bei išvalymo darbai.

Oro kokybė: Didžiausius šiltnamio dujų ir teršalų kiekius į atmosferą išmeta energetika, transportas ir pramonė. Nors aplinkos oro kokybė nėra bloga, *tačiau pastaraisiais metais tampa aktuali didžiųjų miestų užterštumo kietosiomis dalelėmis, mažesnėmis negu 10 mikronų, problema.* Griežtėjant normoms, *ateityje yra galima ir oro užterštumo azoto oksidais problema,* todėl tos savivaldybės, kurių teritorijose oro kokybė neatitinka normų, privalo paruošti ir įgyvendinti oro kokybės gerinimo programas. Didelis kiekis teršalų į orą patenka iš transporto sektoriaus. *Didelės oro taršos problemos kyla dėl nepakankamo viešojo transporto išvystymo ir augančio individualių transporto priemonių skaičiaus.* Net 75 proc. keleivinio transporto priemonių yra daugiau kaip 10 metų senumo, būtina skatinti visuomeninio transporto vystymąsi. *Lietuvoje labai mažai naudojamas bevariklis transportas, labai silpnai išvystyta šio transporto infrastruktūra.* Ateityje tam tikras išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų ir teršalų padidėjimas bus neišvengiamas dėl planuojamo spartaus ekonomikos augimo ir Ignalinos AE sustabdymo 2009 metais. Todėl būtina didinti energijos vartojimo efektyvumą, vietinių atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimą bei išmetamų teršalų valymą.

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- šiuolaikinių aplinkai palankių gamybos technologijų diegimas ir energijos vartojimo efektyvumo didinimas sudarys galimybes mažinti pagrindinių teršalų ir šiltnamio dujų patekimą į aplinką;
- visuomeninio transporto atnaujinimas ir platesnis bevariklio transporto naudojimas sudarys

galimybes mažinti privačių automobilių naudojimą, sumažins eismo intensyvumą, transporto kamščius, aplinkos oro užterštumą bei neigiamą poveikį žmonių sveikatai. Bevariklio transporto infrastruktūros kūrimas ir vystymas turi būti traktuojamas kaip svarbus veiksnys, galintis prisidėti ne tik prie miestų oro kokybės gerinimo, bet ir prie bendros transporto sistemos tobulinimo. Būtinai alternatyvių švaresnių degalų naudojimo vystymas;

- visiems taršos ir aplinkos būklės pokyčiams kokybiškai stebėti būtina vystyti ir tobulinti išmetamų šiltnamio dujų ir teršalų kitimo, jų poveikio jautriausioms ekosistemoms ir klimatui bei aplinkos oro kokybės monitoringą.

Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga: Kraštovaizdžio ir biologinei įvairovei išsaugoti Lietuvoje sukurta saugomų teritorijų sistema, kuri užima apie 15 proc. šalies teritorijos. Sukurta nacionalinė saugomų teritorijų sistema nuosekliai papildoma steigiant naujas saugomas teritorijas, kurios būtinos kuriant Europos ekologinį tinklą „Natura 2000“. *Didumoje Lietuvos saugomų teritorijų silpnai išvystyta pažintinio turizmo ir ekologinio švietimo infrastruktūra labai riboja saugomų teritorijų vertybių prieinamumą visuomenei.* Kraštovaizdį darkančių objektų egzistavimas yra aktuali problema ne tik saugomose teritorijose, bet ir visoje šalyje. *Nenaudojami karjerai, pradėti ir nebaigti statyti statiniai, nenaudojamos aikštelės, žemės ūkio gamybiniai centrai ir kt. objektai teršia šalies kraštovaizdį, mažina šalies rekreacinį potencialą, patrauklumą bei sudaro pavojų lankytojams.* Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriu labai svarbi tampa Baltijos jūros kranto apsauga. Pasaulinis klimato kitimas, dažnos pasikartojančios uraganinės audros, vandenyno lygio kilimas, smėlio išteklių mažėjimas *skatina krantų ardymą. Jūrinės industrijos plėtra taip pat neigiamai veikia krantodaros procesus.* Numatytas Lietuvos miškingumo didinimas iki 35 proc. 2020 metais darys teigiamą įtaką biologinės įvairovės išsaugojimui, *tačiau invazinės svetimžemės rūšys kelia vis didesnę grėsmę vietinėms nykstančioms augalų ir gyvūnų rūšims.* Miškingumo didinimą stabdantys veiksniai yra nebaigta žemės reforma, nepalankios kai kurių miško įveisinimą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos, neparengtos savivaldybių teritorijų miškų išdėstymo schemos, grybinių ligų, vabzdžių, žvėrių, gaisrų ir antropogeninių pakenkimų tikimybė, apsirūpinimo reikiamo asortimento miško sodmenimis problemos.

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- toliau plėtojant „Natura 2000“ teritorijų tinklą ir steigiant rūšių ir buveinių apsaugai skirtas teritorijas, saugomų teritorijų plotas dar gerokai padidės ir turėtų pasiekti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje numatytą viršutinę ribą – 17 proc. šalies teritorijos;
- būtina sukurti tinkamas institucines, monitoringo, planavimo ir kitas prielaidas saugomų teritorijų vertybėms apsaugoti ir tvarkyti, parengiant trūkstamus planavimo dokumentus, plėtojant saugomų teritorijų rūšių, buveinių bei kraštovaizdžio būklės monitoringą, įgyvendinant gamtinių buveinių ir rūšių apsaugos ir tvarkymo priemones, inventorizuojant svarbiausius ir jautriausius objektus, nykstančių rūšių radimvietes ir saugomas gamtines buveines, kuriant ir stiprinant duomenų bazines, reikalingas šiai informacijai kaupti, sustiprinant institucijas, organizuojančias veiklą saugomose teritorijose.
- svarbu kasmet sutvarkyti, pritaikyti visuomenės poreikiams daugiau teritorijų, prižiūrėti lankomus ir saugomus kompleksus nedarant žalos kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei, tinkamai pateikiant informaciją lankytojams;
- siekiant išvengti grėsmės saugomoms gamtinėms ir kultūrinėms vertybėms, kurią kelia didėjančios lankytojų srautai, būtina kuo skubiau sukurti tinkamą infrastruktūrą lankytojams;
- siekiant sumažinti intensyvios ūkinės veiklos padarytą žalą vertingiems ir vaizdingiems kraštovaizdžio kompleksams, padidinti saugomų teritorijų rekreacinį potencialą, būtina

- paspartinti pažeistų teritorijų atkūrimo ir apleistų ūkinių pastatų tvarkymo darbus;
- siekiant užtikrinti Lietuvos Baltijos jūros kranto būklę, būtina įgyvendinti integruotą pakrančių zonų tvarkymą.

Teritorijų planavimas: Apskričių teritorijų, savivaldybių ir jų dalių teritorijų bendrieji planai yra privalomieji teritorijų planavimo dokumentai, kurie užtikrina sistemingą apskričių ir savivaldybių teritorijų subalansuotą plėtrą bei racionalų teritorijos, lėšų ir išteklių panaudojimą, nes atsižvelgiama į šios teritorijos ilgalaikius poreikius. *Daugelyje miestų ir rajonų savivaldybių galiojantys bendrieji teritorijų planavimo dokumentai yra pasenę, parengti vadovaujantis pasenusiais teisės aktais.* Dėl atsilikimo rengiant teritorijų planavimo dokumentus, lyginant su faktiškais plėtros poreikiais, kyla sunkumų investuotojams – jų galimybės greitai investuoti ir realizuoti savus užmojus – mažėja. Dėl lėto parengtų ir patvirtintų savivaldybių lygmens planų įgyvendinimo kyla problemų gyvenimo ir aplinkos kokybės srityje. Statomi kvartalai stokoja techninės infrastruktūros, sunkiai kooperuojamos lėšos inžineriniams tinklams.

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- ateityje turės būti rengiami nauji bendrojo teritorijų planavimo dokumentai, užtikrinantys ateinančių investicijų nukreipimą, saugumą, pagrįstumą;
- būtinas intensyvesnis visų lygių teritorijų planavimo dokumentų rengimas, tiek bendrųjų, tiek specialiųjų teritorijų planų bei tarptautinių projektų;
- bus svarbu užtikrinti šių planų nuoseklumą, tarpusavio suderinamumą;
- aktyvės kitų rūšių planavimo darbai, bus siekiama visų šalyje vykstančių planavimo darbų suderinamumo ir tarpusavio neprieštaravimo.

Būstas: Dauguma gyventojų Lietuvoje gyvena daugiabučiuose (66 proc.). *Esamo būsto priežiūra yra nepakankama, didelė dalis būstų yra fiziškai susidėvėję* (statyti iki 1990 metų). *Termozoliacinės savybės neatitinka šiandienos techninių reikalavimų, gyventojų poreikių. Statybos pramonėje plačiai naudojamas asbestas, kelia grėsmę žmogaus sveikatai.* Šiuo metu asbesto turinčiais stogais apdengta apie 70 proc. individualių gyvenamųjų namų, vaikų ugdymo ir sveikatos priežiūros įstaigų. *Dėl prastų daugumos viešosios paskirties ir daugiabučių namų energetinių savybių Lietuvoje yra neefektyviai vartojama energija.*

Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas: Centralizuotos šilumos tiekimo sistemos Lietuvoje išplėtos ir jomis tiekiami šiluma apie 50 proc. Lietuvos šilumos energijos vartotojų. *Viena rimčiausių neefektyvaus energijos vartojimo Lietuvoje priežasčių yra ta, kad daugumos viešosios paskirties pastatų šiluminės savybės yra labai prastos ir jiems apšildyti reikia daug energijos.* Šių pastatų renovacija yra vienas iš svarbiausių uždavinių, kuriuos būtina kuo skubiau išspręsti siekiant didesnio energijos vartojimo efektyvumo. Lietuvoje yra sudarytos palankios, tačiau atskirais atvejais nepakankamos sąlygos plėtoti energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių. *Naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, 2004 m. buvo pagaminta 3,7 proc. viso šalyje suvartoto elektros energijos kiekio, tačiau tai yra žymiai mažiau nei ES vidurkis – 14,2 proc. Žemas katilinių darbo efektyvumas ir elektros, pagamintos termofikaciniu, lygis.* Medienos atliekos deginamos 36 iš 56 šilumos teikimo bendrovių, tačiau dėl išteklių stokos negali naudoti, t.y. nepakankamas išnaudojimas atsinaujinančių energijos išteklių ir atliekų energetinio potencialo. *Atliekos beveik nenaudojamos energetinėms reikmėms, per lėti nuotekų valymo dumblo, biodegraduojančių atliekų panaudojimo energetinėms reikmėms augimo tempai.*

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- perspektyvoje būtų ekonomiškai tikslinga dalį nusidėvėjusių katilinių rekonstruoti, įrengti termofikacines elektrines. Termofikacinių elektrinių plėtrai šalyje didžiausią įtaką turės Ignalinos AE antrojo bloko uždarymas;
- didelio naudingumo elektros ir šilumos energijos bendros gamybos potencialo Lietuvoje analizė parodė, kad iki 2013 m. ekonomiškai būtų tikslinga pastatyti apie 180 MW bendros elektrinės galios termofikacines elektrines, iš kurių apie 40 MW naudotų biokurą;
- siekiant padidinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą šalyje, tikslinga pastatyti naujas katilines arba dalį katilinių modernizuoti, pritaikant naudoti atsinaujinančius energijos išteklius;

Aplinkos kokybės institucinis valdymas: Lietuvoje sukurta nacionalinė aplinkos monitoringo ir taršos kontrolės sistema užtikrinant aplinkos oro, vandens telkinių, žemės gelmių, ekosistemų, hidrometeorologinių reiškinių stebėjimus bei taršos vertimą. *Šių sistemų tempai nėra pakankami lyginant su ūkinės veiklos vystymusi bei nuolat didėjančiais aplinkos apsaugos reikalavimais.* Atnaujintos ir akredituotos aplinkos analitinės kontrolės laboratorijos galėtų užtikrinti laboratorinės analizės rezultatų patikimumą ir tuo pačiu priimamų tais rezultatais grindžiamų sprendimų geresnį teisinį pagrindimą. Iš įvairių cheminių junginių, naudojamų pramonėje bei buityje, šiuo metu kontroliuojami tik į aplinką patenkantys patys pavojingiausi. Sukūrus nacionalinį ekotoksiškumo tyrimų laboratorijų tinklą bei įteisinus normavimo modelį pagal toksiškumo rezultatus, bus galima vertinti suminių cheminių junginių poveikį gyviesiems organizmams. *Nepabaigta kurti vieninga aplinkos informacinė sistema - tai trukdo veiksmingai, operatyviai ir tiksliai vertinti aplinkos būklę.*

Ateities sprendiniai/tendencijos:

- būtina kuo skubiau atnaujinti esamus ir įdiegti šiuolaikinius bandinių paėmimo, analizės, duomenų perdirbimo ir rezultatų vertinimo metodus, akredituoti aplinkos analitinės kontrolės laboratorijas, sukurti efektyvią informacijos valdymo sistemą ir t.t.;
- pilnai išnaudoti aplinkos apsaugos informacines sistemas.

Visuomenės informavimas, dalyvavimas priimant sprendimus ir švietimas: Išsamiai ir laiku informuoti apie aplinką – esminė sąlyga įtraukiant visuomenę formuojant aplinkos apsaugos politiką ir priimant sprendimus. Šiuo metu dažnas reiškinys yra pavėluota piliečių ar bendruomenės reakcija, kai nebėra galimybių pakeisti sprendimą. *Visuomenė mažai informuojama apie aktualiausias aplinkos ir darnaus vystymosi problemas bei jų sprendimo būdus. Tai stabdo platesnį visuomenės dalyvavimą priimant aplinkos apsaugos sprendimus.*

5. Tarptautiniu, EB arba nacionaliniu lygmeniu nustatyti aplinkos apsaugos tikslai

ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai:

Bendrijos aplinkos apsaugos politikos tikslai nustatyti Vieninguoju Europos aktu (1986 m.), kai Europos bendrijos sutartis (1957 m.) papildyta aplinkos apsaugos straipsniais – 130r, 130s, 100a. ES aplinkos apsaugos teisės aktų visumą sudaro daugiau kaip 350 įvairių teisės aktų (maždaug 70 pagrindinių direktyvų, daugiau nei 20 reglamentų, o likusi dalis – sprendimai, rekomendacijos, nuomonės).

Horizontalieji teisės aktai: Poveikio aplinkai vertinimo direktyva 85/33/EEB; Informacijos apie aplinką prieinamumo visuomenei direktyva 90/313/EEB; Ataskaitų apie aplinkos apsaugos direktyvų įgyvendinimą teikimo direktyva 91/692/EEB; Tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo vertinio direktyva 2001/42/EB; Visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas nustatanti direktyva 2003/35/EB, baigiama rengti Atsakomybės už žalą aplinkai direktyva ir Teisės kreiptis į teismus aplinkos apsaugos klausimais direktyva.

ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai susiję su oro kokybe:

- Oro kokybės vertinimo ir valdymo direktyva 96/62/EEB;
- 3 dukterinės direktyvos 1999/30/EB, 2000/69/EB, 2003/3/EB oro kokybės normoms, monitoringui, vertinimui, valdymui nustatyti;
- ketvirtoji oro dukterinė direktyva dėl sunkiųjų metalų ir policiklinių aromatinių angliavandenilių aplinkos ore;
- tam tikrų išmetamų į atmosferą teršalų nacionalinių limitų direktyva 2001/81/EB;
- LOJ, susidarančių laikant ir gabenant benzina iš terminalų į degalines direktyva 94/63/EB – **pereinamasis laikotarpis iki 2007-12-31**;
- LOJ, susidarančių naudojant organinius tirpiklius pramonėje 99/13/EB;
- LOJ emisijos ribojimo, naudojant organinius tirpiklius tam tikrų dažų, lakų ir automobilių pakartotinos apdailos produktų sudėtyje direktyva;
- 2 pagrindinės direktyvos, kurios nustato aplinkosauginius reikalavimus automobiliams 70/220/EEB, 88/77/EEB bei jų pakeitimai ir 1 direktyva – ne keliais judantiems mechanizmams 97/68/EEB bei jos pakeitimai;
- 2 pagrindinės direktyvos, kurios nustato kuro ir degalų kokybės reikalavimus 1999/32/EB, 98/70/EEB;
- Prekybos šiltnamio dujomis schemos Bendrijos viduje direktyva 2003/87/EB;
- Komisijos sprendimas dėl šiltnamio dujų monitoringo mechanizmų Nr. 280/2004/EB.

ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai susiję su atliekų tvarkymu:

- Atliekų direktyva 2006/12/EB;
- Atliekų sąvartynų direktyva 1999/31/EB;
- Pavojingų atliekų direktyva 91/689/EEB;
- Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva 94/62/EB – **pereinamasis laikotarpis iki 2006-12-31**;
- Direktyva 2004/12/EB, keičianti Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvą 94/62/EB;
- Baterijų ir akumuliatorių direktyva 2006/66/EB;
- Naidotų alyvų šalinimo direktyva 75/439/EB;
- Atliekų deginimo direktyva 2000/76/EB;
- Elektros ir elektroninės įrangos direktyva 2002/96/EB – **pagal 2004 03 30 Tarybos sprendimą Nr. 2004/312/EB Lietuvai suteiktas pereinamasis laikotarpis 5(5) ir 7(2) str. įgyvendinti iki 2008-12-31**;
- Reglamentas dėl atliekų pervežimo (EB) Nr. 259/1993;

ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai susiję su vandens apsauga:

- Bendroji vandens politikos direktyva 2000/60/EB;
- Rengiama Direktyva dėl požeminio vandens apsaugos nuo taršos;
- Miestų nuotekų valymo direktyva 91/271/EEB – pereinamasis laikotarpis iki 2009 12 31;
- Nitratų direktyva 91/676/EEB;

- Geriamojo vandens direktyva 98/83/EEB;
- Pavojingų medžiagų direktyva 76/464/EEB, dukterinės direktyvos 83/513/EEB, 82/176/EEB, 84/156/EEB, 84/491/EEB, 86/280/EEB, 88/347/EEB, 90/415/EEB;
- Pradėtas rengti Direktyvos dėl tam tikrų į Bendrijos vandenį išleidžiamų pavojingų medžiagų sukeltos taršos projektas;
- Paviršinio vandens direktyva 75/440/EEB.

ES teisiniai aplinkos apsaugos reikalavimai, susiję su pramonės taršos kontrole ir rizikos bei aplinkos triukšmo valdymu:

- Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės direktyva 96/61/EEB;
- Stambių, su pavojingomis medžiagomis susijusių avarių pavojaus kontrolės direktyva 96/82/EEB, ją keičianti direktyva 2003/105/EB;
- Didelių kurą deginančių įrenginių išmetamų į atmosferą tam tikrų teršalų limitų nustatymo direktyva 2001/80/EB – **pereinamasis laikotarpis iki 2015-12-31 Mažeikių, Vilniaus, Kauno elektrinėms;**

ES teisės aktų ar kitų narystės ES išipareigojimų, kurių įgyvendinimui Lietuvos stojimo į ES laikotarpiu tarp Lietuvos ir ES buvo suderėti pereinamieji laikotarpiai:

- **Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų:** pereinamasis laikotarpis iki 2006-12-31, būtina įdiegti pakuočių atliekų tvarkymo sistemą, siekiant įvykdyti Direktyvoje nustatytas pakuočių atliekų panaudojimo ir perdirbimo užduotis. Direktyva 2004/12/EB nustato naujas didesnes pakuočių atliekų perdirbimo ir naudojimo užduotis, kurios turi būti pasiektos iki 2008-12-31 (dėl šio termino Lietuva taip pat yra paprašiusi pereinamojo laikotarpio iki 2012-12-31).
- **Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų:** pereinamasis laikotarpis iki 2008-12-31, būtina įdiegti elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimo ir jų naudojimo, pakartotinio naudojimo ir perdirbimo sistemą Direktyvoje numatytiems reikalavimams įgyvendinti (surinkti buityje susidarančių elektros ir elektroninės įrangos atliekų ne mažiau kaip 4 kg vienam gyventojui per metus; panaudoti, pakartotinai panaudoti ir perdirbti 50-80 proc. surinktos tam tikros kategorijos elektros ir elektroninės įrangos atliekų). Vadovaujantis parengtais nacionaliniais teisės aktais, įrangos gamintojai ir importuotojai įpareigoti iki 2007-01-31 turi pateikti faktinius per 2006 m. išleistas į rinką įrangos kiekius; Atliekų tvarkytojai iki 2007-03-01 pateiks ataskaitas apie per 2006 m. surinktą ir sutvarkytą kiekį pagal EK nustatytus reikalavimus; Nustatytoji užduotis 2008 m. pakartotinai panaudoti ir perdirbti 50-80 proc. surinktų tam tikros kategorijos elektros ir elektroninės įrangos atliekų, manoma, bus įgyvendinta, kadangi importuotojams dar nepradėjus finansuoti šių atliekų perdirbimo ir surinktos įrangos pakartotinio naudojimo, esami perdirbimo pajėgumai yra pakankami.
- **Tarybos direktyvos dėl miesto nuotekų valymo 91/271/EEB:** pereinamasis laikotarpis iki 2007-12-31, būtina organizuoti investicinių projektų įgyvendinimą, siekiant, kad aglomeracijose, turinčiose daugiau kaip 10 000 gyventojų ekvivalentą, nuotekos būtų valomos pagal Direktyvos reikalavimus. Iki 2009-12-31 būtina organizuoti investicinių projektų įgyvendinimą, siekiant, kad aglomeracijose, turinčiose nuo 2000 gyventojų iki 10 000 gyventojų ekvivalentą, nuotekos būtų valomos pagal Direktyvos reikalavimus. Iki 2009-12-31 būtina organizuoti investicinių projektų įgyvendinimą, kad aglomeracijose, turinčiose daugiau kaip 2000 gyventojų ekvivalentą, būtų įdiegtos nuotekų surinkimo sistemos pagal Direktyvos reikalavimus.
- **Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2001/80/EB dėl tam tikrų teršalų, išmetamų į**

orą iš didelių kurą deginančių įrenginių, kiekio apribojimo. Pereinamasis laikotarpis iki 2015-12-31, būtina užtikrinti, kad bendras Stojimo sutartyje numatytų elektrinių išmetamas sieros dioksido ir azoto oksido kiekis, susijęs su elektros energijos gamyba, per šį pereinamąjį laikotarpį neviršytų Lietuvos stojimo į ES sutartyje numatytų ribų.

- **Direktyva dėl prekybos šiltnamio dujomis schemos Bendrijos viduje, pakeitimo, susiejant su Kioto mechanizmais.** Direktyvos pakeitimas įtvirtina Kioto protokolo šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo mechanizmus, t. y. bendrojo įgyvendinimo ir švarios plėtros mechanizmus. Direktyvos pakeitimo įgyvendinimas skatins plačiau taikyti mažai energijos naudojančias technologijas, mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimus, sudarys prielaidas papildomoms investicijoms į energetikos ir pramonės sektorių (Bendro įgyvendinimo projektai nuo 2008 m.). Direktyvos reikalavimams įgyvendinti būtinas institucinis stiprinimas.
- **Direktyva dėl arseniko, kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir policiklinių aromatinių angliavandenilių aplinkos ore.** Direktyva siekiama nustatyti bendrus metodus ir kriterijus arseno, kadmio, gyvsidabrio, nikelio ir aromatinių angliavandenilių koncentracijų aplinkos ore vertinimu, nuo direktyvos įsigaliojimo 2012 m. koncentracijos foninėse stotyse turi būti matuojamos kas 100 000 km², t. y. Lietuvoje šių teršalų koncentracijas pakaks matuoti 1 foninėje stotyje, išvardintų teršalų ėminiams paimti ir analizei atlikti bei kokybei užtikrinti reikės papildomų investicijų.
- **Direktyva dėl maudyklų vandens kokybės valdymo.** Siekiama nustatyti griežtesnius vandens kokybės reikalavimus bei gerinti maudyklų sąlygas, diegiant atitinkamas priemones iki 2015 metų pasiekti, kad maudyklų vandens kokybė būtų gera ir puiki, taikant 95 proc. mėginių vertinimą nuo bendro mėginių skaičiaus, nustatyta, kad per trumpalaikius teršimo incidentus vandenyse 15 proc. mėginių nuo bendro mėginių skaičiaus monitoringo metu bus neištraukiami į vertinimą, sugriežtinus reikalavimus maudyklų vandens monitoringui reikės papildomų finansinių išteklių administraciniams pajėgumams stiprinti, naujai monitoringo įrangai įsigyti bei specialistų kvalifikacijai kelti.
- **Reglamento dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH).** Įvedama nauja vieninga, sudėtingesnė cheminių medžiagų (Chm) tiekimo į rinką reglamentavimo sistema, pagrindiniai sistemos elementai: cheminių medžiagų daugiau 1 tonos (vienam gamintojui per metus) registracija, Chm rizikos įvertinimas (šalys narės + Europos agentūra), susirūpinimą keliančių medžiagų autorizacija, Chm tiekimo į rinką/naudojimo apribojimai, Europos Agentūros įsteigimas naujai sistemai valdyti - prioritetai: cheminės medžiagos gaminamos/importuojamos dideliais kiekiais ir didelį susirūpinimą keliančios cheminės medžiagos. Neištirtos naujosios politikos REACH įgyvendinimo pasekmės Lietuvos ūkiui, žymus poveikis mažoms/vidutinėms įmonėms, informacijos apie Lietuvoje gaminamas/importuojamas chemines medžiagas trūkumas neleidžia įvertinti galimo poveikio, dideli kaštai Chm ištyrimui, duomenų surinkimui Chm gamintojams ir importuotojams, Chm registracijai atlikti, galimas neigiamas REACH poveikis inovacijoms (t. sk. iš ne ES šalių), administracinių gebėjimų stiprinimas – toksikologų, ekotoksikologijos ekspertų stoka valstybės institucijose ir pramonės sektoriuje, nepakankamas suinteresuotų subjektų informavimas per šakines asociacijas ir pan., tarpžinybinio bendradarbiavimo trūkumas. Lietuva iš esmės pritaria naujam Europos Komisijos pasiūlymui, tačiau siūlome supaprastinti kai kuriuos reikalavimus ir procedūras, remiame Europos Agentūros sukūrimą, siūlome mažinti reikalavimų našą mažoms/vidutinėms įmonėms (tyrimų ir informacijos reikalavimų apimtį).

Nacionaliniu lygmeniu nustatyti aplinkosaugos tikslai:

Vykdam Europos sąjungos 6-tąją aplinkos apsaugos veiksmų programą, rengiamos šešios ES strategijos: Atliekų vengimo ir perdirbimo, Darnaus gamtos išteklių naudojimo, Europos jūrų, Oro

taršos mažinimo, Urbanistinės aplinkos, Pesticidų ir dirvožemio. Dalyvavimas kuriant ES teisės aktus yra vienas iš aplinkosaugos tikslų, nes rengdami ir vykdydami nustatytus reikalavimus, Lietuvos žmonės pajus realią narystės Bendrijoje naudą.

Daugiausia dėmesio bus skiriama atliekų sektoriui. Tarp pirmaeilių tikslų yra pradėti kurti elektros ir elektroninės įrangos atliekų, eksploatuoti netinkamų transporto priemonių ir naudotų alyvų atliekų tvarkymo sistemas, toliau tobulinti pakuočių atliekų tvarkymą, išspręsti padangų atliekų perdirbimo problemą.

2006-2008 m. turi būti įgyvendinti didžiųjų šalies miestų vandens valymo įrenginių statybos bei rekonstrukcijos investiciniai projektai. Planuojama pradėti realizuoti žemupio ir Vidurupio baseinams skirti projektai.

Laukia atsakingos derybos su Europos Komisija dėl 2007-2013 m. aplinkos apsaugos prioritetų ir priemonių, finansuotinių iš ES struktūrinių fondų. Pagrindinės investicijos ir toliau bus naudojamos atliekoms tvarkyti, vandens kokybei gerinti bei nuotekoms valyti.

Svarbiausioms 2007-2013 m. ES remiamoms priemonėms turės būti priskirtinas saugomų, tuo pačiu ir „Natura 2000“ teritorijų tvarkymas, darnus jų vystymasis.

Būsto politikos įgyvendinimas yra vienas aktualiausių tikslų, nes skirtas šiai programai įgyvendinti finansavimas turi būti efektyviai įsisavintas.

Vykdam ES reikalavimus cheminių medžiagų sektoriuje, bus stiprinamos už šių medžiagų valdymą atsakingos institucijos, toliau tobulinama cheminių medžiagų ir preparatų saugaus naudojimo bei tvarkymo sistema.

Panaudojant Pesticidų atliekų tvarkymo programos lėšas, jau išspręsta įsisenėjusi šių susikaupusių medžiagų problema, tačiau svarbu kuo skubiau sutvarkyti buvusias jų saugojimo vietas, sandėlius, kitus užterštus, apleistus ir bešeimininkius pastatus, kurie kelia grėsmę žmonių sveikatai ir aplinkai, dargo kraštovaizdį. Tai vienas pagrindinių aplinkosaugos tikslų.

Miškams gausinti vykdoma Lietuvos miškingumo didinimo programa – atkuriami miškai, apželdinamos apleistos žemės. Siekiant geriau tenkinti visuomenės poreikius bus plėtojama valstybiniuose miškuose ir saugomose teritorijose sukurta rekreacinė infrastruktūra.

Daugiau dėmesio planuojama skirti aplinkos stebėsenai (monitoringui) ir kuo išsamesniam gyventojų informavimui apie aplinkos būklę.

Tik bendras darbas su visuomene, jos informavimas ir švietimas, aktyvi gyventojų ir nevyriausybinių organizacijų veikla turės reikšmės sėkmingam darnaus vystymosi principų įgyvendinimui, išsaugant švarią ir palankią sveikatai aplinką, apsaugant kraštovaizdį bei biologinę įvairovę, paskatins racionalų gamtos išteklių naudojimą.

Apibendrinant galima akcentuoti tris pagrindinius strateginius aplinkosaugos tikslus:

1. Užtikrinti tinkamą aplinkos kokybę Lietuvos gyventojams, atsižvelgiant į Europos Sąjungos normas ir standartus, įgyvendinti darnaus vystymosi principus.
2. Užtikrinti racionalų išteklių (įskaitant miškus) naudojimą ir tolesnį jų gausinimą, išsaugoti biologinę įvairovę, gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdžio savitumą.
3. Užtikrinti darnų statybos ir būsto sektorių vystymąsi, sudaryti sąlygas statybų verslui plėsti ir gyventojams apsirūpinti būstu.

Todėl, Aplinkos ministerijos, kuri atsako už aplinkosauginių tikslų įgyvendinimą, misija ir yra tobulinti darnaus vystymosi principais pagrįstą aplinkos teisinį reguliavimą, siekiant užtikrinti

žmogaus teisę gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje.

6. Veiksmų programų prioritetų ir uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas pagal poveikio objektus bei pagal pasekmių rūšį. Alternatyvos veiksmų programose

Kaip buvo minėta ataskaitos įvade ir antrame skyriuje „Ekonomikos augimo ir sanglaudos skatinimo veiksmų programų turinys, tikslai ir sąsajos su kitomis programomis ir planais“, pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi siekis – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius, iki 2020 metų pasiekti esamą ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų.

Taip pat yra labai svarbu, kad planuojamų veiksmų programų uždaviniai atitiktų Lietuvos darnaus vystymosi prioritetus, kurie yra aprašyti Lietuvos darnaus vystymosi strategijoje:

- nuosaikus ir darnus ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymasis;
- socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir viduje mažinimas išsaugant jų savitumą;
- pagrindinių ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, būsto, turizmo) poveikio aplinkai mažinimas;
- efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;
- pavojaus žmonių sveikatai mažinimas;
- pasaulio klimato kaitos ir jos padarinių švelninimas;
- geresnė biologinės įvairovės apsauga;
- geresnė kraštovaizdžio apsauga ir racionalus tvarkymas;
- užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas;
- švietimo ir mokslo vaidmens didinimas;
- Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų ilgalaikės strategijos pagrindinis strateginis tikslas – sukurti aplinką šalies materialinei ir dvasinei gerovei plėtoti, kurią apibendrintai nusako: stabili ekonominė plėtra bei sveika gamtinė aplinka dabar ir ateities kartoms. Todėl Veiksmų programų uždavinių vertinimas buvo atliktas atsižvelgiant į galimas atskirų uždavinių sprendinių pasekmes atskiriems aplinkos objektams bei tų pasekmių pobūdį.

Igyvendinant veiksmų programų tikslus, būtina atsižvelgti į darnaus vystymosi principus, nes auganti šalies ekonomika, gerėjanti šalies gyventojų socialinė padėtis gali didinti neigiamą įtaką aplinkai, o aplinkos kokybės pakitimai gali neigiamai įtakoti ir gyvenamąją aplinką. Atliekant vertinimą buvo atsižvelgta į tai, kaip numatytų programose uždavinių sprendimas įtakos pagrindinių aplinkosauginių problemų mažėjimą/didėjimą bei padės Lietuvai vykdyti savo išsipareigojimus Europos Sąjungai aplinkos apsaugos bei gamtinių išteklių naudojimo srityje. Vertinimo rezultatai pagal poveikį atskiriems aplinkos objektams bei pasekmių tipą pateikti lentelėse 1 ir 2.

Programų uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas pagal poveikio objektus

Poveikio objektai	Visuomenės sveikatai	Gyvūnijai ir augmenijai	Dirvožemiui	Orui	Vandeniui	Klimatui	Kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei	Nekilnojamam turtui ir kultūros paveldui	Bendras poveikis
Programų uždaviniai									
Sanglaudos skatinimo veiksmų programa									
1. Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų sumažinimas, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietose	+2	0	0	0	+1	0	0	+1	+4
2. Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas	0	-1	+1	+1	+1	0	+1	+1	+4
3. Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam sportui	+1	+1	+1	0	+1	0	-1	+1	+4
4. Gamtos išteklių (visų pirma, vandens išteklių bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimo skatinimas, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms.	+1	+2	+1	0	+1	0	+2	0	+7
5. Kokybiškų ir prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas	+2	0	0	0	0	0	0	0	+2
6. Aukštesnės švietimo sistemos paslaugų kokybės bei prieinamumo užtikrinimas.	+1	0	0	0	0	0	0	0	+1
7. Geresnio profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumo užtikrinimas, darbo jėgos kvalifikacijos pagerinimas ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų išitraukimo į darbo rinką paskatinimas	+1	0	0	0	0	0	+1	0	+2

8. Socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnės integracijos į visuomenę ir darbo rinką paskatinimas	+1	0	0	0	0	0	+1	0	+2
9. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra.	+1	0	+1	0	+2	0	+1	0	+5
10. Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	+1	0	+1	0	+1	0	+1	0	+4
11. Oro kokybės gerinimas	+1	0	+1	+2	0	+1	0	+1	+6
12. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas	0	0	0	+2	0	+2	-1	0	+3
Ekonomikos augimo veiksmų programa									
1. Viešos ir privačios mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazės sustiprinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2. Viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumo ir prieinamumo įmonėms padidinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. MTTP veiklos aktyvumo privačiame sektoriuje padidinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. Žinių ir technologijų sklaidos terpės pagerinimas, verslo ir mokslo bendradarbiavimo MTTP srityje skatinimas.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5. Įmonių produktyvumo padidinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6. Veikiančių įmonių gyvybingumo padidinimas ir verslumo paskatinimas.	0	0	+1	+1	+1	0	0	0	+3
7. MVĮ priėjimo prie finansavimo šaltinių pagerinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8. Viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9. Geografinių ir ekonominių veiksnių sąlygotos skaitmeninės atskirties mažinimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10. Elektroniniu būdu teikiamų paslaugų plėtojimas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11. Elektroninių tinklų infrastruktūros sukūrimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12. Lietuvos kultūros ir lietuvių kalbos daugiakalbėje Europos erdvėje puoselėjimas ir skleidimas, panaudojant IRT teikiamas galimybes	0	0	0	0	0	0	0	+1	+1

13. Techninių galimybių ir aplinkosauginių priedaidų Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas sudarymas	0	0	0	0	0	+1	0	0	+1
14. Energijos tiekimo patikimumo ir saugumo didinimas.	+1	0	0	0	0	0	0	0	+1
15. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametru gerinimas.	+1	-1	0	+1	0	0	-1	+1	+1
16. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.	+1	-1	0	0	-1	0	-1	+1	-1
17. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais plėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui	+1	-1	0	-1	0	0	-1	0	-2
18. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas	0	-1	0	-1	0	0	-1	0	-3
19. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas	+2	0	0	0	0	0	0	0	+2

Vertinama 5 balų sistema: pvz., - 2 labai neigiama, - 1 neigiama, 0 neutralu, + 1 teigiama, + 2 labai teigiama. Balai sumuojami ir gaunamas bendras sprendinių poveikis.

Programų uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas pagal pasekmių tipą.

Poveikio objektai	Visuomenės sveikatai	Gyvūnijai ir augmenijai	Dirvožemiui	Orui	Vandeniui	Klimatui	Kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei	Nekilnojamam turtui ir kultūros paveldui
Programų uždaviniai								
Sanglaudos skatinimo veiksmų programa								
1. Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų sumažinimas, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietose	T, I, NL				N, NL			T, I
2. Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas		N, VT	T, I	N	T, TR, L		N, I	N
3. Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam sportui	N, S	T, I, NL	N		N, NL		T, I, NL	T, I, NL
4. Gamtos išteklių (visų pirma, vandens išteklių bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimo skatinimas, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms	T, I	T, I, NL	T, I		T, I, NL		T, I, NL	T, I, NL
5. Kokybiškų ir prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas	T, I, NL							
6. Aukštesnės švietimo ir studijų sistemos paslaugų kokybės bei prieinamumo užtikrinimas.	N, S							

7. Geresnio profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumo užtikrinimas, darbo jėgos kvalifikacijos pagerinimas ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų ištraukimo į darbo rinką paskatinimas	N						N, L	
8. Socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnės integracijos į visuomenę ir darbo rinką paskatinimas	N, NL						N	
9. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra.	T, I		N, VT		T, I		N, I	
10. Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	T, I		N, VT		N, NL		N, VT	
11. Oro kokybės gerinimas	T, I		T, NL	T, NL, I		N, VT		N, I
12. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas				T, S, I		T, I, NL	T, VT, L	
Ekonomikos augimo veiksmų programa								
Poveikio objektai	Visuomenės sveikatai	Gyvūnijai ir augmenijai	Dirvožemiui	Orui	Vandeniui	Klimatui	Kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei	Nekilnojamam turtui ir kultūros paveldui
Programų uždaviniai								
1. Viešos ir privačios mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazės sustiprinimas								
2. Viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumo ir prieinamumo įmonėms padidinimas								
3. MTTP veiklos aktyvumo privačiame sektoriuje padidinimas								

4. Žinių ir technologijų sklaidos terpės pagerinimas, verslo ir mokslo bendradarbiavimo MTTP srityje skatinimas.								
5. Įmonių produktyvumo padidinimas								
6. Veikiančių įmonių gyvybingumo padidinimas ir verslumo paskatinimas.			N, NL	T, I	T, I			
7. MVĮ priėjimo prie finansavimo šaltinių pagerinimas								
8. Viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti								
9. Geografinių ir ekonominių veiksnių sąlygotos skaitmeninės atskirties mažinimas.								
10. Elektroniniu būdu teikiamų paslaugų plėtojimas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą.								
11. Elektroninių tinklų infrastruktūros sukūrimas.								
12. Lietuvos kultūros ir lietuvių kalbos daugiakalbėje Europos erdvėje puoselėjimas ir skleidimas, panaudojant IRT teikiamas galimybes.								T, I
13. Techninių galimybių ir aplinkosauginių prielaidų Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas sudarymas						N, I		
14. Energijos tiekimo patikimumo ir saugumo didinimas.	N							

15. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametru gerinimas.	T, K	T, VT, L		T, NL			T, I	N, NL
16. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.	N, K	T, VT, L			T, NL		T, I	T, I
17. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais plėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui;	N, K	T, VT, L		T, NL			T, I	
18. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas;		T, NL		T, I			T, I	
19. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas.								
20. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas.	T, K, I							

Pasekmių tipas:

1. Tiesioginės – T
2. Netiesioginės –N
3. Kaupiamosios – K
4. Sąveikaujančios – S
5. Trumpalaikės - TR
6. Vidutinės trukmės – VT
7. Ilgalaikės – I
8. Nuolatinės – NL
9. Laikinos - L

SPAV proceso metu yra analizuojami programose ar planuose numatyti alternatyvūs jų įgyvendinimo scenarijai. Pateiktose vertinimui programose analizuojamas tik vienas įgyvendinimo scenarijus, alternatyvūs požiūriai buvo nagrinėjami darbo grupių, ruošusių programas darbo metu. Todėl atliekant strateginį pasekmių aplinkai vertinimą „nulinei“ alternatyvai, buvo galima vertinti tik pasekmes aplinkai bendrai (neanalizuojant jų pagal objektus ir pobūdį), jei programos nebus įgyvendinamos., t.y. jei jose suformuluoti tikslai bei uždaviniai nebus įgyvendinami.

Vertinimo paaiškinimas ir „nulinės“ alternatyvos analizė pateikti lentelėje 3.

Lentelė 3

Programų uždavinių strateginio pasekmių aplinkai vertinimo paaiškinimas ir „nulinės“ alternatyvos analizė

Programų uždaviniai	Vertinimo paaiškinimas	Pasekmės aplinkai, jei programa nebus įgyvendinama
Sanglaudos skatinimo veiksmų programa		
1. Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų sumažinimas, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietose	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų gyvenimo aplinkos kokybę ir todėl turėtų teigiamą tiesioginį ir ilgalaikį poveikį visuomenės sveikatai, turėtų netiesioginį poveikį vandens kokybei (mažintų išsklaidytą vandens taršą), o taip pat tiesiogiai siejasi su nekilnojamo turto bei kultūros paveldo objektų kokybės pagerėjimu	Nemažėjantys socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai tarp skirtingų Lietuvos regionų ir miesto bei kaimo ir toliau sąlygos nevienodas galimybes išlaikyti, tinkamai prižiūrėti bei atnaujinti turimą būstą, todėl vyks atskirų šalies vietovių (ypač probleminių teritorijų) gyvenamosios aplinkos bei gyvenamųjų pastatų fizinė degradacija

<p>2. Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų gamtinės aplinkos būklę ir turėtų teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų. Tačiau dėl atskirų ūkinės veiklos rūšių išnykimo bei kitų spartesnio vystymosi gali būti netiesioginių vidutinės trukmės neigiamų pasekmių atskirų augalų ar gyvūnų rūšių išteklių būklei (pvz. ruderalinei augmenijai ar laukų gyvūnams, kuomet nedirbami laukai apželdinami mišku ar panaudojami turizmo infrastruktūros objektų plėtrai)</p>	<p>Išliekant dabartinėms ūkinės veiklos tendencijoms, vyks dalies teritorijų reatūralizacija, neliekant galimų įgyvendinimo neigiamų pasekmių atskirų augalų ar gyvūnų rūšių būklei</p>
<p>3. Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam sportui</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų gamtinės aplinkos būklę ir turėtų teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų. Tačiau vietinio ir atvykstamojo turizmo infrastruktūros objektų plėtra be reikiamos kontrolės ir priežiūros, ypač jautriose gamtinėse teritorijose, lokaliai gali turėti tiesioginių, nuolatinių ilgalaikės trukmės neigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei dėl nepakankamo kai kurių vietovių ištirtumo biologinės įvairovės prasme. Todėl, rengiant planavimo dokumentus, į tai būtina atsižvelgti</p>	<p>Plėtojant turizmo paslaugas ir viešąją turizmo infrastruktūrą 2004-2005 m. laikotarpiu, buvo siekiama kurti infrastruktūrą, orientuotą į aktyvaus poilsio, sveikatingumo, kultūrinio turizmo, dalykinio (konferencijų) turizmo, ekoturizmo saugomose teritorijose veiklas. Šios infrastruktūros plėtojimas bus sulėtintas, turizmo potencialas panaudojamas nepakankamai. Galimos neigiamos pasekmės dėl nereguliuojamų turistų srautų jautriose gamtinėse teritorijose</p>

<p>4. Gamtos išteklių (visų pirma, vandens išteklių bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimo skatinimas, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklę ir turėtų tiesioginį ir ilgalaikį teigiamą ar labai teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų, ypač gyvūnijai, augmenijai, kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei</p>	<p>Išlieka biologinei įvairovei keliančios grėsmę tendencijos dėl besikeičiančių ūkininkavimo tradicijų žemės ir miškų ūkyje, dėl invazinių rūšių plitimo, kraštovaizdį dako aplesi statiniai ir kiti objektai. Išlieka lėtas pažeistų teritorijų atkūrimo ir apleistų ūkinių pastatų tvarkymo procesas. Taip pat išlieka gyventojų, naudojančių kastinių šulinių vandenį, apsirūpinimo geriamu vandeniu problema</p>
<p>5. Kokybiškų ir prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių, nuolatinių ilgalaikių teigiamų pasekmių žmogaus patogumui gyventi, mažins skirtumus tarp atskirų regionų patogumo gyventi prasme. Jokių pasekmių gamtinės aplinkos objektams sprendinių įgyvendinimas neturės</p>	<p>Išlieka tendencijos, apibūdinančios dabartinę atskirų regionų vystymosi netolydumo būklę: nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami užimtumo pokyčiai, neišvystyta infrastruktūra, kas lemia prastą, silpniau besivystančių regionų demografinę, ekonominę ir socialinę padėtį</p>
<p>6. Aukštesnės švietimo ir studijų sistemos paslaugų kokybės bei prieinamumo užtikrinimas.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių, sąveikaujančių teigiamų pasekmių žmogaus patogumui gyventi, mažins skirtumus tarp atskirų regionų patogumo gyventi prasme</p>	<p>Išlieka tendencijos, apibūdinančios dabartinę atskirų regionų vystymosi netolydumo būklę: nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami užimtumo pokyčiai, neišvystyta infrastruktūra, kas lemia prastą, silpniau besivystančių regionų demografinę, ekonominę ir socialinę padėtį</p>

<p>7. Geresnio profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumo užtikrinimas, darbo jėgos kvalifikaciją pagerinimas ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų išitraukimo į darbo rinką paskatinimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių, teigiamų pasekmių žmogaus patogumui gyventi bei laikinų netiesioginių teigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei dėka nelegalaus gyvūnijos bei augmenijos išteklių naudojimo sumažėjimo (brakonieravimo), nes tikėtina, jog ekonomiškai neaktyvių gyventojų išitraukimas į darbo rinką padidins jų užimtumą bei legalias pajamas</p>	<p>Išlieka tos pat nelegalaus gyvūnijos bei augmenijos išteklių naudojimo tendencijos</p>
<p>8. Socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnės integracijos į visuomenę ir darbo rinką paskatinimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės nuolatinių netiesioginių teigiamų pasekmių žmogaus patogumui gyventi bei netiesioginių teigiamų pasekmių kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei dėka nelegalaus gyvūnijos bei augmenijos išteklių naudojimo (brakonieravimo) sumažėjimo, nes tikėtina, jog socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnės integracijos į visuomenę ir darbo rinką padidins jų užimtumą bei legalias pajamas</p>	<p>Išlieka tos pat nelegalaus gyvūnijos bei augmenijos išteklių naudojimo tendencijos</p>
<p>9. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklę ir turėtų tiesioginį ir ilgalaikį teigiamą ar labai teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų, ypač vandens kokybei, dirvožemiui ir kraštovaizdžiui bei biologinei įvairovei</p>	<p>Sulėtėja moraliai ir fiziškai pasenusios geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų valymo infrastruktūros renovacijos procesas, išlieka nepakankamas paviršinių nuotekų tvarkymo lygis, sulėtėja nuotekų dumblo apdorojimo ir panaudojimo sistema kūrimas</p>

<p>10. Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklę ir turėtų tiesioginį ir ilgalaikį teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų, ypač vandens kokybei, dirvožemiui ir kraštovaizdžiui</p>	<p>Išlieka dabartinei atliekų sistemai būdingos tendencijos: didžioji dalis veikiančių sąvartynų neatitinka aplinkosaugos reikalavimų, daug nelegalių ir apleistų, bet iki šiol nerekultivuotų sąvartynų, didžioji dalis komunalinių atliekų nerūšiuojamos, nenaudojamos kaip antrinės žaliavos, silpnai išvystyta antrinių žaliavų ir pavojingų atliekų surinkimo, biodegraduojančių atliekų tvarkymo sistema. Tampa problematiškas įsipareigojimų ES atliekų tvarkymo srityje vykdymas</p>
<p>11. Oro kokybės gerinimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklę ir turėtų tiesioginį ir ilgalaikį teigiamą ar labai teigiamą poveikį daugeliui aplinkos objektų, ypač oro kokybei, dirvožemiui, klimatui ir visuomenės sveikatai</p>	<p>Išlieka dabartinei oro kokybės būklei būdingos tendencijos: miestų oro užterštumas kietosiomis dalelėmis didėja ir didžiuosiuose miestuose vis dažniau viršija nustatytus normatyvus, didieji energetikos objektai, naudojančys tradicinius energijos šaltinius, neturi išmetamų į orą teršalų valymo įrangos ir dėl to neatitinka ES nustatytų reikalavimų, viešas transportas nepakankamai išvystytas, pasenęs ir taršus, neišvystyta bevariklio transporto infrastruktūra</p>
<p>12. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas pagerintų aplinkos būklę ir turėtų tiesioginį ir ilgalaikį labai teigiamą poveikį oro kokybei ir klimatui</p>	<p>Išlieka dabartinei būklei būdingos tendencijos: neefektyvus energijos vartojimas, žemas katilinių darbo efektyvumas ir elektros, pagamintos termofikaciniu būdu, lygis, nepakankamai išnaudojamas atsinaujinančių energijos išteklių ir atliekų energetinis potencialas</p>

Ekonomikos augimo veiksmų programa		
1. Viešos ir privačios mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazės sustiprinimas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
2. Viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumo ir prieinamumo įmonėms padidinimas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
3. MTTP veiklos aktyvumo privačiame sektoriuje padidinimas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
4. Žinių ir technologijų sklaidos terpės pagerinimas, verslo ir mokslo bendradarbiavimo MTTP srityje skatinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
5. Įmonių produktyvumo padidinimas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
6. Veikiančių įmonių gyvybingumo padidinimas ir verslumo paskatinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių nuolatinių teigiamų pasekmių dirvožemiui (naujų technologijų įdiegimas mažins išsklaidytą taršą) ir tiesioginių ilgalaikių teigiamų pasekmių vandens ir oro kokybei (eko-inovacijų įdiegimas).	Išsklaidyta ir tiesioginė tarša gali mažėti tik įmonių vidinių išteklių panaudojimo dėka, o tai reiškia, jog procesas bus lėtesnis.
7. MVĮ priėjimo prie finansavimo šaltinių pagerinimas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
8. Viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
9. Geografinių ir ekonominių veiksmų sąlygotos skaitmeninės atskirties mažinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
10. Elektroniniu būdu teikiamų paslaugų plėtojimas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	

11. Elektroninių tinklų infrastruktūros sukūrimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
12. Lietuvos kultūros ir lietuvių kalbos daugiakalbėje Europos erdvėje puoselėjimas ir skleidimas, panaudojant IRT teikiamas galimybes.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių ilgalaikių teigiamų pasekmių kultūros paveldui	
13. Techninių galimybių ir aplinkosauginių prielaidų Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas sudarymas	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių ilgalaikių teigiamų pasekmių klimatui, kadangi mažės klimato kaitai turinčių įtakos dujų išmetimas į aplinką	Klimato kaitai turinčių įtakos dujų išmetimas į aplinką mažės tik dėl priemonių, diegiamų Lietuvos energetikos sistemoje
14. Energijos tiekimo patikimumo ir saugumo didinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės	
15. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametrų gerinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių kaupiamųjų teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai (žmogaus patogumas gyventi) ir gali turėti tiesioginių laikinų ar ilgalaikių neigiamų pasekmių gyvūnijai ir augmenijai (dalies biotopų praradimas bei kliūčių gyvūnų migracijų keliuose atsiradimas) bei kraštovaizdžiui, teigiamų nuolatinių pasekmių oro kokybei (dulkėtumo sumažėjimas, oro taršos gyvenvietėse sumažėjimas) ir netiesioginių nuolatinių pasekmių kultūros paveldui ir nekilnojamam turtui.	Išlieka atskirų regionų susisiekimo, vietinių kelių rekonstrukcijos problemos, dviračių takų rengimas vyksta tik iš savų išteklių, išlieka ar net didėja mažų miestelių ir gyvenviečių oro tarša, tačiau neprarandami biotopai, nėra papildomų kliūčių gyvūnų migracijų keliuose.

<p>16. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių kaupiamųjų teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai (žmogaus patogumas gyventi) ir gali turėti tiesioginių laikinų ar ilgalaikių neigiamų pasekmių gyvūnijai ir augmenijai (dalies biotopų laikinas praradimas) bei kraštovaizdžiui, neigiamų nuolatinių pasekmių vandens kokybei (vandens taršos padidėjimas dėl uostų išvystymo ir vandens transporto intensyvumo padidėjimo) ir tiesioginių nuolatinių teigiamų pasekmių kultūros paveldui ir nekilnojamam turtui (senų laivybos infrastruktūros įrenginių rekonstrukcija).</p>	<p>Šventosios uosto atkūrimas ir laivybos vidaus vandenyse vystymas vykdomas tik iš vietinių išteklių, nerekonstruojami senieji laivybos vidaus vandenyse infrastruktūros objektai, tačiau neprarandami biotopai, vandens tarša nedidėja dėl vandens transporto intensyvumo padidėjimo.</p>
<p>17. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais plėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės netiesioginių kaupiamųjų teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai (žmogaus patogumas gyventi) ir gali turėti tiesioginių ilgalaikių ar vidutinės trukmės neigiamų pasekmių gyvūnijai ir augmenijai (dalies biotopų praradimas), oro kokybei ir taršai (transporto srautų suintensyvėjimas) bei kraštovaizdžiui</p>	<p>Išlieka atskirų regionų susisiekimo problemos, tačiau neprarandami biotopai, nėra papildomos oro taršos</p>
<p>18. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių ilgalaikių ar vidutinės trukmės neigiamų pasekmių gyvūnijai ir augmenijai (dalies biotopų praradimas, jei bus statomas giliavandenis uostas), oro kokybei ir taršai (transporto srautų suintensyvėjimas) bei kraštovaizdžiui (papildomi žmogaus sukurti objektai jūriniame kraštovaizdyje)</p>	<p>Neprarandami biotopai, mažesnė neigiama įtaka Lietuvos Baltijos krantų raidai dėl jūrinės industrijos plėtros</p>
<p>19. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas.</p>	<p>Uždavinio sprendinių įgyvendinimas poveikio aplinkai neturės</p>	

20. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas.	Uždavinio sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių ilgalaikių labai teigiamų pasekmių visuomenės sveikatai (ypač žmogaus saugumo prasme)	Išlieka tos pat tendencijos transporto avaringumo srityje
--	--	---

7. Priemonės veiksmų programų įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti

Sparčiai plėtojantis Lietuvos ekonomikai ir didėjant bendrajam vidaus produktui, socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai skirtumai tarp Lietuvos regionų ir jų viduje nemažėja. Didelių ir nemažėjančių skirtumų tarp regionų priežastis – nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra. Ši problema, kaip pagrindinė, įvardijama Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje. Todėl, Lietuvos regioninė politika remiasi regioninių ekonomikos augimo centrų (Alytus, Marijampolė, Tauragė, Telšiai, Utena, Visaginas) vystymu ir papildoma parama išskirtoms probleminėms teritorijoms (14 savivaldybių). Nepakankamą ekonomikos augimo centrų konkurencingumą, investicinį ir gyvenamosios aplinkos patrauklumą lemia prasta miestų aplinkos, transporto ir bendruomeninės infrastruktūros būklė arba jos trūkumas. Atskirtis tarp regionų ir miesto bei kaimo sąlygoja nevienodas galimybes išlaikyti, tinkamai prižiūrėti bei atnaujinti turimą būstą – pastebima atskirų šalies vietovių gyvenamosios aplinkos bei gyvenamųjų pastatų fizinė degradacija. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių aplinkai arba jas maksimaliai sumažinti, būtina atsižvelgti į tai, kad aplinkos apsaugos reikalavimai, daugumoje atveju, įgyvendinami regioninių principu ir laikantis darnaus vystymosi koncepcijos (suderinamumo tarp socialinių, ekonominių ir aplinkosauginių sprendinių). Investicijų į aplinkos apsaugą skatinimas didintų užimtumą, sukurtų naujų, geresnių darbo vietų – mažintų atskirtį tarp regionų bei jų viduje, rezultate pagerintų bendrą aplinkos būklę. Programos, kurios įgyvendina šalies regioninės politikos nuostatas turi ieškoti sąsajų su specifinėmis/šakinių programų aplinkos apsaugos nuostatomis, kuriomis siekiama ne tik įgyvendinti ES reikalavimus, bet juos įgyvendinti nustatytais terminais (įsipareigojimais ES). Kitu atveju, neigiamų pasekmių aplinkai bus sunku išvengti.

Įvertinant tai, kad Lietuvoje regionai (apskritys) pasižymi nedidėjančia teritorine socialine sanglauda, iki 2013 metų pagrindinė regioninės politikos kryptis bus didinti teritorinę socialinę sanglaudą tarp regionų, nedidinant teritorinės socialinės ir ekonominės diferenciacijos regionų viduje. Tokia nuostata padėtų sumažinti neigiamas pasekmes aplinkai arba jų visiškai išvengti įgyvendinant veiksmų programų strategines nuostatas. Atotrūkis tarp labiausiai išsivysčiusios Vilniaus ir skurdžiausios Tauragės apskrities pagal BVP vienam gyventojui rodo didelę ekonominę diferenciaciją tarp atskirų regionų, kas leidžia daryti prielaidą, kad netiesioginėms neigiamoms pasekmėms aplinkai turės įtakos daugelyje regionų (vidutiniu ir ilguoju periodu). Nacionalinė regioninė politika vykdoma ir teritorinė socialinė sanglauda skatinama dvejomis kryptimis: pirmoji apima ilgalaikio šalies ekonomikos augimo skatinimą ir socialinės sanglaudos tarp regionų didinimą kompleksiskai plėtojant regionų ekonomikos augimo centrų infrastruktūrą; antroji yra nukreipta į gyvenimo kokybės gerinimą probleminėse teritorijose, skatinant teritorinę sanglaudą regionų viduje. Įvertinant tokius siekius bei tai, kad Lietuvoje yra pakankamai tolygiai išsidėsčiusių miestų tinklas, galima numatyti veiksmų programų įgyvendinimo teigiamas pasekmes aplinkai, o visų priemonių apjungimas/suderinimas, sudarys sąlygas tolygiam šalies vystymuisi.

Regioniniuose ekonomikos augimo centruose papildomos valstybės intervencinės priemonės, skirtos investicinio ir gyvenamosios aplinkos patrauklumo didinimui gali turėti neigiamų pasekmių aplinkos kokybei, kraštovaizdžiui ir kitiems aplinkos objektams, tačiau darnaus vystymosi strateginės sampratos taikymas padės lygiagrečiai spręsti ir aplinkos apsaugos problemas, susijusias su aplinkos apsaugos objektų statyba, įrengimu, priežiūra. Valstybės teritorijos dalis, turinti specifinių socialinių ir ekonominių problemų (probleminės teritorijos) dažniausiai randasi toli nuo regioninių ekonomikos augimo centrų, Lietuvos pakraščiuose. Tokia situacija turi reikšmės regioninių aplinkosaugos sistemų sėkmingam įgyvendinimui. Tam, kad veiksmų programose numatyti sprendiniai, susiję su taršos mažinimu, pasiektų šiuos rajonus, būtina jau įgyvendinimo pradžioje numatyti papildomas priemones

šiose teritorijose (ypač informavimo). Gali atsitikti taip, kad gyventojų nemokumas neužtikrins investicijų atsipirkimo, įrengimų pajėgumų užpildymo, ko pasekoje tarša gali išsisklaidyti aplinkoje ir būti nekontroliuojama, t. y. probleminės teritorijos reikalauja papildomų priemonių siekiant aplinkosauginių tikslų. Viena iš efektyviausių priemonių – rengti ir įgyvendinti regioninių ekonomikos augimo centrų plėtros programas, integruojant aplinkinių teritorijų poreikius.

Dėl prastos miesto aplinkos, transporto ir bendruomeninės infrastruktūros būklės nesukuriamas palanki aplinka verslui, negarantuojama tinkama gyvenimo aplinka ir kokybė gyventojams. Kvalifikuoti darbingi gyventojai palieka regionus – būtina imtis visų įmanomų priemonių motyvuoti juos pasilikti, nes per investicijas į aplinkosaugos objektus ir sistemas bus sukurta daugiau ir geresnių darbo vietų. Jeigu specialistai nebus išsaugoti, kyla grėsmė, kad siekiant išvengti neigiamų pasekmių aplinkai tam tikri sprendiniai bus iškelti į kitus regionus, koncentruosis ir dar labiau didins socialinę, ekonominę atskirtį. Regioninių ekonomikos augimo centrų miestuose daug pramoninių vietovių su jose esančiais pastatais, kurie apleisti, nebenaudojami, darko miestų ir kitų vietovių aplinką, neretai pavojingi žmonėms. Veiksmų programose numatytos strateginės nuostatos orientuotos spręsti panašaus pobūdžio problemas, tačiau būtina numatyti priemones apsaugoti nuo nenumatytų atvejų, kurie gali padaryti žalą aplinkai (pvz., senuose statiniuose gali būti palikti seni chemikalai, pesticidai ar kariškių palikta tarša, į žemę užkastos cisternos su kuro likučiais ir t. t.).

Ženkliai padidėjus registruotų kelių transporto priemonių skaičiui bei eismo intensyvumui atsiranda parkavimo aikštelių, privažiavimų, aplinkkelių stoka. Sprendžiant šias problemas ekonominis aspektas ims viršų, tačiau yra pavojus, kad kartu sukurs naujas aplinkosaugines problemas – pablogins gyventojams gyvenamąją aplinką. Transporto priemonių koncentravimas vienoje vietoje turi atitikti vietinės bendruomenės poreikius, nes aplinkos oro tarša yra neišvengiama. Šiuo atveju neužtenka vien laikytis nustatytų aplinkosaugos normų, bet ir užtikrinti, kad sprendiniai būtų suderinti su gyventojais. Aplinkos oro taršos padidėjimas turės įtakos gyventojų sveikatai ir jų nekilnojamojo turto vertei.

Bendruomeninė infrastruktūra yra skaidoma į traukos centrų ir kultūros infrastruktūrą. Traukos centruose esančių teritorijų plėtra apima poilsio, laisvalaikio ir sporto infrastruktūros atnaujinimą arba sukūrimą. Naujų objektų statyba bus susijusi su tinkamų teritorijų parinkimu (taip pat ir aplinkosauginiu požiūriu), tačiau jų eksploatavimas pareikalaus naujų/papildomų paslaugų ir pajėgumų tvarkant aplinką. Šiukšlių/atliekų kiekio ryškus padidėjimas privers lanksčiau vykdyti regioninės atliekų tvarkymo sistemos priemones, vandens telkinių apsaugos priemonės turės užtikrinti, kad taršai būtų užkirstas kelias ir t.t. Didžioji dalis kultūros įstaigų išlaikoma iš savivaldybių biudžetų ir jos nėra pakankamos, tačiau traukos centrų plėtra turės didelės įtakos biudžeto struktūrai/išlaidų formavimui, nes turės užtikrinti komunalinių paslaugų kokybę. Todėl, bendruomeninės infrastruktūros plėtra turi būti susiejama su savivaldybių biudžetų formavimo principų pakeitimais bei valstybiniu požiūriu – būtinas darnaus vystymosi ir regioninės politikos įgyvendinimo priemonių suderinimas.

Nesutvarkyta, neįrengta aplinka, laisvalaikio praleidimo būdų trūkumas sąlygoja didesnę nusikalstamumą tiek plačiaja prasme, tiek ir aplinkos požiūriu, todėl, atnaujinta ar sukurta ekonomikos augimo centrų bendruomeninė infrastruktūra gali prisidėti prie aplinkos užterštumo mažinimo.

Nors būtina vykdyti viešųjų paslaugų įstaigų infrastruktūros optimizavimą, tačiau turi būti užtikrintas jų prieinamumas, tam, kad nebūtų mažinama gyvenimo kokybė atskiruose regionuose. Gyventojai turi žinoti, kad aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimas jų teritorijoje įtakoja visos šalies aplinkos būklę, todėl patys turi būti iniciatyvūs diegiant naujas sistemas. Savalaikis visuomenės informavimas apie viešųjų paslaugų tinklo plėtrą/optimizavimą yra taršos – neigiamų pasekmių aplinkai mažinimo užtikrinimas. Vykstant ekonominiams pokyčiams atsiranda nauji gyventojų poreikiai, nauji reikalavimai veiklai, todėl tik moderni infrastruktūra galės patenkinti poreikius, tame skaičiuje ir padės gyventojams dalyvauti moderniose aplinkosaugos reikalavimų įgyvendinimo programose.

Didžioji dalis daugiabučių namų yra fiziškai susidėvėję, jų termoizoliacinės savybės neatitinka

šiandienos reikalavimų, neefektyvios pastatų šildymo sistemos, sunaudojančios daug šiluminės energijos. Todėl, auga šių namų atnaujinimo poreikis, o socialiniai ekonominiai ir teritoriniai šalies regionų skirtumai sąlygoja nevienodas namų ūkių galimybes prižiūrėti ir atnaujinti turimą būstą. Žinant, kad šiuo metu daugiabučių namų modernizavimo programa nėra pakankamai finansuojama – finansavimas nėra adekvatus poreikiams, būtina numatyti galimybes didinti finansavimą iš kitų šaltinių, kitaip kils pavojus būsto strategijos tikslams pasiekti. Ribotos namų ūkių bei valstybės finansavimo galimybės turi būti suderintos finansavimo poreikiu. Jeigu modernizavimo tikslai liks nepadengti finansavimo galimybėmis, kalbėti apie šiluminės energijos taupymą bei efektyvesnes pastatų šiluminės sistemas nėra prasmės. Daugiabučiuose namuose gyvena 66 proc. Lietuvos gyventojų.

Nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami užimtumo pokyčiai, neišvystyta infrastruktūra lemia ne tik žemą ekonominę, socialinę ir demografinę kaimo vietovių padėtį, bet ir aplinkosauginę būklę. Ypač sveikatos apsaugos sistemos veiklos pasekmės įtakoja aplinkosauginę būklę – tai specifinė tarša. Priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos susijusi su senais ūkininkavimo metodais. Taršos mažinimo tendencijų numatyti negalima, nes tradicinis ūkininkavimas nenumato prevencinių priemonių. Pasekmė yra užterštas dirvožemis, paviršinis vanduo, geriamas vanduo kastiniuose šuliniuose. Aktuali tampa alternatyvios ekonominės veiklos plėtra, kuri numatyta šalies strateginių nuostatų prioritetuose, tačiau demografiniai rodikliai regionuose bei kvalifikuotos darbo jėgos migracija neleidžia trumpuoju laikotarpiu vystyti alternatyvias veiklas, susijusias ypač su žemės ūkiu. Sprendžiant šią problemą ir siekiant aplinkos taršos mažinimo iš žemės ūkio, būtina perkelti mokymo centrus į vietas, skatinti miesto gyventojus virsti mobilią darbo jėgą – užsiimti keliomis veiklomis (viena mieste ir kita kaime), ypač skatinti auginti žaliavą biokuro gamybai. Toks požiūris trumpuoju laikotarpiu gali neduoti akivaizdžių rezultatų aplinkos kokybei, tačiau ilguoju laikotarpiu galima tikėtis teigiamų pasekmių aplinkai. Žinant, kad kaime apie 30 proc. bedarbių neturi jokios kvalifikacijos, tikėtis, kad tokie žmonės aktyviai dalyvaus aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo projektuose negalima – šis rizikos faktorius turi būti išanalizuotas giliau ir jo pasekmės įvertintos. Nenumatant iš anksto pasekmių, galimi aplinkos taršos atvejai, kurie bus sunkiai nustatomi ir turės neigiamas, ilgalaikes pasekmes aplinkai (pvz., cheminių medžiagų, kuro išpylimai į aplinką ir kt.).

Smulkių ir vidutinių įmonių steigimas regionuose vyksta lėtai – plėtra susijusi su maža kaimo gyventojų perkamąja galia, todėl galvoti, kad jiems greitai laiku bus aktualūs aplinkosauginiai reikalavimai, jų įgyvendinimas yra mažai tikėtina. Tik teigiami kaimo gyventojų disponuojamų grynųjų gaunamų pajamų poslinkiai padės išspręsti verslo plėtros ir aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo kaime klausimus.

Kaimo turizmo paslaugų paklausa viršija pasiūlą, tačiau plėtrai trukdo nepakankami vadybiniai dirbančiųjų gebėjimai, nepakankama kaimo infrastruktūra. Daugiausia problemų sukelia privažiavimų stoka, vandens tiekimas, nutekamojo vandens valymas, atliekų rūšiovimas ir tvarkymas. Kaimo turizmo veiklos plėtrai aplinkosauginiai reikalavimai turi didelės reikšmės – užsienio turistams svarbi ne tik natūrali gamta, gražus kraštovaizdis, bet ir veiklą vykdančių žmonių aplinkosauginis sąmoningumas. Todėl, vienas iš pagrindinių prioritetinių tikslų trumpuoju laikotarpiu, siekiant kaimo turizmo kokybinės plėtros – aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimas. Tokios kaimo turizmo sodybos tampa patraukliomis didesnes pajamas turintiems užsienio turistams. Šiuo metu vykdoma kiekybinė kaimo turizmo plėtra neužtikrins aplinkos taršos mažinimo.

Nors vietinių kelių tinklas Lietuvoje išvystytas, tačiau jų būklė nėra patenkinama. Daug vietinės reikšmės kelių – žvyrkelis. Kaimo infrastruktūros plėtrai trukdo ne tik kelių būklė, kaimo gyventojams naujai įsikurti trukdo prisijungimas prie elektros tiekimo sistemos, privažiavimų stoka – blogas pasiekiamumas. Veiksmų programos numato kaimo vietovių plėtrą įgyvendinant šias problemas,

tačiau investicijos turėtų būti nukreiptos ir dviračių takų įrengimą, apsaugos priemonės nuo triukšmo ir dulkių, nes vystant vienas sritis nebus išvengta kitų pablogėjimo, t. y. gyvenamosios aplinkos kokybės pablogėjimo. Privažiavimų plėtra gali paliesti ekologinės žemdirbystės plotus, gyventojų daržus ir kt., pasekmės turi būti nustatytos prieš priimančias sprendimus.

Turizmo potencialas Lietuvoje panaudojamas nepakankamai, nors galimybės yra didelės. Turistų poreikių netenkina dabartinė aktyvaus poilsio ir pramogų infrastruktūra. Lietuvos rekreacinis potencialas dar nėra pilnai panaudojamas turizmo tikslams, o kurortų gamtinis potencialas išnaudojamas neefektyviai. Visuomenei nesudarytos galimybės pažinti kultūros paveldą. Siekimas pritraukti daugiau turistų ir padidinti ekonominę turizmo naudą įtakos aplinkosauginę teritorijų būklę, todėl turizmo plėtros programose turi atsirasti aplinkosauginiai aspektai. Neorganizuotas turizmas šiuo metu kelia didelę grėsmę aplinkos kokybei, todėl turizmo rinkos analizė turėtų duoti pasiūlymus aplinkosauginių priemonių nustatymui. Būtina akcentuoti keliaujančiųjų mašinomis pageidavimus, nes kempingų plėtra turėtų būti pagrįsta (patogiai pasiekiamos vietos). Kempingų veikla susijusi su tarša, todėl be aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo negalima tikėtis jų tinklo plėtros. Reglamentuoti aplinkosauginiu požiūriu kempingai turėtų išstumti iš turizmo rinkos vietas, kurios nesudaro galimybių žmonėms elgtis su gamta civilizuotai. Konstatuojama, kad Lietuva išlieka šalimi, neturinti aiškaus turizmo įvaizdžio – tai didelė grėsmė aplinkai, nes stichinė plėtra gamtai gali padaryti nepataisomų/neatstatomų neigiamų pasekmių.

2009-2013 metų laikotarpiu Lietuvoje ženkliai išaugs masinių renginių skaičius. Vilnius taps Europos kultūros sostine, vyks Europos vyrų krepšinio čempionato finalinis etapas, Lietuva minės savo tūkstantmetį, 2013 m. pusmečiui perims pirmininkavimą ES ir kt. Žymiai padidės turistų skaičius, kas įtakos bendrai aplinkos būklei ir ilgam periodui. Vienus aplinkos komponentus įtakos tiesiogiai ir priemonės užkirsti kelią jau turi būti numatytos pradiniam organizaciniame periode – tai prevencija. Būtina pasinaudoti ES šalių patirtimi, nes tokio lygio renginių Lietuva dar nebuvo turėjusi. Prognozės apie pasekmes aplinkai turi remtis prognozuojamu atvykstančių žmonių skaičiumi, nes pagal šį rodiklį galima numatyti/prognozuoti taršos mastą. Didžiausią įtaką neigiamų pasekmių išvengimui turės prevencinės priemonės, nes tvarkymas kainuoja brangiau. Būtina numatyti, kiek nepatogumų šie renginiai sudarys vietiniams gyventojams ir kiek gali pabrangti komunalinės paslaugos ir jų kokybė. Strateginis planavimas ir sprendiniai šiuo laikotarpiu lems aplinkosauginių pasekmių lygį.

Investicijos į sveikatos priežiūros infrastruktūros plėtrą orientuotos ir į gyvenimo kokybės gerinimą. Šiuo metu konstatuojama, kad stacionarių sveikatos priežiūros paslaugų dalis yra per didelė palyginti su ambulatorinėmis paslaugomis. Aplinkosauginiu požiūriu stacionarios paslaugos yra teisingesnės, nes gali užtikrinti aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimą pastoviai. Ambulatorinis gydymas įgauna lyg ir mažos įmonės veiklos pobūdį, kuriam dažnai negalioja griežtos aplinkosauginės normos. Specifinės atliekos, jų rūšiavimas, atidavimas tvarkyti ambulatorijai yra brangus, todėl kyla pavojus, kad aplinka gali būti užteršta ir kt. Todėl, plečiant ambulatorinių paslaugų tinklą būtina įvertinti jų galimybes veiklą vykdyti nepažeidžiant aplinkos apsaugos reikalavimų bei įgyvendinti principą „teršėjas moka“. Lietuvos gyventojų sveikatos gerinimas ir tinkamas sveikatos priežiūros užtikrinimas yra svarbi šalies ekonomikos augimo dalis. Ekonomikos augimas galės būti užtikrintas tik tada, kai sprendiniai sveikatos paslaugų plėtros srityje bus suderinti su atsirandančiais aplinkosauginiais reikalavimais. Slaugos ir dienos stacionaro paslaugų plėtra turės tokias pačias pasekmes aplinkai, trumpuoju laikotarpiu jos gali būti neigiamos, o sumažinti jas reikalaus papildomų lėšų. Visuomenės sveikatos priežiūra savivaldybėse vis dar nėra prioritetinga sritis, paslaugų kokybė, techninis aprūpinimas netenkina gyventojų poreikio. Investicijos į sveikatos priežiūros įstaigų renovaciją, įrangos atnaujinimą tiesiogiai susiję su aplinkos apsaugos problemomis. Aplinkosauginė kontrolė įgyvendinant šias strategines nuostatas lems pasekmių aplinkai lygį, todėl, planuojant reformą, būtina įvertinti/atsižvelgti į finansines galimybes atlikti darbus aplinkai teisingu būdu. Visuomeninės infrastruktūros ir transporto plėtra sąlygos aplinkos taršos ir triukšmo didėjimą, o tai neigiamai veiks

žmonių sveikatą. Kadangi, sveika ir saugi gyvenamoji aplinka yra visuomenės gerovės rodiklis, todėl būtina suderinti aplinkosauginius, sveikatos, socialinius ir ekonominius šalies gyventojų poreikius. Tik išankstinis/ toli numatantis/ilgalaikis strateginis planavimas, suderinamumas ir teisingas finansavimo paskirstymas neišbalansuos gyvenimo kokybės.

Nepakankamas švietimo paslaugų prieinamumas kaimo vietovėse lyginant su miestu didina ekonominę socialinę atskirtį. Informacinio prieinamumo problemos stabdo aktyvesnį visuomenės dalyvavimą ne tik mokymosi visą gyvenimą sistemoje, bet ir sprendžiant kasdienes aplinkos apsaugos problemas vietose. Geriamojo vandens kokybės blogėjimas, tarša atliekomis, aplinkos oro tarša, kraštovaizdžio niokojimas, taršos prevencinių priemonių taikymo sunkumai ir kt. būdingi regionams, tačiau nėra aktualūs/svarbūs didesnei daliai kaimo gyventojų. Dėl informacijos stokos ir nemokumo jie nelaiko aplinkos taršos problemų prioritetinėmis, o pasekmes aplinkai ir sveikatai pripažįsta atsitiktinėmis. Toks požiūris nesudaro prielaidų manyti, kad greitai laiku situacija pasikeistų, tačiau investicijos į informacijos prieinamumo plėtrą vidutinių laikotarpiu jau duos teigiamų netiesioginių pasekmių aplinkai.

Papildomos priemonės į paviršinių vandens telkinių apsaugą sumažins žmonių ūkinės veiklos įtaką vandens kokybei, tačiau yra pavojus, kad iki 2015 metų juose nebus laiku pasiekti vandensaugos tikslai. Antropogeninės veiklos poveikis yra pastovus, todėl, numatytos taršos mažinimo priemonės kartu su finansinėmis priemonėmis turi būti paskirstytos atsižvelgiant į telkinių pažeidimo lygį, t. y. finansinę paramą pirmoje eilėje nukreipti į tuos vandens telkinius, kurių vanduo užterštas ženkliai (6 proc.). Finansavimo prioritetų nustatymas lems rezultatus. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad didžioji dalis taršos yra dėl praeities veiksnių poveikio, todėl lėšų paskirstymas turėtų būti pastoviai peržiūrėtas ir įvertintas.

Lietuvoje geriamasis vanduo tiekiamas vien iš požeminių vandens šaltinių. Daugelyje vietų viešai tiekiamo vandens kokybė yra gera, tačiau šiaurės - vakarų Lietuvoje nustatytos per didelės geležies, mangano ir fluoro koncentracijos. Bloga vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros būklė (ypatingai bloga situacija mažuose miestuose ir kaimuose), kelia grėsmę aplinkai ir žmonių sveikatai. 1 mln. gyventojų naudoja gruntinį kastinių šulinių ar individualių gręžinių vandenį, kurio kokybė neatitinka reikalavimų, o kontrolės mechanizmas neveikia. Žmonių nemokumas yra priežastis dėl kurios pasekmės sveikatai yra neprognozuojamos, todėl valstybė skubiai turi spręsti socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius problemas sprendimo aspektus.

Kadangi vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo būklę ateityje lems kokybiškos ir įperkamos paslaugos, todėl pirmiausia turėtų būti išanalizuotas gyventojų gebėjimas pirkti naujas paslaugas. Jeigu bus pradėta nuo naujų įrenginių eksploatavimo esant dabartiniam gyventojų mokumui, ypač regionuose, tikėtis taršos sumažinimo negalima. Investuojant į vandentvarkos priemones reikia prognozuoti susidarančio nuotekų valymo dumblo kiekius ir jo tvarkymo kaštus. Patartina dumblo tvarkymo sistemų įgyvendinimą apjungti su vandentvarkos priemonėmis ir investicijas skaičiuoti suderintai/apjungtai.

Šiuolaikiška regioninė atliekų tvarkymo sistema užtikrins atliekų tvarkymą pagal ES reikalavimus, tačiau turės didelės įtakos paslaugų kainai. Regioninių sąvartynų veikla yra griežtai reglamentuota, o atliekos iki sąvartyno turi būti tinkamai rūšiuotos. Taigi, pradėti investicijas – pirmas prioritetas norint užtikrinti teisingą sąvartynų eksploatavimą yra atliekų rūšiavimo, antrinių žaliavų atskyrimo skatinimas. Sąvartynuose šalinamų atliekų srautai turės smarkiai sumažėti, atliekos privalėsime tvarkyti visais prieinamais ir geriausiais būdais, tačiau tvarkymo infrastruktūra galės būti pilnai išnaudota tik pasiekus gyventojų mokumą, kuris užtikrintų sistemos funkcionavimą. Didelės įtakos turės verslo aplinkos gerinimas, nes investicijų poreikis regioninėms sistemoms funkcionuoti reikalaus privataus kapitalo. Biodegraduojančių atliekų tvarkymo plėtra reikalaus atliekų atskiro surinkimo sistemų – jų kaštai yra labai dideli, todėl reikia numatyti finansinių instrumentų taikymo mechanizmus,

kurie būtų užtikrinti ir verslui suteiktų garantijas ilguoju laikotarpiu. ES šalių patirtis šioje srityje yra šimtametė, todėl pasinaudojus ja galima bus išvengti finansinių nuostolių ir sumažinti aplinkos taršą. Savivaldybių vaidmuo tvarkant atliekas/šiuokšles yra pagrindinis, nes aplinkosauginiai reikalavimai perkelti į nacionalinį teisyną, o įgyvendinimas daugeliu atveju pavestas savivaldybėms. Savivaldybės turi peržiūrėti aplinkos apsaugos fondų lėšų paskirstymą, išskirti prioritetus, kurie atitiktų šalies prioritetus aplinkos apsaugos srityje.

Miestų oro užterštumas kietosiomis dalelėmis didėja. Savivaldybių aplinkos oro kokybės gerinimo programos priemonių įgyvendinimas turi atitikti gyventojų poreikius. Prasta viešojo transporto būklė, kamščiai gatvėse, aplinkelių trūkumas, neišvystyta dviračių transporto infrastruktūra ir kt. teršia miestų orą. Vienu svarbiausių uždavinių tampa viešojo transporto priemonių kuo skubesnis atnaujinimas bei alternatyvių švaresnių degalų naudojimo vystymas. Šių priemonių įgyvendinimas ženkliai pagerintų aplinkos oro kokybę, t. y. pasekmės aplinkai būtų sumažintos iki minimumo. Savivaldybės turėtų atgaivinti gatvių drėkinimo/plovimo sistemą.

Didelę neigiamą įtaką Lietuvos Baltijos krantų raidai turi jūrinės industrijos plėtra, gamtiniai ir antropogeniniai faktoriai. Sprendžiant šią problemą ir siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai būtina apjungti mokslininkų, tyrėjų, verslininkų ir savivaldybių bei valstybinės valdžios pajėgas. Atitinkamai finansavimas priemonių įgyvendinimui turi būti adekvačiai paskirstytas pagal nustatytas darbų apimtis. Lietuva turi didelį mokslininkų praktikų potencialą, kurie turėdami finansinį pagrindą gali pasiūlyti ir įdiegti pažangias technologijas. Darnaus vystymosi principų taikymas neužkirs kelio jūrinės industrijos plėtrai, tačiau turės atitikti aplinkosauginius reikalavimus.

Plėtojamas „Natura 2000“ teritorijų tinklas, steigiamos rūšių ir buveinių apsaugai skirtos teritorijos ir tinkamas jų apsaugos bei tvarkymo organizavimas, turi teigiamą įtaką biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui.

Nacionalinės aplinkos monitoringo ir taršos kontrolės sistemos vystymas, aplinkosauginių informacinių sistemų panaudojimo galimybių plėtra, visuomenės informavimo tobulinimas, dalyvavimo priimančioms sprendimams skatinimas, aplinkosauginio švietimo pripažinimas būtinu užtikrina praktinių sprendinių sėkmingą įgyvendinimą. Tačiau, tam, kad pasiekti užsibrėžtus tikslus, laiku ir tinkamai įsisavinti finansinę paramą turi būti peržiūrėtas aplinkosauginis valdymas visuose valstybės valdymo lygiuose ir pritaikytas naujam finansavimo laikotarpiui, užsibrėžtiems prioritetiniams tikslams pasiekti.

Stabili makroekonominė aplinka, santykinai aukštas ūkio augimas, tolygus miestų išsidėstymas, sudarytos teisinės ir ekonominės prielaidos, skatinančios poveikio aplinkai mažinimą, energijos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo didinimą, sukauptas mokslinis potencialas tam tikrose srityse, besiformuojantys aukštos kompetencijos centrai, palanki tranzitui geografinė šalies padėtis, neužšalantis Klaipėdos jūrų uostas, turintis modernius krovinių terminalus, išplėtoti elektros ir gamtinių dujų tinklai, savivaldybių šilumos ūkio planavimas, sukuriant prielaidas centralizuoto šilumos tiekimo sistemų išsaugojimui ir modernizavimui, energijos tiekimo saugumo ir patikimumo didėjimui leidžia daryti prielaidas, kad padės užtikrinti strateginių veiksmų programų nuostatų įgyvendinimą su minimaliomis pasekmėmis aplinkai.

Tačiau dideli ir nemažėjantys Lietuvos apskričių ekonominio išsivystymo netolygumai, žemi Lietuvos verslo įmonių inovatyvumo rodikliai, didelė darbo jėgos migracija, maža vidaus rinka, žemas visų rūšių transporto infrastruktūros lygis, per silpna tarpusavio sąveika tarp atskirų transporto rūšių gali susilpninti gebėjimus įsisavinti ES paramą ir įtakoti aplinkosauginių objektų statybos tempus, sistemų diegimą, ko pasekoje galimos neigiamos pasekmės aplinkai.

Transporto kamščiai didžiuosiuose šalies miestuose, pakitusios teritorijų planavimo situacijos, energijos tiekimo Lietuvai pažeidžiamumas, šilumos tiekimo įmonių teikiama pirmenybė šilumos

gamybai vandens šildymo katiluose prieš šilumos gamybą termofikacinėse jėgainėse kelia grėsmę aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimui plačiaja prasme ir gali atsiliepti neigiamomis pasekmėmis aplinkai ilguoju laikotarpiu.

Svarbus veiksnių programų įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai (ypač biologinei įvairovei) išvengti, sumažinti ar kompensuoti instrumentas yra planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio aplinkai vertinimo sistema, kuri pagal buveinių direktyvos 6(3) straipsnio nuostatas taikoma visiems planams, programoms ir ūkinės veiklos projektams, galintiems turėti reikšmingą neigiamą poveikį „Natura 2000“ teritorijoms.

Tačiau, regionų sanglaudos, tolygios ekonominės plėtros bei skirtumų mažėjimo skatinimas, plėtojimas valstybinės ir vietinės reikšmės transporto tinklo bei gerinant susisiekimą tarp atskirų Lietuvos regionų, energijos tiekimo nuostolių mažinimas, saugaus eismo užtikrinimas ir gatvių, kelių pralaidumo didinimas modernizuojant infrastruktūrą ir eismo valdymo sistemą, žinių ekonomikos plėtra, naujos įrangos ir pažangiausių technologijų plėtra ir diegimas, visuomenės aktyvumo augimas ir t. t. sudarys realias galimybes pasiekti aplinkosauginius tikslus.

8. Sunkumai, atliekant veiksnių programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą. Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967 patvirtintas Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašas (toliau- Aprašas). SPAV vertinimo tvarkos Aprašas reglamentuoja programų strateginį pasekmių aplinkai vertinimą ir šio proceso dalyvių tarpusavio santykius. Reikalavimas (Aprašo 2 priedas 9 dalis), vertinimo procesą aprašyti, įskaitant visus sunkumus (techninius trūkumus arba nepakankamas praktines žinias ir įgūdžius), su kuriais susidurta kaupiant reikiamą informaciją yra privaloma strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos sudėtinė dalis:

1. Vadovaujantis SPAV direktyvos nuostatomis, strateginis pasekmių aplinkai vertinimas gali būti atliekamas įvairiuose programavimo dokumentų rengimo stadijose. Programų organizatorius priėmė sprendimą atlikti veiksnių programų SPAV birželio mėn. projektams. Šioje stadijoje VP projektuose jau buvo nustatyti prioritetai, tikslai ir uždaviniai, t.y. alternatyvos jau buvo aptartos darbo grupėse ir pasirinkta tinkamiausia. Todėl, SPAV ekspertai priėmė sprendimą vertinimui taikyti „nulinės“ alternatyvos metodą. Alternatyvų aprašymas ir analizė vertinimo metu būtų suteikusi ekspertams daugiau informacijos, kuri padėtų priimančiam sprendimui dėl galimų pasekmių aplinkai.
2. SPAV ekspertams apsunkino darbą tai, kad Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, dar neturi patirties atliekant programavimo dokumentų SPAV. Lietuvos patirtis atliekant įvairaus lygio planų ir programų SPAV nėra analizuota ar apibendrinta, todėl 2007-2013 metų Sanglaudos politikos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadovas, kuriame apibendrinta šalių patirtis ir parengtos rekomendacijos, buvo naudingas SPAV ekspertams ne tik atliekant konkrečių uždavinių vertinimą, bet ir padėjo aiškiau suprasti procedūras, ataskaitos turinio apimtį.
3. Tam tikrų sunkumų sukėlė informacijos apie esamą aplinkos būklę ir jos pokyčius surinkimas bei jos taikymas. SPAV vadove paaiškinta, kad ekspertams dažnai atsiranda sunkumų daryti išvadas apie esamos aplinkos būklės pokyčius, jeigu programos nebus įgyvendintos, todėl prašoma pateikti šioje ataskaitos dalyje kuo daugiau informacijos, kuri yra patikima ir prieinama. Kadangi Lietuvoje šiuo metu yra tobulinama duomenų surinkimo ir apdorojimo

sistema (tarp artimiausių prioritetų), manome, kad bus atsižvelgta į strateginio pasekmių aplinkai vertinimo poreikius informacijai.

4. Mažas visuomenės suinteresuotumas SPAV rezultatais turi įtakos/apsunkina ekspertų darbą, nes visuomenės nuomonė paskutiniame ataskaitos rengimo etape galėtų išsklaidyti abejones, kilusias vertinimo metu. Todėl, reikėtų tobulinti viešo supažindinimo procedūrą, ją papildant.
5. SPAV direktyva reikalauja ataskaitoje aprašyti stebėsenos priemones ir informuoti atitinkamas institucijas ir visuomenę apie jas patvirtinus programavimo dokumentą. SPAV ekspertai turi naudoti programavimo dokumente siūlomą aplinkos stebėsenos planą, įvertinti jį ir pateikti rekomendacijas. Galima pasiūlyti keletą stebėsenos priemonių, bet jos turi būti realistiškos, tokios kaip įvairaus reguliarumo ataskaitos ir kuo paprastesnės.

Kadangi veiksmų programose (projektuose) nebuvo pasiūlyto stebėsenos plano, SPAV ekspertai negalėjo jo aprašyti ir įvertinti, todėl pateikė rekomendacijas (9 skyrius ataskaitoje). Rekomenduoto stebėsenos plano rezultatų analizė orientuota į naudos visuomenei užtikrinimą, kurią suteikia aplinkosauginiu požiūriu paremtas šalies ekonomikos augimas.

Rekomendacijos:

SPAV ataskaitos turinio sudėtis nustatyta ir patvirtinta LRV nutarimo Nr. 967 2 priede. Kadangi nustatytoje tvarkoje nėra reikalavimo rekomendacijas pateikti atskira dalimi, nes jos yra visur ataskaitos tekste (integruotos aprašant situaciją ar vertinant), todėl ši skyrių papildome tik tais apibendrintais pasiūlymais, kurie seka iš įvardintų sunkumų:

1. Veiksmų programas siūlome papildyti nuostatomis, kurios apskričių viršininę administracijas ir savivaldybes įpareigotų kuo anksčiau peržiūrėti savo strateginius dokumentus ir papildyti juos programavimo dokumentuose nustatytais prioritetais, tikslais ir uždaviniais. Aplinkosaugos priemonėms įgyvendinti ir jos būklės gerinimui didelis vaidmuo tenka savivaldybėms ir apskričių viršininę administracijoms, todėl programavimo dokumentuose tai turėtų būti akcentuojama.
2. Siekiant maksimalios naudos iš investicijų į aplinkos apsaugą, turi būti laikomasi aplinką tausojančio principo. Tai turėtų būti akcentuojama VP, ypač Ekonomikos skatinimo programoje. Šioje programoje turėtų būti daugiau aplinkosaugos aspektų/paaiškinimų/argumentų nustatant šalies ekonomikai (ūkiui) reikšmingus sprendinius, t. y. teigti, kad ieškomas sprendinių derinys, kuris nepažeistų aplinkos kokybės.
3. Kadangi pvz., atliekų tvarkymo srityje ES šalys orientuojamos į atliekų prevencijos, perdirbimo ir biologinio atliekų skaidymo priemones, kurios yra pigesnės ir sukuria daugiau darbo vietų palyginti su atliekų sąvartynais ir jų deginimu, kyla klausimas, ar Lietuvos prioritetai, numatant ateities investicijas, suvienodinti su ES ateities politika. Todėl, būtina Ekonomikos augimo programa papildyti atliekų perdirbimo ir kitokio tvarkymo tendencijomis (pvz., Kinija kuria „atliekas perdirbančią ekonomiką“; JAV kai kuriose valstijose nustatytas tam tikrų atliekų šalinimo draudimas sąvartynuose ir skatinamas jų perdirbimas; Japonijoje yra daug atliekų politikos sričių, kurios vadinamos “3R - mažinimo, pakartotinio naudojimo ir perdirbimo”). Kadangi Europa siekia tapti konkurencingesne ir dinamiškesne ekonomika, VP tekste turėtų atsirasti panašūs, apibendrinti aplinkosauginę viziją turintys aspektai.
4. Esamos aplinkos būklės apžvalga reikalauja daug laiko duomenims surinkti, patikrinti jų patikimumą. Duomenų surinkimas ir apdorojimas problema yra ne tik Lietuvoje, bet ir ES

šalyse. Siūlome VP įgyvendinimo monitoringo (stebėsenos) dalyje akcentuoti pasekmių aplinkai monitoringo svarbą ir tai, kad atliekant pasekmių aplinkai stebėseną, ateityje, galima būtų pereiti prie ES naudojamų indikatorių, kuriais vertinama ES šalių pažanga aplinkosaugoje (The European Environment, State and Outlook 2005) – 9 indikatoriai ir jų dvi pozicijos (fiksuota būklė ir pažanga). Rekomenduojame įkurti nepriklausomų ekspertų grupę, kuri pastoviai dirbtų stebėsenos sistemos tobulinimo srityje ir šią veiklą koordinuotų. Aplinkos apsaugos agentūra, kuri šiuo metu vykdo Lietuvoje aplinkos monitoringą, turėtų atsirasti VP įgyvendinimo administravimo schemoje.

5. Ekonomikos augimo programoje reiktų plačiau aprašyti Klaipėdos jūrų uosto potencialo geresnio panaudojimo ir konkurencingumo didinimo aspektus, kadangi SPAV ekspertai dėl informacijos stokos negalėjo daryti išvadų (vertino tik galimas pasekmes atskiriems aplinkos komponentams). Siūlome paaiškinti, kokias aplinkosaugines problemas galima būtų išspręsti šalies mastu, padidinus Klaipėdos uosto potencialą.
6. Žemas visuomenės suinteresuotumas SPAV ataskaitos rezultatais gali atsiliiepti įgyvendinant VP, todėl, VP tekste turėtų atsirasti pasiūlymas, kad po SPAV atlikimo būtina ir toliau vykdyti visuomenės informavimą/supažindinimą.
7. Rekomenduojame papildyti VP informacija, kad Lietuva tam tikriems ES įsipareigojimams turi pereinamuosius laikotarpius. Taip pat svarbu jau dabar, programavimo dokumentuose, paminėti apie ES ateities strategijas aplinkosaugoje, nes jos susijusios su šalies ekonomikos plėtra, taršos prevencija ir reikalavimais aplinkosaugos srityje.
8. Rekomenduojame ypatingą dėmesį veiksnių programose skirti Reglamento dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) įsigaliojimui nuo 2007 m. sausio 1 d. Darna vystymosi kontekste ši sistema įves daug naujovių ir gali atsiliiepti VP numatytų uždavinių įgyvendinimui. ES šalių patirtis rodo, kad šalyse ženkliai padidėjo bedarbystė, turėjo įtakos smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai. Ši sistema remiasi principu – nėra duomenų apie cheminę medžiagą – nėra rinkos. Pavojų aplinkosaugai kelia tai, kad atliekos nepatenka į reguliavimo sferą ir gali tapti sukčiavimo objektu (žaliava gamybai įvardinta kaip atlieka ir išvengta procedūrinių išlaidų). Tokia grėsmė yra pavojus aplinkai, visuomenės sveikatai ir gali iškreipti rinką – turėti įtakos šalies konkurencingumui.
9. Kadangi išvados apie VP įgyvendinimo galimas pasekmes aplinkai yra įvertintos ir pateiktos lentelėse (aprašytos), galime daryti išvadą, kad didžioji dalis uždavinių, juos įgyvendinus, pagerins aplinkos būklę. Kadangi suminis poveikis aplinkos komponentams, įgyvendinant uždavinį, dažnai yra teigiamas, siūlome, nustatant įgyvendinimo priemones, atkreipti dėmesį į tuos aplinkos komponentus, kurie gali būti pažeisti, t.y. nustatant įgyvendinimo priemones, su visomis suinteresuotomis pusėmis aptarti, ar pvz., visuomenės sveikata, ar nekilnojamojo turto vertė, ar kraštovaizdžio išsaugojimas yra prioritetas, įgyvendinant uždavinį.
10. Siekiant sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų (ypač regionuose), išsaugoti kvalifikuotą darbo jėgą, aplinkosauginių tikslų netiesioginis teigiamas įgyvendinimas gali būti pasiektas steigiant pvz., Taršos prevencijos centrus regionuose. Tai būtų naujas žingsnis Lietuvos aplinkosaugos politikos įgyvendinimo srityje bei atitiktų bendruomenės poreikius būti suinteresuota visuomenės dalimi. Investicijos šioje srityje sužadintų visuomenę domėtis aplinkosauginiais klausimais (ne tik liečiančiais juos, bet ir šalies mastu).
11. Nekilnojamojo turto vertei /nuvertėjimui didelės reikšmės turi praeityje padaryta žala aplinkai. Daugelis gyventojų ir įmonių nežino, kad parduodant ar perkant nekilnojamojį turtą, opiausia problema tampa gauti informaciją apie esamos gyvenamosios aplinkos kokybę. Tokia padėtis gali atsiliiepti ir užsienio investicijoms. Todėl, Ekonomikos augimo programoje toks

aplinkosauginis aspektas galėtų atsirasti.

12. Bendruomenės infrastruktūros plėtra turi būti susieta su savivaldybių biudžetų formavimo principų pakeitimais, integruojant valstybinį požiūrį (aplinkosaugos srityje). Savivaldybių aplinkos apsaugos fondų lėšos turėtų būti orientuotos VP numatytų uždavinių kofinansavimui. Toks požiūris turi būti deklaruojamas programavimo dokumentuose.
13. Kvalifikuotos darbo jėgos migracija neleis trumpuoju laikotarpiu vystyti alternatyvias veiklas, susijusias su žemės ūkiu, todėl aukščiau minėtų Taršos prevencijos centrų sukūrimas leistų mokymus (aplinkosaugos srityje) perkelti į regionus ir orientuoti veiklą į VP nustatytus prioritetus – kaip auginti biokuro žaliavą ir t.t. Jeigu nepasieksime, kad kaimo gyventojai dalyvautų aplinkosauginiuose projektuose, nemotyvuosime jų, tikėtis kad aplinka nebus teršiama nėra pagrindo.
14. Verslo centrai, kurie turi tinklą per visoje Lietuvoje, turėtų daugiau dėmesio skirti aplinkosaugos konsultacijoms. Smulkus ir vidutinis verslas neturi pajėgumų ir laiko informacijos rinkimui, pritaikymui savo verslams, todėl gali praleisti momentą, kai aplinkosauginių reikalavimų nepaisymas, sumažina jų konkurencingumą rinkoje. Verslo centrų specialistai turėtų patarti verslininkams plėtros klausimais, įspėdami apie investicijų į aplinkos apsaugos priemones poreikį.
15. Žinant, kad geriamo vandens kokybės klausimai Lietuvos gyventojams labai aktualūs, kastinių šulinių vandens kokybės gerinimo klausimus iškelti į prioritetą, įgyvendinant vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo tikslus, nes ši problema tiesiogiai susijusi su visuomenės sveikata. Skirstant lėšas šiai problemai spręsti, būtina atsižvelgti į Lietuvos gyventojų kaime socialinę padėtį ir atlikti vandens kokybės tyrimus nemokamai – tai turėtų tapti valstybinės reikšmės problema ir turėtų būti akcentuojama programavimo dokumentuose.
16. Veiksmų programose numatytų uždavinių įgyvendinimui didelės reikšmės turi aplinkosauginio valdymo (visuose valstybinio valdymo lygmenyse) tobulinimas, priartinant valdymo struktūrą prie naujo programavimo periodo aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo. Tokia nuostata turėtų atsirasti programavimo dokumentuose.

9. Veiksmų programos įgyvendinimo stebėsenos (monitoringo) priemonės

Lietuvos Respublikos bendrajame plane yra numatyta, kad planuojamuoju periodu (2000-2020) vienas iš pagrindinių raidos tikslų yra siekti pastovaus šalies ekonominio augimo, naudojant pažangias, energijai taupias ir ekologiškas technologijas, bei vietos išteklius. Viena iš svarbiausių sąlygų įgyvendinant pagrindinius raidos tikslus yra balansas tarp ekonomikos augimo ir aplinkos kokybės kaitos tendencijų. Vienos iš pagrindinių strateginių įgyvendinimo kryptių yra:

- Aplinkos ir gyvenimo kokybės gerinimas
- Programinės regioninės plėtros planavimas

Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje yra numatyta, kad vystymosi proceso stebėsenai svarbu naudoti darnaus vystymosi rodiklius, todėl yra siūloma ir į veiksmų programų įgyvendinimo stebėseną traukti darnaus vystymosi rodiklius, kurie leistų vertinti balansą tarp ekonomikos augimo ir aplinkos kokybės kaitos tendencijų. Stebėsenos rodikliai, nurodyti veiksmų programose, leidžia įvertinti investicijų sėkmingumą, tačiau neleidžia pilnai atsakyti į klausimą apie projektų įgyvendinimo pasekmių aplinkai tendencijas. Bendras rodiklių sąrašas pagal atskirus programų uždavinius pateiktas lentelėje 4.

4 Lentelė

Programų prioritetų ir uždavinių stebėsenos rodikliai

Sanglaudos skatinimo veiksmų programa			
PRIORITETAS	UŽDAVINIAI	RODIKLIAI	DARNAUS VYSTYMOŠI RODIKLIAI
1. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai	1. Sumažinti gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietovėse;	-Regioninių ekonomikos augimo centrų (Alytaus m. sav., Marijampolės sav., Mažeikių r. sav., Tauragės r. sav., Telšių r. sav., Utenos r. sav. ir Visagino sav.) migracijos saldo (atvykusių ir išvykusiųjų santykis). -Investicijoms į būstą tinkamose probleminėse šalies vietovėse esančių namų ūkių, gavusių socialinį būstą, dalis, proc.	<ul style="list-style-type: none"> • BVP tenkantis vienam gyventojui. • Regiono BVP, tenkantis vienam gyventojui ir santykis su šalies rodikliu. • Gyventojų pajamų nelygybės rodiklis.
	2. Sudaryti prielaidas spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse	-Paremtų kaimo integruotų bendruomeninės ir viešosios infrastruktūros, susijusios su verslo sąlygų gerinimu ir užimtumo didinimu, plėtros projektų skaičius;	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonominio aktyvumo ir užimtumo lygis. • Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis. • Gyventojų pajamų nelygybės rodiklis. • Darbingo amžiaus gyventojų dalis. • Nedarbo lygis. • Žemiau skurdo ribos gyvenančių žmonių dalis.
	3. Paskatinti atvykstantį ir vietos turizmą, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui	-Pritaukta privataus kapitalo lėšų į paremtus turizmo objektus (Lt) - Paremtuose objektuose apsilankiusių skaičius (tūkst. asmenų)	<ul style="list-style-type: none"> • Darbingo amžiaus gyventojų dalis. • Nedarbo lygis • Regiono teršalų emisija.

	<p>4. Paskatinti gamtos išteklių (visų pirma, vandens resursų bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimą, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms.</p>	<p><u>Vandens telkinių būklės gerinimas:</u> -Pagerėjusi vandens telkinių būklė (vandens telkinių, kurių būklė pagerės, dalis nuo bendro telkinių skaičiaus, proc.) - Nustatyti detalūs vandenssaugos tikslai ir parengtos priemonių programos jiems pasiekti.</p> <p><u>Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimas:</u> -Padidėjęs „Natura 2000“ teritorijų tinklo plotas Lietuvos sausumos teritorijoje ir jūroje, proc. -Saugomų rūšių ir buveinių būklė stebima visose „Natura 2000“ teritorijose pagal vieningą monitoringo sistemą, proc. -Kraštovaizdžio vizualinės taršos sumažėjimas, proc.</p> <p><u>Užterštų teritorijų tvarkymas ir valymas:</u> - Potencialiai užterštų teritorijų inventurizacija ir valymo prioritetų nustatymas (inventuruotų iki nepriklausomybės atkūrimo užterštų teritorijų dalis, proc.)</p> <p><u>Aplinkos kokybės institucinio valdymo pajėgumų stiprinimas:</u> - Užtikrintas aplinkos kokybės stebėjimas, vertinimas ir aplinkos apsaugos reikalavimų laikymosi kontrolė</p> <p><u>Visuomenės informavimas ir švietimas:</u> -Institucijų, disponuojančių informacija apie aplinką, pajėgumų pagerėjimas - Visuomenės aktyvumo ir sąmoningumo, sąlygoto didesnio informuotumo, aplinkosaugos</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Saugomų teritorijų plotas. • Miškų plotas. • Reikultivuotų teritorijų plotas. • Eroduojamų žemių plotas. • Regiono teršalų emisija. • Regiono miškingumas. • Savivaldybių, kuriose pradėtas Vietos darbotvarkės 21 procesas, skaičius.
--	---	---	--

		ir darnaus vystymosi klausimais padidėjimas - Aplinkai palankaus gyvenimo būdo pasirinkimo visuomenės narių tarpe padidėjimas	
2. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra	1. Teikti kokybiškas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas	-Sveikatos priežiūros įstaigų, kuriose modernizuota infrastruktūra, dalis - Hospitalizacijų skaičius 1000 gyventojų sumažėjimas - Darbo dienų praradimų dėl ligų ir traumų sumažėjimas - Vidutinės gulėjimo (ligoninėje) trukmės sumažėjimas -Savivaldybių, kuriose teikiamos ligų profilaktikos, visuomenės sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo (stebėjimo ir sveikatos mokymo) paslaugos, dalis;	<ul style="list-style-type: none"> • Gyventojų mirtingumas nuo kvėpavimo sistemos ligų. • Gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų • Vidutinė būsimąjo gyvenimo trukmė. • Gyventojų prieaugis.
	2. Užtikrinti aukštesnę švietimo ir studijų sistemos paslaugų kokybę bei prieinamumą	-Vaikų, moksleivių ir studentų skaičius, kurie gaus tiesioginės naudos iš investicijų į švietimo infrastruktūrą (per tris metus nuo projekto pradžios) - Sukurtas sektorinių, praktinio mokymo centrų tinklas - Prioritetinių studijų sričių dalis, kuriose kompleksiskai atnaujinta ir išplėta infrastruktūra	
	3. Užtikrinti geresnį profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumą, pagerinti darbo jėgos kvalifikaciją ir paskatinti ekonomiškai neaktyvius gyventojus įsitraukti į darbo rinką. 4. Uždavinys – paskatinti socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnę integraciją į visuomenę ir darbo rinką.	-Skaičius asmenų (studentų, dėstytojų, darbo ieškančių asmenų), kurie gaus tiesioginės naudos iš investicijų į profesinio mokymą ir valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių įstaigų infrastruktūrą (per 4 savaites po 1 metų nuo projekto pabaigos) -Skaičius neįgalųjų, socialinę atskirtį patiriančių asmenų arba asmenų, kuriems gresia socialinė atskirtis ir kurie gaus tiesioginės naudos iš investicijų į nestacionarių socialinių paslaugų bei neįgaliesiems skirtos infrastruktūros plėtrą	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonominio aktyvumo ir užimtumo lygis. • Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis.. • Skurdo lygis. • Gyventojų pajamų nelygybės rodiklis. • Išlaidų socialinei apsaugai lygis • Skurdo lygis
3. Aplinka ir darnus vystymasis.	1. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra.	-Gyventojų, gaunančių geros kokybės geriamąjį vandenį iš centralizuotų vandens tiekimo sistemų,	<ul style="list-style-type: none"> • Užteršto vandens nuotekų kiekis.

		<p>skaičiaus padidėjimas (proc. nuo esamo skaičiaus) - Su nuotekomis į aplinką patenkančios taršos sumažėjimas (proc. nuo esamo kiekio)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Paviršinių vandens telkinių kokybė. • Požeminio vandens kokybė. • Organinių medžiagų, azoto ir fosforo junginių prietaka į Baltijos jūrą.
	2. Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas.	<p>-Atliekų šalinimas reikalavimus atitinkančiuose sąvartynuose (proc.) - Sąvartynuose šalinamų biodegrazuojamų atliekų sumažėjimas (proc. lyginant su 2000 m.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pavojingų atliekų kiekis. • Viešosios atliekų tvarkymo paslaugos tiekimas. • Gamybinių atliekų kiekis. • Nepavojingų atliekų perdirbimo intensyvumas. • Biodegrazuojamų atliekų patekimas į sąvartynus. • Pirminio rūšiavimo metu išrūšiuotų komunalinių atliekų kiekis. • Komunalinių atliekų kiekis.
	3. Oro kokybės gerinimas.	<p>- Išmetamų į atmosferą sieros, azoto oksidų ir kietųjų dalelių (KD10) sumažėjimas, proc.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Miestų oro kokybė. • Šiltnamio efektą skatinančių dujų emisija CO₂. • Aplinką rūgštinančių junginių, pažemio ozono pirmtakų emisija • Lengvųjų automobilių tankis. • Senesnių kaip 10 m. lengvųjų automobilių kiekis. • Variklinio transporto priemonių tankis.

	4. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir vartojimo didinimas.	-Energijos intensyvumo sumažėjimas, proc. -Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo padidėjimas, proc.	<ul style="list-style-type: none"> Miestų oro kokybė. Šiltnamio efektą skatinančių dujų emisija CO₂., Aplinką rūgštinančių junginių, pažemio ozono pirmtakų emisija Biologinio kuro dalis bendrame transporto sektoriaus kuro sunaudojime Gamyboje sunaudojamas galutinės energijos kiekis.
Ekonomikos augimo veiksmų programa			
PRIORITETAS	UŽDAVINIAI	RODIKLIAI	DARNAUS VYSTYMOSI INDIKATORIAI
4. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	<ol style="list-style-type: none"> sustiprinti viešą ir privačią mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros bazę, padidinti viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumą ir prieinamumą įmonėms, padidinti MTTP veiklos aktyvumą privačiame sektoriuje, pagerinti žinių ir technologijų sklaidos terpę, skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą MTTP srityje 	<p>MTTP projektų (veiklos bei fizinės plėtros) skaičius</p> <p>Bendradarbiavimo ir verslumo skatinimo projektų skaičius (vnt.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Gamyboje sunaudojamas vandens kiekis. Gamyboje sunaudojamas galutinės energijos kiekis.
5. Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas	<ol style="list-style-type: none"> padidinti įmonių produktyvumą; padidinti veikiančių įmonių gyvybingumą ir paskatinti verslumą; pagerinti MVĮ priėjimą prie finansavimo šaltinių; pritaikyti viešąsias teritorijas investicijoms pritraukti. 	Investicijoms pritaikytų viešųjų teritorijų plotas	

6. Informacinė visuomenė visiems	<p>1. .</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mažinti geografinių ir ekonominių veiksnių sąlygotą skaitmeninę atskirtį; 2. Plėtoti elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą; diegti elektroninės demokratijos plėtrą skatinančius sprendimus; plėtoti kitus viešosios informacijos šaltinius; 3. Sukurti elektroninių tinklų infrastruktūrą; 4. Puoselėti ir skleisti Lietuvos kultūrą ir lietuvių kalbą daugiakalbėje Europos erdvėje, panaudojant IRT teikiamas galimybes; 	<p>Įsteigti viešieji logistikos centrai (vnt.)</p> <p>Įdiegtų viešųjų elektroninių paslaugų skaičius</p> <p>Sudaryta galimybė prie esamų plačiajuosčio ryšio tinklų prisijungti visoms viešojo administravimo institucijos ir įstaigoms, taip pat visoms norinčioms smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms bei gyventojams</p>	
7. Esminė ekonominė infrastruktūra	<p><u>Energijos tiekimo tinklai:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sudaryti technines galimybes ir aplinkosaugines prielaidas Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į Europos Sąjungos bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas. 2. Didinti energijos tiekimo patikimumą ir saugumą. <p><u>Transporto tinklas:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Eismo saugos inžinerinių priemonių diegimas. 2. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametrų gerinimas. 3. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra. 	<p>Naujai prijungta elektros vartotojų</p> <p>Modernizuota elektros įrenginių perdavimo ir paskirstymo tinkluose</p> <p>Modernizuota centralizuoto šilumos tiekimo tinklų</p> <p>Naujai dujofikuota miestelių</p> <p>Naujai prijungtų prie centralizuoto šilumos tiekimo tinklų vartotojų</p> <p>Rekonstruota ir asfaltuota automobilių kelių</p> <p>Įdiegtos saugaus eismo gerinimo priemonės padidinto avaringumo rizikos ruožuose</p> <p>Pradės funkcionuoti regioninis jūrų uostas</p>	
8. Transeuropinių transporto tinklų plėtra	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES 	<p>Keleivinių / prekinių traukinių greičiai (km/h)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Krovinių ir keleivių pervežimų

	<p>valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais išplėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui.</p> <p>2. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas.</p> <p>3. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas.</p> <p>4. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas</p>	<p>Pastatyta naujų ir rekonstruota esamų geležinkelio kelių (km)</p> <p>Pastatyta ir rekonstruota krantinių</p> <p>Pastatyta prieplauka mažiesiems laivams</p> <p>Modernizuoti oro uostai</p>	<p>pasiskirstymas pagal transporto rūšis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investicijos į skirtingų transporto rūšių plėtrą. • Paviršinių vandens telkinių kokybė.
--	---	---	--

Ad hoc darbo grupės (Specialios Komisijos), skirtos veiksmų programų įgyvendinimo metu pastoviam pasekmių aplinkai stebėjimui sudarymas užtikrintų savalaikį ir maksimalų ES finansinės paramos įsisavinimą, iki minimumo sumažinant neigiamas poveikio aplinkai pasekmes. Darbo grupė galėtų dirbti kaip Priežiūros komiteto sudėtyje, kurios tikslas būtų užtikrinti savalaikį poveikio aplinkai pasekmių vertinimą. Daugelyje valstybių programavimo dokumentų nuostatų įgyvendinimo monitoringui vykdyti, išsamiai pokyčių, priežastinių ryšių analizei atlikti veikia specializuotos mokslo institucijos/moksliniai padaliniai. Žinant, kad Lietuvoje yra didelis ir kvalifikuotas mokslo potencialas, viena iš pagrindinių - analitinių specializuotų darbo grupių monitoringui vykdyti turėtų tapti apjungtos mokslininkų pajėgos. Studentų, magistrantų, doktorantų moksliniai darbai turėtų būti orientuoti/nukreipti į Lietuvos strateginių nuostatų, siekiant įsisavinti ES finansinę paramą, įgyvendinimui. Mokslo ir mokymo įstaigos savo veika/veiklos planus turėtų papildyti darnaus vystymosi, regionų plėtros, ekonominių ir socialinių aspektų suderinamumo analize ir kartu siekti ir įgyvendinti nacionaliniais poreikius - siekti efektyvaus ūkio, sveikesnės aplinkos ir klestinčios visuomenės. Mokslininkų/tyrėjų darbo rezultatai padėtų tobulinti įgyvendinimo procesą, mažinti kaštus, tinkamai išnaudoti žmogiškuosius resursus. Valstybės institucijoms teikdami praktines rekomendacijas, kurios paremtos tyrimais, o ne teoriniais išskaičiavimais, mokslininkai savo indėliu vertingai prisidės prie šalies ūkio plėtros. Tokia mokslininkų grupė Lietuvoje jau turėtų pradėti veikti artimiausiu metu, nes daug laiko pareikalauja jų veiklos planavimas.

Programavimo dokumentų įgyvendinimo pasekmių aplinkai stebėsenos Komisija savo veiklą turėtų pradėti nuo ataskaitų, kurias iki 2007 m. JT ir ES institucijoms pateikė Lietuva, analizės. Didelį dėmesį būtina skirti visuomenės informavimui/viešam supažindinimui su analizės rezultatais. Toks viešumas užtikrina visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus, kas rezultate lems sėkmę įgyvendinant veiksmų programose nustatytus tikslus ir turės teigiamas pasekmes aplinkai.

Pagrindiniai šalies darnaus vystymosi rodikliai, kuriuos Statistikos departamentas prie LRV kasmet skelbia statistikos metraštyje turėtų būti su aprašomąja dalimi, išvados. Duomenų/rodiklių ir jų tendencijų pagrindu turi būti pagrįsti sprendiniai įgyvendinant ne tik nacionalinio lygmens tikslus, bet ir nustatant veiksmų programų įgyvendinimo priemones regionuose, vertinant alternatyvas. Duomenų patikslinimas priimant sprendinius užtikrina racionalių, efektyviai veikiančių sistemų įgyvendinimą visose srityse. Todėl, veiksmų programų monitoringui vykdyti turi būti nustatytos kiekybiniai aplinkos būklės, ekonomikos vystymosi, socialinio vystymosi ir regionų vystymosi rodikliai, kurie tiesiogiai susiję su numatytais tikslais, uždaviniais ir suteikiantys galimybę vertinti pasiektą pažangą.

Siūloma veiksmų programų uždavinių įgyvendinimo pasekmių aplinkai stebėsenos rodikliai ir atsakingi vykdytojai (programa) pateikta lentelėje 5. Uždavinių įgyvendinimo pasekmių aplinkai vertinimo rodikliai nurodyti tik tiems uždaviniams, kurių įgyvendinimas gali turėti pasekmių aplinkai. Taip pat yra nurodytos už stebėseną atsakingos institucijos. Stebėseną atliekama kartą per metus, vertinant indikatorių metines tendencijas nagrinėjamu periodu didėjimo mažėjimo prasme. Pvz. Jei stebimas oro taršos mažėjimas, tai reiškia jog uždavinio įgyvendinimas turėjo teigiamas pasekmes aplinkai, o jei didėja – įgyvendinimo pasekmės yra neigiamos.

Programų uždavinių įgyvendinimo pasekmių aplinkai stebėseną

Programų uždaviniai	Rodiklis	Stebėsenos vykdytojai
Sanglaudos skatinimo veiksmų programa		
1. Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų sumažinimas, ypatingą dėmesį skiriant būsto sąlygų pagerinimui probleminėse vietose.	<ul style="list-style-type: none"> • Sutvarkytų kultūros paveldo objektų skaičius • Paviršinių vandens telkinių kokybė • Gyventojų pajamų nelygybės rodiklis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV
2. Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas.	<ul style="list-style-type: none"> • Augalų ir gyvūnų rūšių kaita kaimo vietovėse. • Retų rūšių augimviečių plotų kaita • Paviršinių vandens telkinių kokybė • Požeminio vandens kokybė. • Dirvožemio tarša • Oro tarša • Nedarbo lygis. • Žemiau skurdo ribos gyvenančių žmonių dalis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV • Savivaldybės
3. Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas, tinkamai išnaudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą bei sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui.	<ul style="list-style-type: none"> • Augalų ir gyvūnų rūšių kaita kaimo vietovėse. • Retų rūšių augimviečių plotų kaita • Sutvarkytų kultūros paveldo objektų skaičius • Vandenių tarša • Dirvožemio tarša • Nedarbo lygis • Regiono teršalų emisija. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV • Savivaldybės
4. Gamtos išteklių (visų pirma, vandens resursų bei kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės) išsaugojimo skatinimas, sudarant sąlygas efektyviam jų pritaikymui gyventojų ir ūkio reikmėms.	<ul style="list-style-type: none"> • Augalų ir gyvūnų rūšių kaita kaimo vietovėse. • Retų rūšių augimviečių plotų kaita • Eroduojamų žemių dalis • Saugomų teritorijų plotas • Geriamo ir paviršinio vandens kokybė 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV • Savivaldybės
5. Kokybiškų ir prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Gyventojų mirtingumas nuo kvėpavimo sistemos ligų. • Gyventojų mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų • Vidutinė būsimąjo gyvenimo trukmė. • Gyventojų prieaugis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sveikatos apsaugos ministerija
6. Aukštesnės švietimo sistemos paslaugų kokybės	<ul style="list-style-type: none"> • Mokymo įstaigų, jaunimo bei profesinio orientavimo centrų, 	<ul style="list-style-type: none"> • Švietimo ir mokslo ministerija

bei prieinamumo užtikrinimas	universalų centrų kaimo vietovėse paslaugų kokybė	
7. Geresnio profesinio mokymo pasiūlos ir paklausos suderinamumo užtikrinimas, darbo jėgos kvalifikaciją pagerinimas ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų ištraukimo į darbo rinką paskatinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis. • Žemiau skurdo ribos gyvenančių žmonių dalis. • Gamtos išteklių naudojimo pažeidimų skaičius 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV • Savivaldybės
8. Socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimų narių geresnės integracijos į visuomenę ir darbo rinką paskatinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Žemiau skurdo ribos gyvenančių žmonių dalis. • Gamtos išteklių naudojimo pažeidimų skaičius • Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis.. • Išlaidų socialinei apsaugai lygis 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Statistikos departamentas prie LRV • Savivaldybės
9. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra.	<ul style="list-style-type: none"> • Nevalytų ir neišvalytų iki reikalavimų nuotekų kiekis. • Paviršinių vandens telkinių kokybė. • Požeminio vandens kokybė. • Organinių medžiagų, azoto ir fosforo junginių prietaka į Baltijos jūrą 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Savivaldybės
10. Šiuolaikiškos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Išrūšiuotų komunalinių atliekų kiekis. • Biodegrazuojamų atliekų, patenkančių į sąvartynus kiekis. • Paviršinių vandenių tarša • Nelegalių ir neatitinkančių reikalavimų sąvartynų kiekis 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Savivaldybės
11. Oro kokybės gerinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Variklinio transporto priemonių tankis. • Miestų oro kokybė. • Šiltnamio efektą skatinančių dujų emisija CO2. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Savivaldybės
12. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir vartojimo didinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Šiltnamio efektą skatinančių dujų emisija CO2. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija
Ekonomikos augimo veiksmų programa		
1. Viešos ir privačios mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) bazės sustiprinimas		
2. Viešo sektoriaus MTTP veiklos efektyvumo ir prieinamumo įmonėms padidinimas		
3. MTTP veiklos aktyvumo privačiame sektoriuje padidinimas		

4. Žinių ir technologijų sklaidos terpės pagerinimas, verslo ir mokslo bendradarbiavimo MTTP srityje skatinimas.		
5. Įmonių produktyvumo padidinimas		
6. Veikiančių įmonių gyvybingumo padidinimas ir verslumo paskatinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Dirvų, patiriančių išsklaidytos taršos poveikį, kiekis. • Vandens tarša • Oro tarša 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija • Savivaldybės
7. MVĮ priėjimo prie finansavimo šaltinių pagerinimas.		
8. Viešųjų teritorijų pritaikymas investicijoms pritraukti		
9. Geografinių ir ekonominių veiksmų sąlygotos skaitmeninės atskirties mažinimas.		
10. Elektroniniu būdu teikiamų paslaugų plėtojimas, didinant viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą.		
11. Elektroninių tinklų infrastruktūros sukūrimas.		
12. Lietuvos kultūros ir lietuvių kalbos daugiakalbėje Europos erdvėje puoselėjimas ir skleidimas, panaudojant IRT teikiamas galimybes.		
13. Techninių galimybių ir aplinkosauginių prielaidų Lietuvos elektros ir dujų rinkų integracijai į ES bendrąsias elektros ir dujų vidaus rinkas sudarymas	<ul style="list-style-type: none"> • Šiltnamio efektą skatinančių dujų emisija CO₂., 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija
14. Energijos tiekimo patikimumo ir saugumo didinimas.		
15. Valstybinės ir regioninės reikšmės transporto infrastruktūros techninių parametų gerinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Prarastų biotopų kiekis; • Oro tarša 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija
16. Regioninės vandens transporto infrastruktūros plėtra.	<ul style="list-style-type: none"> • Prarastų biotopų kiekis; • Paviršinių vandenių tarša 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija
17. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais plėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui;	<ul style="list-style-type: none"> • Prarastų biotopų kiekis; • Oro tarša 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija
18. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir	<ul style="list-style-type: none"> • Prarastų biotopų kiekis; 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinkos ministerija

konkurencingumo didinimas;	• Oro tarša	• Klaipėdos m. savivaldybė
19. Tarptautinių oro uostų infrastruktūros pajėgumų išvystymas.		
20. Transporto avaringumo ir grūsčių TEN-T tinkle mažinimas.		

Siūlomi stebėsenos rodikliai yra rekomendacinio pobūdžio, jų visuma gali būti aptarta ir patikslinta darbo grupės (jei tokia bus įkurta) ar atskirame ekspertų grupės darbe. Tačiau pasekmių aplinkai tendencijų kaitos rodikliai turi atsispindėti Veiksmų programų stebėsenos (monitoringo) programoje.

Monitoringo rezultatai turi būti pastoviai analizuojami visuose valstybės valdymo lygiuose, turi būti numatytos ir įgyvendinamos papildomos priemonės, kurios užtikrintų strateginių tikslų įgyvendinimą. Išorės ir vidaus pokyčiai yra neišvengiami ir jie kartais ženkliai įtakos užsibrėžtų tikslų įgyvendinimo galimybes, todėl programavimo dokumentų patikslinimas turės būti vykdomas priklausomai nuo priemonių įgyvendinimo nustatytos trukmės.

Vykdamt strateginę ir veiksmų programų analizę ir įgyvendinant monitoringo sistemą, geriausių rezultatų galima pasiekti pastoviai tikslinant kiekybinius rodiklius, nes patvirtinus ar atsisakius kokio nors sprendinio įgyvendinimo priemonės, galima lanksčiai pakoreguoti vertinimo rezultatus. Reikia atsiminti, kad darnaus vystymosi strateginės analizės objektas yra vidaus ir išorės veiksniai ir procesai, lemiantys Lietuvos stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. Vykdamt monitoringą, analizuojant vykstančius aplinkos kokybės pokyčius, daugiausia dėmesio reikia skirti pagrindiniams aplinkos komponentams – orui, vandeniui, dirvožemiui; privalu analizuoti ir kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės problemas. Prie šio bloko patenka ir atliekų tvarkymas.

Ekonomikos vystymas turėtų būti analizuojamas pagrindinių ūkio šakų – transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio ir turizmo poveikio aplinkai požiūriu, o socialinis vystymasis tik prioritetiniais socialinio vystymosi aspektais – nedarbu, skurdu ir socialine atskirtimi. Prie šio bloko patenka ir švietimo, mokslo vaidmens didinimas; kultūrinio savitumo ir tapatumo išsaugojimo problemos.

Programavimo dokumentų nuostatos gali būti sėkmingai įgyvendintos tik tada, tai stebėsenos (monitoringo) rezultatai analizuojami, atsižvelgiama į specialistų rekomendacijas bei laiku viešai supažindinama visuomenė. Labai svarbu nustatyti prioritetinių kryptių, tikslų, uždavinių ir įgyvendinimo priemonių pasiekimų/pažangos priežiūros sistemą visuose valstybės valdymo lygiuose bei atsiskaitymo visuomenei procedūras.

10. SPAV ataskaitos santrauka

Lietuvos 2007-2013 metų sanglaudos politikos programavimo sistema susideda iš dviejų planavimo etapų: Nacionalinės strategijos, kurioje pateikiama šalies plėtros strategija ir kuri tampa pagrindu rengiant tematinės ir regioninės programos parengimo ir Veiksmų programų, kuriose detalizuotos sanglaudos politikos finansuojamos sritys prioritetų lygmenyje parengimas, išskiriant svarbiausias priemones. Kadangi Nacionalinė strategija nėra valdymo instrumentas, o Veiksmų programos detalizuoja finansavimo sritis vadovaujantis prioritetais, Lietuva pasirinko strateginį pasekmių aplinkai vertinimą (SPAV) atlikti Sanglaudos skatinimo (3VP) ir Ekonomikos augimo (2VP) Veiksmų programoms. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos siekiai nesusiję su galimomis pasekmėmis aplinkai, todėl šiai programai nebus atliekamas strateginis pasekmių aplinkai vertinimas.

Vertinimu siekta nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimas veiksmų programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai bei užtikrinti, kad bus konsultuojamasi su valstybės ir savivaldybių institucijomis, visuomene. Atliekant nacionalinio lygmens (programavimo dokumentų) vertinimą taikomas strateginis požiūris, nesikoncentruojama į detales.

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. birželio 27 d. direktyvos 2001/42/EK dėl tam tikrų aplinkosauginių planų ir programų pasekmių aplinkai reikalavimais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967 patvirtintu Planų ir Programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašu, LR aplinkos ministro 2004 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. D1- 455 patvirtintu Visuomenės dalyvavimo planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūrose bei vertinimo subjektų ir Europos Sąjungos valstybių narių informavimo tvarkos aprašu bei 2007-2013 metų Sanglaudos politikos strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadove (ES - 2006 m.) pateiktomis rekomendacijomis SPAV ekspertams, parengti visi SPAV procedūrą užtikrinantys dokumentai. Nustatyta tvarka parengtas ir su vertinimo subjektais suderintas SPAV apimties nustatymo dokumentas ir SPAV ataskaita. Veiksmų programų ir SPAV ataskaitos projektai buvo pateikti visuomenei susipažindinti, įvyko viešas šių dokumentų pristatymas. Atitinkamai, nustatyta tvarka, parengtos pastabų/išvadų derinimo pažymos bei tinkamai sutvarkyti viešo pristatymo dokumentai.

Kadangi SPAV programavimo dokumentams Lietuvoje atliekamas pirmą kartą, o ES šalys taip pat turi mažai patirties šioje srityje, todėl, atliekant vertinimą, didelis dėmesys buvo skiriamas diskusijoms su aplinkosaugos specialistais, tam, kad būtų patikslinta bei detalizuota VP pateikta informacija. Nesant patirties daug dėmesio ataskaitoje skyrėme aprašomajai daliai, tam, kad suteiktume kiek įmanomai daugiau informacijos. Kadangi Veiksmų programose nėra pateiktų alternatyvų, kurias SPAV ekspertai turėtų aprašyti ir vertinti, todėl vertinimui buvo taikomas „nulinės“ alternatyvos metodas. Atliekant vertinimą pasinaudota Veiksmų programose pateiktos SWOT analizės rezultatais, uždavinių kiekybinės išraiškos rodikliais, visa prieinama ir patikima informacija apie esamą aplinkos būklę, vertinta atsižvelgiant į poveikio objektus ir į pasekmių rūšį. Poveikio objektai pasirinkti vadovaujantis Planų ir programų atrankos dėl strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo 3 priedo nuorodomis. Programų uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas atliktas pagal 8 poveikio objektus (visuomenės sveikatai, gyvūnijai ir augmenijai, dirvožemiui, orui, vandeniui, klimatui, kraštovaizdžiui ir kultūros paveldui, nekilnojamajam turtui ir kultūros paveldui), o pagal pasekmių tipą išskirtos tiesioginės, netiesioginės, kaupiamosios, sąveikaujančios, trumpalaikės, vidutinės trukmės, ilgalaikės, nuolatinės ir laikinos galimos pasekmės. Vertinimo rezultatai pateikti Lentelėse 1 ir 2.

Ataskaitos 2 skyriuje, kuriame pateiktos Veiksmų programų sąsajos su kitais strateginiais dokumentais, akcentavome pagrindines dvi strategijas: Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją bei Lietuvos 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, tačiau labai

reikšminga yra ir Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą, kuri įgyvendina Lisabonos strategijos nuostatas. Pateikiame prioritetus ir tikslus, nustatytus Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotei iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje, Lietuvos regioninės politikos strateginius plėtros tikslus laikotarpiu iki 2013 metų ir priėjome išvados, kad visi minėti strateginiai dokumentai yra tamptariai susiję tikslais ir prioritetais su Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo programose numatytais plėtros kryptimis. Šiame skyriuje stengiasi pateikti ir šakinių strategijų (Vandentvarkos ūkio (vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo) plėtros strategijos, Energetikos plėtotei strategijos ir kt.) sąsajas su veiksmy programomis bei strateginiais šalies dokumentais. Matėme, kad tikslinga išanalizuoti LRV 2006-2008 m. veiklos programą bei atskiry ministerijų veiklos strateginius planus, tam, kad įsitikintume, jog jie dera su strateginėmis nuostatomis veiksmy programose. Šiame skyriuje, kaip to reikalauja ataskaitos turinio sudėtis, aprašėme 2 VP ir 3 VP turinį ir tikslus. Padarėme išvadas, kad veiksmy programų prioritetai, tikslai ir uždaviniai atitinka tiek šalies ūkio (ekonomikos) plėtros, tiek ir aplinkosaugos strategines nuostatas.

Trečiajame skyriuje, pasinaudodami ES vadove pateiktomis rekomendacijomis, pateikėme išsamią esamos aplinkos būklės apžvalgą. Pateikėme rodiklius, kurie apibūdina esamą oro, vandens, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, atliekų tvarkymo būklę. Pakomentavome saugomų teritorijų planavimo dokumentų rengimo sistemą ir rezultatus, nurodėme saugomų teritorijų ploto pokyčius, apibūdino me šalies miškingumo ir miškų plotų vystymo tendencijas, pateikėme informaciją apie paviršinio ir požeminio vandens paėmimo ir naudojimo tendencijas ir kt. Pasinaudojome duomenimis, kurie pateikti Aplinkos ministerijos rengiamose ataskaitose ir, kurie šiuo metu yra patikimi ir prienami. Kadangi šiuo metu didelis dėmesys skiriamas aplinkos būklės stebėsenos sistemai tobulinti, operatyvesniam gyventojų informavimui apie aplinkos būklę ir jos pokyčius, todėl laukiama duomenų apie aplinką surinkimo sistemos pakeitimas (ataskaitų tobulinimas) bei apskaitos vedimo sistemos pakeitimai. Tokie pokyčiai leidžia daryti išvadą, kad ateityje duomenys bus labiau analizuojami, apibendrinami, priartinami prie šalies poreikių jų panaudojimui. Tam, kad būtų daryti išvadas/vertinimą, kaip pasikeis aplinkos būklė jei programos nebus įgyvendintos, šiuo metu nėra pakankamai informacijos, nes VP įgyvendinimo planai dar rengiami. Ir tik tada, kai bus parengtos uždavinių įgyvendinimo priemonės, vertinimo ekspertai galės prognozuoti esamos aplinkos būklės galimus pokyčius. SPAV ekspertai pateikė kai kuriuos programų aspektus ir nurodė, kokios pasekmės būtų, jeigu tikslai nebus pasiekti. Konstatuojama, kad jeigu Veiksmy programos nebus įgyvendintos, kils pavojus, kad sparčiai auganti ekonomika turės neigiamą poveikį aplinkai, didės saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimo pažeidimai, teikiamų viešųjų paslaugų, atsinaujinančių išteklių kainų didėjimas nebus pagrįstas augančia paslaugų kokybe ir aplinkos kokybės gerėjimu. Aplinkos ir rekreacinių išteklių kokybę/būklę ir toliau blogintų neorganizuotas turizmo srauto didėjimas, o turizmo įvaizdžio esamas trūkumas ir toliau negerins šalies pasiekiamumo, todėl investicijos šioje srityje (aplinkosaugoje) būtinos ir kt. Manome, kad neįgyvendinus programinių nuostatų, susijusių su aplinkos apsauga, pasekmės aplinkai bus ženklios trumpuoju laikotarpiu, o šalies verslui ir ekonomikos plėtrai – vidutiniu ir ilguoju.

Ketvirtame skyriuje apibūdintos aplinkos apsaugos problemos, kurios nustatytos Veiksmy programose. Jos susijusios su *vandens kokybės apsauga* (požeminiame vandenyje padidinta geležies, mangano ir fluoro koncentracija, kastinių šulinių vanduo dažnai neatitinka reikalavimų, nustatytų geriamajam vandeniui, bloga paviršinių (lietaus) nuotekų tvarkymo infrastruktūra, didžioji dalis nuotekų dumblo nėra tinkamai tvarkoma, o tik kaupiama ir kt.); *atliekų tvarkymo problemomis* (didžioji dalis komunalinių atliekų nerūšiuojama, nenaudojama kaip antrinės žaliavos, todėl sąvartynuose šalinamų atliekų srautai didėja, sąvartynai neatitinka aplinkos apsaugos reikalavimų ir teršia aplinką, didelė problema yra praeityje sukauptų pavojingų atliekų bei teritorijų sutvarkymas ir kt.); oro kokybės užtikrinimu (tai didžiųjų miestų užterštumo kietosiomis dalelėmis problema, nepakankamas viešojo transporto išvystymo lygis, augantis individualaus transporto priemonių skaičius, mažai naudojamas

bevariklis transportas, labai silpnai išvystyta transporto infrastruktūra ir kt.); *biologinė įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos problemos* (didumoje Lietuvos saugomų teritorijų silpnai išvystyta pažintinio turizmo ir ekologinio švietimo infrastruktūra labai riboja saugomų teritorijų vertybių prieinamumą visuomenei, nenaudojami karjerai, pradėti ir nebaigti statyti statiniai, nenaudojamos aikštelės, žemės ūkio gamybiniai centrai ir kt. objektai teršia šalies kraštovaizdį, mažina šalies rekreacinį potencialą, patrauklumą bei sudaro pavojų lankytojams, jūrinės industrijos plėtra neigiamai veikia krantodaros procesus ir kt.); *sunkumai, susiję su teritorijų planavimo procesu* (daugelyje miestų ir rajonų savivaldybių galiojantys bendrieji teritorijų planavimo dokumentai pasenę, parengti vadovaujantis pasenusiais teisės aktais ir kt.); prasta esamo būsto priežiūra, didelė dalis būstų fiziškai susidėvėję, statybos pramonėje naudojamas asbestas kelia grėsmę žmonių sveikatai, neefektyvus energijos vartojimas, nes daugelio pastatų šiluminės savybės prastos ir jiems apšildyti reikia daug šilumos, aplinkos kokybės institucinis valdymas reikalauja greitesnio tobulinimo, o visuomenės informavimas, jos dalyvavimas priimant sprendimus ir švietimas yra pakankamai žemame lygmenyje, o tai stabdo platesnį visuomenės dalyvavimą priimant aplinkos apsaugos sprendimus. Pateikus išsamią informaciją apie aplinkos apsaugos problemas, identifikuotas VP, nurodyti ir galimi sprendiniai ateityje, t.y. ko bus siekiama sekantį programavimo laikotarpį, kad būtų išspręsta tokia padėtis.

Penktame ataskaitos skyriuje parodoma, kad ES direktyvose nustatyti reikalavimai bei prioritetai yra svarbūs įgyvendinant aplinkosauginius tikslus. Pateikiami ES teisės aktų ar kitų narystės ES išipareigojimų, kurių įgyvendinimui Lietuvos stojimo į ES laikotarpiu tarp Lietuvos ir ES buvo suderėti pereinamieji laikotarpiai. Akcentuojamos direktyvos, susijusios su pakuočių ir pakuočių atliekomis (jų tvarkymu), elektros ir elektroninė įrangos atliekų tvarkymo išipareigojimai, miesto nuotekų valymo reikalavimai, reglamento dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) sistemos įsigaliojimo galimos pasekmės. Šiame skyriuje pateikti Lietuvos aplinkosauginiai prioritetai, kurie atitinka ES tikslus.

Šeštame skyriuje atliktas VP uždavinių strateginis pasekmių aplinkai vertinimas atsižvelgiant į poveikio objektus, pasekmių tipą bei atliktas VP uždavinių SPAV rezultatų paaiškinimas ir „nulinė“ alternatyvos analizė (Lentelės 1, 2, 3). Kadangi Veiksmų programose paminėta, kad pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi siekis – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius, iki 2020 metų pasiekti esamą ES vidurkį, o pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui reikalavimų, todėl labai svarbu, kad veiksmų programų uždaviniai atitiktų Lietuvos darnaus vystymosi prioritetus. Atliekant vertinimą buvo atsižvelgta į tai, kaip numatytų programose uždavinių sprendimas darys įtaką pagrindinių aplinkosauginių problemų mažėjimui/didėjimui bei padės Lietuvai vykdyti savo išipareigojimus ES aplinkos apsaugos bei gamtinių išteklių naudojimo srityje. Galime padaryti išvadas, kad sumuojant bendrą poveikį galimos neigiamos pasekmės aplinkai prognozuojamos įgyvendinant Ekonomikos augimo programos tam tikrus uždavinius: Tradicinių sektorių pridedamosios vertės ir konkurencingumo didinimas, nes manome, kad gali neigiamai paveikti dirvožemį, turėti įtakos oro bei vandens kokybei. Nepakankamų sausumos transporto infrastruktūros jungčių su kitomis ES valstybėmis ir trečiųjų šalių transporto tinklais plėtojimas, TEN-T tinklo pritaikymas augančiam eismo intensyvumui, nes manome, kad gali neigiamai paveikti gyvūniją ir augmeniją, turėti įtakos oro kokybei bei paveiks kraštovaizdį ir biologinę įvairovę. Svarbiausio šalies tranzito mazgo – Klaipėdos jūrų uosto – potencialo geresnis panaudojimas ir konkurencingumo didinimas gali neigiamai paveikti gyvūniją ir augmeniją, turėti įtakos oro kokybei, kraštovaizdžiui bei biologinei įvairovei. Likusiems uždaviniams (kurių 2 VP yra 12, o 3 VP yra 16) nustatome teigiamas pasekmes aplinkai arba tam tikrais atvejais neutralias. Atliekant programų uždavinių strateginio pasekmių aplinkai vertinimo „nulinės“ alternatyvos analizę prie kiekvieno VP uždavinio aptartos galimos pasekmės aplinkai, jeigu programa nebus įgyvendinta, paaiškinta sprendimas dėl vertinimo.

Septintame ataskaitos skyriuje įmanomai, pagal esamą informaciją, nurodomos VP nuostatos, kurių įgyvendinimas/veiksmai gali daryti įtaką aplinkai. Kadangi ekspertai neturi informacijos apie programinių nuostatų įgyvendinimo priemones, jos dabar rengiamos, nustatyti priemonės, kurios galėtų sumažinti reikšmingas neigiamas pasekmes aplinkai ar jas kompensuoti yra sunku, tačiau SPAV ekspertai stengėsi kuo daugiau vertinimų aprašyti ir teigia, kad svarbus veiksnių programų įgyvendinimo instrumentas reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti instrumentas bus įgyvendinimo planų SPAV ir planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimo poveikio aplinkai vertinimo (PAV) rezultatai. Šiame skyriuje ekspertų nuomonė apibendrinta ir pateikta lentelėje, pagal schemą: VP uždaviniai – galimos neigiamos pasekmės – siūlomos priemonės joms išvengti. Tai atlikta vadovaujantis tik prieinama informacija.

Aštuntame skyriuje aprašyti sunkumai, su kuriais susidūrė ekspertai atlikdami SPAV – akcentuojamas pagrindinis jų – patirties stoka tiek Lietuvoje, tiek ir ES šalyse, duomenų apie esamą aplinkos būklę surinkimo sunkumai, jų pritaikymo SPAV procedūrai galimybės, didelės programavimo dokumentų apimtys ir kt. Šiame skyriuje pateiktos rekomendacijos, kad 2 VP programoje daugiau būtų akcentuojami aplinkosauginiai aspektai, nustatant šalies ekonomikai (ūkiui) reikšmingus plėtros uždavinius, kad bus laikomasi aplinką tausojančio principo ir kt. 3 VP programoje daugiau aprašyt, paaiškinti, kurlink Lietuva eina atliekų tvarkymo srityje, žinant, kad ES šalių politika atliekų tvarkymo srityje orientuojama į atliekų susidarymo prevenciją ir jų perdirbimą, biologinį skaidymą, kaip bus užtikrintas pavojingų atliekų tvarkymas ir t.t. Ateityje, kai bus įgyvendinama VP įgyvendinimo pasekmių aplinkai stebėsenos sistema, pasinaudoti 9 indikatoriais, pagal kuriuos už aplinkos būklę atsiskaito Lietuva savo ataskaitose atsiskaito ES, parengti daugiau visuomenės informavimo apie SPAV rengimą ir rezultatus instrumentų, siekiant geresnio bendradarbiavimo bei neigiamų pasekmių galimo sumažinimo, reikėtų papildyti VP informacija, kad Lietuva turi pereinamuosius laikotarpius tam tikriems išpareigojimams ES, rekomenduojame ypatingą dėmesį skirti REACH sistemos įsigaliojimui ir galimoms pasekmėms (2007 m. sausio 1 d.), žinant ES šalių patirtį, siūlome kurti regionuose Taršos prevencijos centrus, tam, kad bendruomenės būtų aktyvesnės ir dalyvautų aplinkosauginių problemų sprendimo procesuose ir t.t.

Devintame skyriuje SPAV ekspertai pateikė rekomendacijas, kaip galėtų būti vykdomas programų įgyvendinimo pasekmių aplinkai monitoringas (stebėseną). Siūlome realistinį, šiuo metu Lietuvoje patvirtintą rodiklių paketą, kuris yra naudojamas vykdant Lietuvos darnaus vystymosi stebėseną. Manome, kad būtina sukurti specialią, nepriklausomų ekspertų grupę (AD HOC) pasekmių aplinkai stebėsenos vykdymui pagal nustatytą ir patvirtintą planą. Didelį dėmesį siūlome skirti visuomenės informavimui apie VP įgyvendinimo pažangą ir pasekmes aplinkai, nes viešumas užtikrins visuomenės dalyvavimą priimančias sprendimus ir tai lems sėkmę įgyvendinant VP nustatytus tikslus nepabloginant gyvenamosios aplinkos. Aplinkos ministerija turėtų atlikti svarbiausią vaidmenį teikiant duomenis apie aplinkos būklę, jos pokyčius.

Siekiant išvengti neigiamų pasekmių aplinkai arba jas sumažinti iki minimumo, būtina atsižvelgti į tai, kad aplinkos apsaugos reikalavimai, kurie įgyvendinami regioniniu principu, būtų pagrįsti darnaus vystymosi principais. Tada, investicijos į aplinkos apsaugą didintų užimtumą, sukurtų daugiau geresnių darbo vietų, mažintų atskirtį tarp regionų bei jų viduje, dėl to pagerėtų bendra aplinkos būklė.

Europos šalių, tarp jų ir Lietuvos, ekonomika yra priklausoma nuo gamtinių išteklių. Jeigu ištekliai ir toliau mažės, aplinkos būklė vis blogės. Našus išteklių naudojimas padeda ekonomikai augti, todėl, tam, kad būtų pasiekti šalies vystymosi tikslai ir ilgalaikis ES klestėjimas, labai svarbu ne tik tausiai vartoti bet ir tausiai gaminti. Turėtų padidėti išteklių naudojimo našumas ir sumažėti neigiamas tokio naudojimo poveikis aplinkai, o bendras aplinkos būklės gerinimas neatsilikti nuo ekonomikos augimo. Todėl bendras visų šalių tikslas yra sumažinti neigiamą poveikį aplinkai dėl išteklių naudojimo augančios ekonomikos šalyse.

Perteklinis gamtos išteklių naudojimas privedė prie jų pasiūlos augimo ir kainos kritimo ir toliau veda į neišvengiamą vartojimo padidėjimą. Kiekvieno iš mūsų moralinė pareiga yra išsaugoti ateities kartoms tokią aplinkos įvairovę, kokia išlikusi iki šių dienų – turime išmokti „pagaminti daugiau gerovės naudojant mažiau gamtinių išteklių“. Tokia turi būti Lietuvos pozicija įgyvendinant VP.

11.Santrumpos

IRT – informacijų ir ryšių technologijos

SPAV – strateginis pasekmių aplinkai vertinimas

MTTP – moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra

TEN-T – transeuropiniai transporto tinklai

IPP – integruotos produkto politikos

BP – bendras planas

UBR – upių baseinų rajonai

AAIS – atliekų apskaitos informacinė sistema

GMO – genetiškai modifikuoti organizmai

AVAT – aukštos ir vidutiniškai aukštos technologijos

VP – Veiksmų programos